

STUDIEKOSTEN IN HET HOGER ONDERWIJS

Jolien De Norre, Kelly De Leebeek & Nele Havermans

STUDIEKOSTEN IN HET HOGER ONDERWIJS

Jolien De Norre, Kelly De Leebeeck & Nele Havermans

Promotor: Nele Havermans

Research paper SONO/2020/OL3.3/1

Gent, 2020

Het Steunpunt Onderwijsonderzoek is een samenwerkingsverband van UGent, KU Leuven, VUB, UA en ArteveldeHogeschool.

Gelieve naar deze publicatie te verwijzen als volgt: De Norre, J., De Leebeeck, K., & Havermans, N. (2020). Studiekosten in het hoger onderwijs. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.
Voor meer informatie over deze publicatie nele.havermans@kuleuven.be

Deze publicatie kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, Ministerie voor Onderwijs en Vorming.

In deze publicatie wordt de mening van de auteur weergegeven en niet die van de Vlaamse overheid. De Vlaamse overheid is niet aansprakelijk voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de opgenomen gegevens.

© 2020 STEUNPUNT ONDERWIJSONDERZOEK

p.a. Coördinatie Steunpunt Onderwijsonderzoek
UGent - Vakgroep Onderwijskunde
Henri Dunantlaan 2, BE 9000 Gent

Deze publicatie is ook beschikbaar via www.steunpuntsono.be

Voorwoord

Dit rapport omvat de resultaten van een grootschalige studiekostenbevraging bij studenten in het hoger onderwijs in Vlaanderen die in het academiejaar 2018-2019 werd afgenomen. De studie- en leefkosten worden in totaal en naar verschillende kostenrubrieken besproken rekening houdend met het type onderwijsinstelling in het hoger onderwijs, het opleidingsdomein en het feit of de student al dan niet een beursstudent is. Ook zal verder gekeken worden naar de studiefinanciering van studenten en de ervaringen van de studenten met de studiekosten.

Inhoud

Voorwoord	4
Inhoud	5
Lijst van tabellen	8
Lijst van figuren	12
Beleidssamenvatting	13
1 Inleiding	20
1.1 Situering van het onderzoek	20
1.2 Categorieën van studiekosten	21
2 Onderzoeksmethode en gegevensverzameling	24
2.1 Keuze van informatieverzameling en instrumenten	24
2.2 Populatie en steekproeftrekking	24
2.2.1 Contactname en respons bij de studenten hoger onderwijs	24
2.2.2 Populatie en finale steekproef	28
2.2.3 Totale respons naar onderwijsinstellingen en opleidingsdomeinen	32
2.3 Weging	35
2.4 Bepalen studiefase van respondenten	35
2.5 Voorafgaande datamanipulaties	36
2.6 Extrapolatie naar academiejaar van de regelmatig terugkerende kosten	37
2.7 Kengetallen voor bepalen van waarde studiekosten	38
3 Studiekosten in het hoger onderwijs	42
3.1 Kosten bij de inschrijving	42
3.2 Drukwerk	45
3.2.1 Bibliotheekkaarten en vaktijdschriften	47
3.3 ICT	48
3.4 Speciale kledij	51
3.5 Duurzame uitrusting	52
3.6 Verbruiksmaterialen en grondstoffen	54

3.7 Bachelor- en masterproef	56
3.8 Stagekosten	58
3.9 Uitstappen, studiebezoeken en andere extra-curriculaire activiteiten	60
3.10 Studiebegeleidingskosten	62
3.11 Kosten verbonden aan een functiebeperking	64
3.12 Totale studiekosten	66
3.12.1 Overzicht van de kostenrubrieken	66
3.12.2 Totale studiekosten naar beursstatuut	66
3.12.3 Totale studiekosten naar studiefase en opleidingsdomein	69
4 Leefkosten in het hoger onderwijs	71
4.1 Beschrijving groep	71
4.2 Huisvestingskosten	72
4.3 Vervoerskosten	74
4.3.1 Kotstudenten	74
4.3.2 Pendelstudenten	75
4.3.3 Extra uitgaven aan vervoer	76
4.3.4 Totale vervoerskosten	77
4.4 Voeding	77
4.5 Vrije tijd	78
4.6 Totaal leefkosten	78
4.7 Erasmus en soortgelijke buitenlandse studieverblijven	79
5 Studiefinanciering	81
5.1 Bronnen van financiering	81
5.2 Studietoelages en -leningen	83
5.3 Kortingen en/of financiële tussenkomsten van de onderwijsinstellingen	84
5.4 Jobstudenten en werkstudenten	84
6 Hoe ervaren studenten de kosten verbonden aan het hoger onderwijs?	86
7 Vergelijking met vorig studiekostenonderzoek	89
8 Samenvatting van de voornaamste resultaten	94
8.1 De omvang van de studiekosten in het hoger onderwijs	94
8.2 De omvang van de leefkosten in het hoger onderwijs	96
8.3 De evolutie van de studiekosten sinds 1998 - 1999	96

8.4	Financiering van de studies en ervaringen met studiekosten	97
9	Aandachtspunten voor het beleid	99
10	Bijlagen	101
	Bijlage 1. Kostenrubrieken en tijdstip van bevraging	101
	Bijlage 2. Studiegebieden per opleidingsdomein	103
	Bijlage 3. Gewichten	105
	Bijlage 4. De inschrijvingskosten voor modeltrajectstudenten	107
	Bijlage 5. Extra kosten bij de inschrijving naar onderwijsinstelling	108
	Bijlage 6. Kostenrubrieken ICT naar type onderwijsinstelling	109
	Bijlage 7. Kostenrubrieken verbruiksmaterialen en grondstoffen naar type onderwijsinstelling	110
	Bijlage 8. Kostenrubrieken bachelor- en masterproef naar type onderwijsinstelling	111
	Bijlage 9. Kostenrubrieken kotuitrusting	112
	Bijlage 10. Erasmus: Gemiddeld aantal maanden, bruto-uitgaven, en beurs	113
	Bijlage 11. Verdeling naar studentkenmerken	114
	Bijlage 12. Vragenlijsten	115
	Referentielijst	116

Lijst van tabellen

Tabel 1. Overzicht van kostenrubrieken naar categorie van studiekosten.....	23
Tabel 2. Onderwijsinstellingen in het hoger onderwijs in Vlaanderen	25
Tabel 3. Initiële en finale steekproeven	29
Tabel 4. Respons per kostenrubriek voor de leefkosten.....	29
Tabel 5. Respons voor de rubriek 'huisvesting' naar stad en type huisvesting.....	29
Tabel 6. Respons per kostenrubriek voor de studiekosten, naar onderwijstype en hoofdfase	30
Tabel 7. Respons voor de studiekosten per kostenrubriek, naar onderwijstype en opleidingsdomein	31
Tabel 8. Aantal inschrijvingen per onderwijsinstelling/ opleidingsdomein volgende de populatie en verdeling respons op de eerste en vervolgbefragung van studiekosten naar onderwijsinstellingen en opleidingsdomeinen.....	33
Tabel 9. Aantal inschrijvingen per onderwijsinstelling/ opleidingsdomein volgende de populatie en verdeling respons op de eerste en vervolgbefragung van leefkosten naar onderwijsinstellingen en opleidingsdomeinen.....	34
Tabel 10. Aandeel (%) beurs- en bijna-beursstudenten, en inschrijvingskosten (euro), naar onderwijstype en hoofdfase.....	43
Tabel 11. Aantallen (N, ongewogen) en kosten (euro) bij de inschrijving, naar type onderwijstype en beursstatuut	43
Tabel 12. Aandeel niet-beursstudenten (%) en uitgaven (euro) voor het inschrijvingsgeld, naar onderwijstype en opleidingsdomein.....	44
Tabel 13. Aandeel (%) studenten met andere kosten bij de inschrijving en de uitgaven (euro) voor andere kosten, naar onderwijstype en hoofdfase	45
Tabel 14. Aantal studenten met kosten (N, ongewogen) en uitgaven (euro) voor drukwerk, naar onderwijstype en hoofdfase.....	46
Tabel 15. Aantal (N, ongewogen), uitgaven (euro) aan drukwerk, naar onderwijstype en opleidingsdomein.....	46
Tabel 16. Gebruik (%) en uitgaven (euro) van bibliotheekkaarten en vaktijdschriften, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven	47
Tabel 17. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor bibliotheekkaarten en vaktijdschriften, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven.....	48
Tabel 18. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor ICT-materiaal, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven	48
Tabel 19. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan ICT-materiaal, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven.....	50
Tabel 20. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan kledij, naar onderwijstype en opleidingsfase voor studenten met uitgaven.....	51
Tabel 21. Gebruik (%) en uitgaven (euro) van specifieke kledij, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven.....	52

Tabel 22. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan duurzame uitrusting, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven.....	53
Tabel 23. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan duurzame uitrusting, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven.....	53
Tabel 24. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan verbruiksmaterialen en grondstoffen, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven.....	54
Tabel 25. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan verbruiksmaterialen, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven.....	55
Tabel 26. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor het maken van een bachelor- of masterproef, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven	56
Tabel 27. Gebruik (%) en uitgaven (%) voor een bachelor- of masterproef, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven.....	57
Tabel 28. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor stagekosten, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven.....	59
Tabel 29. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor stagekosten, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven.....	59
Tabel 30. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan studiereizen, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven.....	61
Tabel 31. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan studiereizen, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven.....	61
Tabel 32. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan studiebegeleidingskosten, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven.....	62
Tabel 33. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan studiebegeleidingskosten, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven.....	63
Tabel 34. Aantal studenten naar type functiebeperking en attestering (situatie in wave 1 van de bevraging).....	64
Tabel 35. Gebruik (%) en uitgaven (euro) van bijkomende kosten als gevolg van een functiebeperking.	65
Tabel 36. Overzicht van de gebruikspercentages (%) en uitgaven (€) per kostenrubriek en in totaal .	67
Tabel 37. Aantallen (N, ongewogen) en uitgaven (euro) voor de totale studiekosten, naar onderwijstype en beursstatuut.....	68
Tabel 38. Aantallen (N, ongewogen) en uitgaven (euro) voor de totale studiekosten, naar onderwijstype en hoofdfase.....	69
Tabel 39. Aantallen (N, ongewogen) en uitgaven voor de totale studiekosten, naar onderwijstype en opleidingsdomein.....	70
Tabel 40. Aandeel (%) van de studenten, naar de stad/ gemeente waar de lessen voornamelijk doorgaan	71
Tabel 41. Aandeel (%) kot- en pendelstudenten.....	71
Tabel 42. Aandeel (%) kot- en pendelstudenten opgedeeld naar de locatie van de lessen en naar type huisvesting.....	72
Tabel 43. Aandeel (%) studenten met huurkosten (euro) naar kot- en pendelstudenten	72
Tabel 44. Aandeel (%) studenten met extra huisvestingskosten en kosten voor kotuitrusting (euro) voor kotstudenten	73
Tabel 45. Uitgaven (euro) voor de totale huisvestingskosten van kotstudenten	73

Tabel 46. Aandeel (%) kotstudenten dat zich verplaatsing van het thuisadres naar het kotadres en uitgaven (euro), naar type vervoersmiddel.....	75
Tabel 47. Aandeel (%) kotstudenten dat zich verplaatsing van het kotadres naar de les uitgaven (euro), naar type vervoersmiddel	75
Tabel 48. Aandeel (%) pendelstudenten voor de verplaatsing van het thuisadres naar de lesplaats en uitgaven (euro), naar type vervoersmiddel.....	76
Tabel 49. Aandeel (%) kot- en pendelstudenten met extra uitgaven voor vervoer, aandeel (%) kot- en pendelstudenten dat extra vervoersmateriaal huurt en uitgaven (euro).....	76
Tabel 50. Aandeel (N, ongewogen) en uitgaven (euro) voor de totale vervoerskost, naar kot- en pendelstudenten	77
Tabel 51. Aandeel (%) van de maaltijden die kotstudenten zelf koken, van thuis meenemen, in een studentenrestaurant of in de private horeca consumeren.....	77
Tabel 52. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor voeding van kotstudenten	78
Tabel 53. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan vrije tijd voor kot- en pendelstudenten	78
Tabel 54. Aandeel (N, ongewogen) en uitgaven (euro) voor de totale leefkosten voor kot- en pendelstudenten	79
Tabel 55. Gebruik (%) en netto-uitgaven (euro) voor buitenlandse studieverblijven, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven.....	80
Tabel 56. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor buitenlandse studieverblijven, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven.....	80
Tabel 57. Hoe worden de studies bekostigd(%)?	81
Tabel 58. Gebruik (%) en bedrag (euro) voor de studietoelage in het hoger onderwijs in Vlaanderen, naar type onderwijsinstelling	83
Tabel 59. Gebruik (%) en bedrag (euro) voor de studielening in het hoger onderwijs in Vlaanderen, naar type onderwijsinstelling	83
Tabel 60. Gebruik (%) en bedrag (euro) van de studielening naar periode	84
Tabel 61. Kortingen en/of financiële tussenkomsten van de onderwijsinstellingen	84
Tabel 62. Gemiddeld aandeel van de besteding van het eigen inkomen voor werkstudenten en jobstudenten	85
Tabel 63. Hoe worden de kosten voor deelname aan het hoger onderwijs ervaren (%)?	86
Tabel 64. Percentage (%) studenten dat de kosten voor deelname aan het hoger onderwijs te hoog vindt, naar beursstatuut.....	86
Tabel 65. Percentage (%) studenten dat de deelname aan het hoger onderwijs moeilijk te betalen vindt, naar beursstatuut.....	86
Tabel 66. Aandeel (%) van de studenten die vindt dat er een invloed is van de studiekosten op school- en studiekeuze	88
Tabel 67. Evolutie van de studie- en leefkosten tussen 1998 en 2020 voor hogeschoolstudenten.....	92
Tabel 68. Evolutie van de studie- en leefkosten tussen 1998 en 2020 voor universiteitsstudenten ...	93
Tabel 69. Overzichtstabel met de gebruikte gewichten	105
Tabel 70. Aandeel (%) en uitgaven (euro) van beurs- en bijna-beursstudenten naar type onderwijsinstelling en opleidingsfase, voor de studenten in een modeltraject.....	107
Tabel 71. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor extra kosten bij de inschrijving naar type onderwijsinstelling	108

Tabel 72. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan verschillende ICT-materialen voor een academiejaar naar type onderwijsinstelling	109
Tabel 73. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan verbruiksmaterialen voor een academiejaar naar type onderwijsinstelling en kostenrubrieken.....	110
Tabel 74. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan bachelor- en masterproef voor een academiejaar naar type onderwijsinstelling en kostenrubrieken.....	111
Tabel 75. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan kotuitrusting voor een academiejaar naar kostenrubrieken voor kotstudenten	112
Tabel 76. Gebruik, bruto-uitgaven en bedrag beurs voor buitenlandse studieverblijven, naar type onderwijsinstelling en hoofdfase	113
Tabel 77. Aandeel (%) beurs- en bijna-beursstudenten in de populatie en wave 1 van de steekproef	114
Tabel 78. Gezinssituatie van de studenten in wave 1 van de steekproef (%).....	114
Tabel 79. Gezinssamenstelling in wave 1 van de steekproef (%).....	114
Tabel 80. Werksituatie van de ouders in wave 1 van de steekproef (%)	114

Lijst van figuren

Figuur 1. Formule voor berekening van gemiddelde en standaardafwijking	38
Figuur 2. Positie van gemiddelde en mediaan in een rechtsscheve verdeling	39
Figuur 3. Voorbeeld boxplot.....	41
Figuur 4. Boxplot: Inschrijvingskosten (euro), naar onderwijstype en opleidingsdomein.....	44
Figuur 5. Boxplot: Uitgaven (euro) aan drukwerk, naar onderwijstype en opleidingsdomein	47
Figuur 6. Boxplot: Uitgaven (euro) aan ICT-materiaal, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven	49
Figuur 7. Boxplot: Uitgaven (euro) aan specifieke kledij, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven	52
Figuur 8. Boxplot: Uitgaven (euro) aan duurzaam materiaal, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven.....	54
Figuur 9. Boxplot: Uitgaven (euro) aan verbruiksmaterialen en grondstoffen, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven.....	56
Figuur 10. Boxplot: Uitgaven (euro) voor een bachelor- of masterproef, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven	58
Figuur 11. Boxplot: Uitgaven (euro) voor stagekosten, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven	60
Figuur 12. Boxplot: Uitgaven (euro) aan studiereizen, naar onderwijstype opleidingsdomein voor studenten met uitgaven	62
Figuur 13.Boxplot: Uitgaven (euro) aan studiebegeleidingskosten, naar opleidingsdomein voor studenten met uitgaven	63
Figuur 14. Totale studiekosten, naar onderwijstype en beursstatuut	68
Figuur 15. Totale studiekosten exclusief inschrijvingsgeld, naar onderwijstype en beursstatuut	69
Figuur 16. Boxplot: Uitgaven (euro) voor de totale studiekosten, naar onderwijstype en opleidingsdomein.....	70
Figuur 17. Boxplot: Uitgaven (euro) voor de huisvestingskosten van kotstudenten, naar stad en type kot.....	74
Figuur 18. Bekostigen van studies: Financieringsbronnen naar type onderwijsinstelling	82
Figuur 19. Bekostigen van studies: Financieringsbronnen naar opleidingsdomein.....	82
Figuur 20. Studiekosten exclusief inschrijvingsgeld, naargelang de vraag of studenten de studiekosten moeilijk te betalen vinden.....	87
Figuur 21. Studiekosten inclusief inschrijvingsgeld, naargelang de vraag of studenten de studiekosten moeilijk te betalen vinden.....	88

Beleidssamenvatting

De overheid besteedt aanzienlijke bedragen aan het onderwijs. Toch heeft deelname aan het onderwijs ook voor de deelnemer een aanzienlijke kost. In een recente berekening door het CEBUD (Centrum voor budgetadvies en –onderzoek, Thomas More) werden de kosten voor studenten hoger onderwijs geschat op 6000 euro per jaar voor kotstudenten, 4500 euro voor een pendelstudent die met de auto rijdt, en 1800 euro voor een student die het openbaar vervoer gebruikt. Deze berekening is onder andere gebaseerd op cijfers van het Eurostudent onderzoek uit 2008-2009 (Wartenbergh et al., 2009), op het vorige studiekostenrapport (Bollens, Groenez, & Vleugels, 2000) en op andere data uit onderzoek naar o.a. refentiebudgetten. Aangezien de meest recente data naar studiekosten intussen al meer dan 10 jaar geleden werd verzameld, komt een nieuwe studiekostenbevraging dus niet te vroeg.

In dit rapport focussen we op de studiekosten van studenten in het hoger onderwijs in Vlaanderen. Dit wordt beantwoord door middel van de resultaten van de studiekostenmonitor. De informatieverzameling voor dit studiekostenonderzoek gebeurt op basis twee verschillende bevragingen: een studiekostenbevraging en een leefkostenbevraging. Elk van deze bevragingen focust op een specifieke korf van goederen van diensten. Beide bevragingen verlopen online door middel van een gestandaardiseerde vragenlijst.

Voor het onderzoek naar de studiekosten in het hoger onderwijs zijn we gestart met een open rekrutering van studenten aan alle Vlaamse universiteiten en hogescholen. Hierbij werd gevraagd aan de studenten zich te registreren via een registratiepagina op de website van studiekosten. Er registreerden zich 4104 studenten, waarvan we 2591 studenten hebben weerhouden. We hebben enkele exclusiecriteria gehanteerd: enkel studenten met een examen- of creditcontract, studenten in een banaba, banama of manama en studenten van wie de gegevens onvolledig waren ingevuld werden weerhouden.

Om de bevraginglast voor studenten te verlichten verdeelden we de bevraging op in een vragenlijst over de studiekosten en een vragenlijst over de leefkosten. Ongeveer een vierde van deze studenten ontving enkel de vragenlijst over de leefkosten, en drie vierde ontving enkel de vragenlijst over de studiekosten. Alle studenten ontvingen een vragenlijst aan het begin van het academiejaar (november 2018) en een opvolgingsbevraging aan het einde van het academiejaar (mei 2019). De finale steekproefgrootte voor de eerste wave studiekostenvragenlijst bedraagt 1092 studenten. Bij de studiekostenvragenlijst hebben 1039 studenten de vragenlijst tot het einde ingevuld. 733 studenten hebben de vervolgvragenlijst ingevuld. Voor de leefkostenvragenlijst bedraagt de finale steekproef 349 studenten. Hierbij hebben alle studenten de vragenlijst tot het einde ingevuld. 251 van deze studenten vulden de vervolgvragenlijst in.

Aangezien het aantal studiegebieden in het hoger onderwijs erg hoog ligt, groepeerden we studiegebieden in een kleiner aantal groepen, de zogenaamde opleidingsdomeinen. De verdeling van de opleidingsdomeinen voor deze studie werd door de onderzoekers in overleg met het Departement

Onderwijs en Vorming gemaakt. We bekijken 8 opleidingsdomeinen in het studieaanbod: 1) Letteren en Cultuur; 2) Geneeskunde, Gezondheidszorg en Biomedische wetenschappen; 3) Wetenschap en Technologie; 4) Humane wetenschappen; 5) Sociaal werk; 6) Kunsten; 7) Onderwijs; 8) Schakel- en voorbereidingsprogramma's. De domeinen Kunst en Onderwijs zijn weliswaar qua populatie klein, maar er werd voor inhoudelijke redenen geopteerd om deze domeinen toch apart te bespreken.

De omvang van de studiekosten in het hoger onderwijs

De mediane totale studiekosten voor een academiejaar bedragen **1529 euro** voor een hogeschoolopleiding en **1496 euro** voor een universiteitsopleiding. Deze studiekosten bestaan uit kosten verbonden aan de inschrijving, het drukwerk, ICT-materiaal, specifieke kledij, duurzame uitrusting, verbruiksmaterialen, een eindwerk of een stage, uitstappen en studiebegeleidingskosten. Andere belangrijke kosten, zoals vervoerskosten of woonkosten worden besproken bij de leefkosten. De mediane totale studiekosten voor een academiejaar verschillen naargelang het opleidingsdomein van de studenten. De mediaan van de totale studiekosten is het hoogst voor studenten uit het opleidingsdomein 'Kunsten' (2060 euro). We registreerden de laagste medianen voor hogeschoolopleidingen in het domein 'Wetenschap en Technologie' (1242 euro) en universitaire opleidingen in het domein 'Letteren' (1265 euro).

De mediaan van de totale studiekost is lager voor beursstudenten dan voor niet-beursstudenten. Dit komt voorvoornamelijk door de verschillende uitgaven aan **inschrijvingsgeld**. Het inschrijvingsgeld is namelijk afhankelijk van het beurstarief waaronder studenten vallen, en het aantal studiepunten dat een student opneemt. In deze berekening gaan we daarom uit van een standaardtraject van 60 studiepunten per jaar. Bekijken we de studiekosten zonder het inschrijvingsgeld, dan zien we dat de uitgegeven bedragen min of meer gelijk zijn voor beurs- en niet-beursstudenten.

Sommige studenten betalen bijkomende kosten bij de inschrijving, zoals voorschotten voor materiaal of studiereizen, of administratieve kosten. 37% van de hogeschoolstudenten en 19% van de universiteitsstudent betaalde dergelijke bijkomende kosten bij de inschrijving. Deze extra kosten zijn niet onbeduidend: de mediaan bedraagt 110 euro voor hogeschoolstudenten en 200 euro voor universiteitsstudenten.

Een tweede belangrijke kostenpost is het **drukwerk**. Studenten aan de universiteit hadden hier een iets hogere mediaanuitgave (240 euro) voor dan studenten aan de hogeschool (207 euro). Alle studenten maken ook gebruik van **ICT-materiaal** voor de studies. 60% van de hogeschoolstudenten en 68% van de universiteitsstudenten kochten ICT-materiaal aan specifiek voor de opleiding. Dit hogere aandeel verklaart mogelijk mee de hogere mediaanbedragen van universiteitsstudenten voor ICT-materiaal (187 euro ten opzichte van 159 euro)¹. Een andere rubriek waar alle studenten gebruik van maken, is **verbruiksmateriaal**, zoals papierwaren, schrijfgerief en inktpatronen. Studenten in universitaire opleidingen hebben een hogere mediane uitgave (115 euro) dan studenten van de hogeschool (91 euro).

¹ Op basis van de opgegeven aankoopprijs werd een gedeeld gebruik (50%) verondersteld tussen gebruik voor de studies en gebruik voor privédoeleinden, tenzij werd gespecificeerd dat de aankoop specifiek voor de studies werd gemaakt. In dit laatste geval wordt er van een gebruik van 100% uitgegaan.

Tot slot zijn er nog een aantal rubrieken waar de mediane uitgaven lager liggen, of waar het gebruik minder wijdverspreid is. Speciale **kledij** werd in het academiejaar 2018-2019 slechts gekocht door een kwart van de studenten, met weinig verschil tussen hogeschool- en universiteitsstudenten. De mediane kost bij studenten die minstens één artikel aangekocht hebben, bedraagt 50 euro in de hogeschool en 30 euro in de universiteit. Speciale kledij wordt het vaakst aangekocht door studenten uit de domeinen 'Geneeskunde en Gezondheidszorg' en 'Wetenschap en Technologie'. In de rubriek **duurzame uitrusting** betekent 'gebruik' de aankoop van duurzaam materiaal (bv. een rugzak, een pennenzak, rekenmachine, of USB-stick) in het academiejaar van de bevraging. 37% van de studenten heeft in deze zin gebruik, waarbij vooral eerstejaarsstudenten duurzame uitrusting aangekocht hebben. De mediane uitgave ligt iets hoger in de universitaire opleidingen dan aan de hogeschool (45 euro t.o.v. 35 euro). 56% van de hogeschoolstudenten en 38% van de universiteitsstudenten had uitgaven voor **uitstappen**, studiebezoeken of andere extracurriculaire activiteiten. De mediane uitgave van studenten met uitgaven bedraagt 70 euro voor hogeschoolstudenten en 25 euro voor universitaire studenten. Eén vierde van de hogeschoolstudenten en 39% van de universiteitsstudenten maakten kosten voor een **bachelorproef of masterthesis**. De mediane uitgave van studenten met kosten was hoger in hogeschoolopleidingen (115 euro) dan in de universiteitsopleidingen (50 euro). Kosten verbonden aan een verplichte **stage** vonden we vooral terug bij hogeschoolstudenten (45%), terwijl slechts 10% van de universiteitsstudenten zulke kosten had. De mediaanuitgaven hieraan verschilden weinig tussen hogeschool en universiteit (respectievelijk 72 en 75 euro). Eén op tien studenten maakte gebruik van **studiebegeleidingsdiensten**. Voor veel studenten was deze gratis, waardoor de mediane uitgave ook bijzonder laag is: 0 euro aan de hogeschool en 40 euro aan de universiteit. Bijna één derde van de studenten met een **functiebeperking** heeft **extra onderwijsuitgaven** gemaakt als gevolg van deze functiebeperking. De mediane uitgave hiervoor bedraagt 800 euro. Hierbij ging het in de meeste gevallen om uitgaven aan gespecialiseerde ondersteuning of begeleiding.

De omvang van de leefkosten in het hoger onderwijs

Bij de bespreking van de leefkosten is het onderscheid tussen kot- en pendelstudenten cruciaal. In dit rapport omvatten de leefkosten van de kotstudenten kosten voor huisvesting, vervoer, voeding en vrije tijd. Voor pendelstudenten worden kosten voor huisvesting en voeding niet besproken, en omvatten de leefkosten dus enkel de kosten voor vervoer en vrije tijd.

Studenten die op kot gaan hadden een mediane leefkost van **7 271 euro** voor een academiejaar, waarvan het grootste deel aan huisvesting en voeding werd besteed. Kotstudenten die een kot op de gesubsidieerde markt huren, betalen beduidend minder **huisvestingskosten** (3410 euro voor een jaar) dan kotstudenten op de privémarkt (5140 euro voor een jaar). Het aandeel kotstudenten in een gesubsidieerd kot was in onze steekproef het hoogste in Leuven (25%), gevolgd door Brussel (21%) en Gent (18%). De mediaanuitgave aan huisvesting van studenten in Leuven was zowel op de gesubsidieerde als de privémarkt lager dan in Brussel en Gent.

Voor **vervoerskosten** is het onderscheid tussen kotstudenten en pendelstudenten ook erg belangrijk. Kotstudenten maken doorgaans twee soorten verplaatsingen: van de hoofdverblijfplaats naar het adres van het kot, en van het kot naar de lesplaats. Pendelstudenten hebben doorgaans slechts één verplaatsing: de – meestal dagelijkse – verplaatsing van de woonplaats naar de lesplaats. De mediane

vervoerskost is iets hoger voor pendelstudenten (287 euro) dan voor kotstudenten (205 euro). Voor pendelstudenten zien we vooral een groot verschil in uitgaven tussen vervoersmiddelen. Op jaarbasis is het openbaar vervoer (230 euro) beduidend goedkoper dan de auto (1 832 euro). De mediane vervoerskost van pendelstudenten wordt sterk beïnvloed door het hoge percentage studenten dat gebruik maakt van het openbaar vervoer voor het volledige traject (16% van de studenten) of voor een deel van het traject (51% van de studenten).

Tot slot zijn er nog de kosten voor **voeding en vrije tijd**. Kotstudenten hadden een mediane uitgave van 1560 euro aan voeding en 450 euro aan vrije tijd voor een academiejaar. Pendelstudenten gaven 526 euro uit aan vrije tijd. Kosten voor voeding werden bij pendelstudenten niet bevroegd, daar zij in de meeste gevallen nog thuis wonen en hun individueel aandeel in de totale voedingskost niet kennen.

Een klein aandeel van studenten in onze steekproef ging op buitenlandse uitwisseling (**Erasmus**), namelijk 2,6% van de hogeschoolstudenten en 3,8% van de universiteitsstudenten. De meerderheid van deze studenten ontving hiervoor een beurs. Op basis van de ingevulde informatie over bijkomende vervoers- en verblijfskosten, is deze beurs kostendekkend voor 99,5% van de studenten met een beurs.

De evolutie van de studiekosten sinds 1998-1999

Verder maakten we een vergelijking van de studiekosten met het vorige onderzoek naar de studiekosten in het hoger onderwijs, dat uitgevoerd werd in het academiejaar 1998-1999 (Bollens, Groenez & Vleugels, 2000). We stellen enkele opmerkelijke verschuivingen vast in de studie- en leefkosten.

We zien bij de studiekosten enkel een stijging voor inschrijvingskosten en voor de studiereizen van universiteitsstudenten. Gezien de recente verhoging van het inschrijvingsgeld, mag deze eerste observatie dan ook niet verbazen. De kosten voor drukwerk, duurzaam materiaal, specifieke kledij, stagekosten, kosten voor eindwerk, en studiebegeleidingskosten zijn dan weer afgenomen. Een mogelijke verklaring is een daling in het gebruik. Voor verbruiksmaterialen zien we een lichte daling in de gemiddelde uitgaven bij hogeschoolstudenten, maar ook een hoge stijging van de uitgaven bij universiteitsstudenten (+112%). Ook voor studiereizen zijn de gemiddelde uitgaven gedaald bij hogeschoolstudenten (-19%) en fors gestegen bij universiteitsstudenten (+215%). Mogelijk worden duurdere studiereizen georganiseerd in vergelijking met 1998 en/of gaan universiteitsstudenten nu meer en vaker op studiereis.

Bij de leefkosten zien we dat huur en comfortkosten (kosten voor huur en kot-uitrusting) in 20 jaar tijd met meer dan de helft gestegen zijn bij zowel hogeschool- als universiteitsstudenten. Kosten voor vervoer blijven een aanzienlijk deel uitmaken van de leefkosten, maar de evolutie is hier niet eenduidig. We stellen enerzijds vast dat de vervoerskosten voor pendelstudenten zijn gedaald bij zowel hogeschool- als universiteitsstudenten. De daling in de uitgaven is groter bij hogeschoolstudenten (-56%) dan bij universiteitsstudenten (-16%). Dit kan toegeschreven worden aan een gedaald gebruik van uitsluitend de auto als vervoersmiddel (het duurste vervoersmiddel) bij zowel de hogeschool als de universiteitsstudenten. Wat betreft de vervoerskosten voor kotstudenten stellen we een stijging vast van 9% in uitgaven bij hogeschoolstudenten, en een daling van 17% voor universiteitsstudenten. Voor de verplaatsing van het thuisadres naar het kot observeren we bij de universitaire studenten een belangrijke daling in het gebruik van de auto die deze lagere uitgaven zou

kunnen verklaren. Bij hogeschoolstudenten is het gebruik van de auto als enig vervoersmiddel gelijk gebleven. De stijging in uitgaven zou dan kunnen liggen aan de verschillende kilometerprijs die we hanteerden voor auto vervoer (0,35 euro per kilometer in 2018; 0,18 euro per kilometer in 1998) (cfr. De Norre e.a., 2019).

Financiering van de studies en ervaringen met studiekosten

In de volgende sectie bespreken we kort de belangrijkste bevindingen rondom studiefinanciering van de studies en de manier waarop studenten de studiekosten ervaren. De meerderheid van de studenten (82%) doet beroep op zijn of haar ouders om de studie te bekostigen. Eén vierde (23%) ontvangt een studietoelage van de Vlaamse overheid, en 4% gaat een studielening aan. We zien ook dat hogeschoolstudenten (41%) vaker inkomsten uit eigen werk gebruiken om de studies te bekostigen dan universiteitsstudenten (29%).

De helft van de studenten (51%) ervaart de kosten om deel te nemen aan het hoger onderwijs als te hoog. 30% van de studenten vond deze kosten moeilijk te betalen. Bij deze opinievragen is het belangrijk attent te zijn op een mogelijke zelfselectie als gevolg van de open rekruteringswijze van de steekproef. Verder zien we dat één vierde van de niet-beursstudenten en meer dan een derde van de beursstudenten de kosten voor deelname aan het hoger onderwijs als moeilijk te betalen ervaart. Wel zien we geen verschil in de hoogte van de mediane studiekosten tussen studenten die betaalmoelijkheden ervaren en studenten zonder betaalmoelijkheden. Dit geldt zowel voor de studiekosten mét en zonder inschrijvingsgeld. Deze observatie suggereert dat de gemaakte studiekosten noodzakelijk zijn voor deelname aan het onderwijs en dat er langs de kant van de studenten weinig marge op zit om minder kosten te maken.

Tot slot zien we dat voor 40% van de respondenten de studiekosten geen rol hebben gespeeld bij de keuze van de instelling. Eén op acht studenten geeft daarentegen aan dat de studiekosten wel een grote of zeer grote rol hebben gespeeld bij de keuze van de instelling. Inzake keuze van de studierichting zien we dat de studiekosten een minder grote rol hebben gespeeld. Voor 59,4% van de studenten heeft de studiekost geen rol gespeeld bij de studiekeuze, en bij 7% van de studenten zien we wel dat de studiekosten een grote of zeer grote rol hebben gespeeld bij de studiekeuze.

Aandachtspunten voor beleid

Tot slot volgen nog enkele aandachtspunten voor beleid. In april 2016 publiceerde het College van regeringscommissarissen voor het hoger onderwijs, op vraag van de toenmalige minister van Onderwijs Hilde Crevits, een rapport over forfaitaire en extra studiekosten die instellingen aanrekenen. Zij concludeerden dat quasi alle instellingen forfaitaire en extra studiekosten aanrekenen, maar dat er vanuit de overheid hier geen regelgeving over bestaat. Ook concludeerde het verslag dat instellingen in het hoger onderwijs transparanter, in een vroeger stadium, en meer gestructureerd naar studenten toe kunnen communiceren over de verwachte kosten. Ook in dit onderzoek stellen we vast dat bij een deel van de bevraagde studenten extra kosten werden aangerekend bij de inschrijving naast het inschrijvingsgeld. 37% van de hogeschoolstudenten betaalde een bijkomend bedrag van 110 euro, en 22% van de universiteitsstudenten betaalde een bijkomend bedrag van 160 euro. Hoewel een groot deel hiervan al kosten zijn voor cursussen en materialen, werden er ook administratieve kosten (12,9%

van hogeschool- en 2,2% van universiteitsstudenten) en forfaitaire kosten (5,5% van hogeschool- en 2,2% van universiteitsstudenten) aangerekend, en weet 4,1% en 3,8% van de studenten niet wat er is inbegrepen in deze extra kosten.

De Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) formuleerde als reactie op het rapport van de regeringscommissarissen (en ook op vraag van de minister) in oktober 2016 een advies over de opleidingsgebonden extra studiekosten in het hoger onderwijs. In dit advies is de Vlor geen vragende partij van een regelgevende lijst van zaken die onder het studiegeld vallen, maar roept ze de instellingen wel op om intern, op het niveau van de opleidingen, en in dialoog met de studentenvertegenwoordigers aan zelfreflectie te doen in verband met de vraag welke opleidingsgebonden kosten al dan niet onder het studiegeld vallen. We citeren:

“De Codex Hoger Onderwijs definieert het studiegeld als het bedrag te betalen door de student voor de deelname aan onderwijsactiviteiten en/of examens. Dit is een zeer ruime definitie, die eigenlijk aangeeft dat met het studiegeld wel al heel wat kosten geregeld zijn. Examenkopijen, gebruik van wifi, gebruik van naslagwerken, uitnodigen van gastsprekers, bedrijfsbezoeken, ... zitten hier voor de Vlor duidelijk in vervat. Dit zijn immers zaken die nodig zijn voor de organisatie van hedendaags onderwijs met inbegrip van examens.” (Vlaamse Onderwijsraad, 2016, p.2).

We zagen in de cijfers van deze studie dat het inschrijvingsgeld (los van de extra forfaitaire kosten) inderdaad een groot deel van studiekosten inhoudt. Rekening houdend met de verhoging van het inschrijvingsgeld in 2014-2015, de observatie dat 30% van de studenten moeilijkheden ervaart met de kosten verbonden aan deelname in het hoger onderwijs, en dat er voor deze studenten weinig marge tot extra zuinigheid lijkt te bestaan, volgen we in deze het advies van de Vlor. Een dialoog over welke kosten tot het inschrijvingsgeld behoren, en welke naar de student (volledig of gedeeltelijk) mogen doorgerekend worden, is een belangrijke stap die instellingen samen met studentenvertegenwoordigers kunnen nemen om op een bewuste manier met studiekosten om te gaan.

Wat betreft het inschrijvingsgeld, zien we dat het beurstarief de belangrijkste impact lijkt te hebben op de totale studiekosten. De gradiënt die bestaat voor beursstudenten en bijna-beursstudenten lijkt ons daarom een goede zaak. We verwijzen hierbij ook naar een onderzoek uit 2015 (Declercq & Verboven, 2015) dat aan de hand van econometrische simulaties aantoonde dat de participatiekloof in het hoger onderwijs van studenten uit een gezin met een lage SES groter zou zijn indien de huidige sociale correcties aan het inschrijvingsgeld zouden worden afgeschaft.

Een opmerkelijke bevinding uit dit onderzoek is het verschil in kosten tussen gesubsidieerde huisvesting en huisvesting op de privémarkt. Zo bedraagt de mediaankost per jaar voor kotstudenten in een gesubsidieerd kot 3410 euro en 5140 euro voor studenten in een kot op de privémarkt. Sociale huisvestingsdiensten van instellingen spelen dus een erg belangrijke rol in de democratisering van het hoger onderwijs. In deze context lijkt het ons interessant om in verder onderzoek na te gaan of alle rechthebbende studenten het recht op gesubsidieerde huisvesting opnemen, en in welke mate er bij de instellingen voldoende capaciteit is aan gesubsidieerde huisvesting.

Tot slot willen we de aandacht vestigen op de kosten voor vervoer om naar de les (voor pendelstudenten) of het kotadres (voor kotstudenten) te gaan. Uit onze cijfers komt het openbaar vervoer als de goedkoopste vervoersmodus naar voren, na met de fiets of te voet gaan. We gaan ervan uit dat de voordelige studentenabonnements hier een belangrijke rol in spelen. Een belangrijke nuance hierbij is dat deze studentenabonnements voor het openbaar vervoer leeftijdsgebonden zijn. Met het toenemende belang van levenslang leren op de Vlaamse en Europese beleidsagenda's lijkt een herziening van deze leeftijdslimiet aangewezen. Deze formules zijn belangrijk voor studenten die om bijvoorbeeld financiële redenen niet op kot kunnen gaan, en dus een dagelijkse verplaatsing moeten maken. We zouden enerzijds studenten kunnen aanmoedigen om het openbaar vervoer te nemen, daarnaast is er echter ook het vraagstuk van de bereikbaarheid van sommige campussen. Het kan een interessante piste voor toekomstig onderzoek zijn om na te gaan in hoeverre campussen bereikbaar zijn voor studenten en in welke mate hogescholen en universiteiten hierop inzetten. De resultaten van zulk een onderzoek kunnen de basis vormen voor een verdere sensibilisering bij studenten en instellingen.

1 Inleiding

1.1 Situering van het onderzoek

De overheid besteedt aanzienlijke bedragen aan het onderwijs. Toch heeft deelname aan het onderwijs ook voor de deelnemer een aanzienlijke kost. In het meest recente CEBUD rapport werden de kosten voor studenten hoger onderwijs geschat op 6000 euro per jaar voor kotstudenten, 4500 euro voor een pendelstudent die met de auto rijdt, en 1800 euro voor een student die het openbaar vervoer gebruikt. Deze berekening is onder andere gebaseerd op cijfers van het Eurostudent onderzoek uit 2008-2009 (Wartenbergh et al., 2009), op het vorige studiekostenrapport (Bollens, Groenez, & Vleugels, 2000) en op andere data uit onderzoek naar o.a. refentiebudgetten. Aangezien de meest recente data naar studiekosten intussen al meer dan 10 jaar geleden werd verzameld, komt een nieuwe studiekostenbevraging dus niet te vroeg.

Uit voorgaand onderzoek blijkt bovendien dat studiekosten zich volgens een geheel eigen dynamiek ontwikkelen (Coomans et al., 2016). Dit betekent dat een loutere indexering van de laatst beschikbare schatting van de studiekosten na een aantal jaren mogelijk leidt tot een aanzienlijke onderschatting van de werkelijke studiekosten. Opdat instrumenten van studiefinanciering voldoende afgestemd blijven op de werkelijke studiekosten, is het dan ook noodzakelijk om regelmatig een betrouwbare schatting van de studiekosten te maken.

Sinds de laatste studiekostmetingen hebben zich bovendien enkele belangrijke wijzigingen voorgedaan in het onderwijslandschap en de relevante regelgeving. In het hoger onderwijs was er naast de invoering van de bachelor-master structuur ook sprake van een flexibilisering van de toegang, het curriculum, de leeromgeving en de organisatie. In het academiejaar 2013-2014 werden de academische bachelor - en masteropleidingen geïntegreerd in de universiteiten (met uitzondering van een aantal opleidingen). Daarnaast zijn er verschillende grondige veranderingen doorgevoerd in het financieringsmodel, en verhoogden de inschrijvingsgelden voor bijna-beursstudenten en niet-beursstudenten in het academiejaar 2015-2016.

In dit rapport focussen we op de studiekosten van studenten in het hoger onderwijs in Vlaanderen. We beperken ons tot de volgende onderzoeksvragen:

- Wat zijn de private kosten die verbonden zijn aan onderwijsdeelname?
- Hoe ziet de samenstelling van die kosten eruit? Wat is de omvang van de eigenlijke 'studiekosten' en van de 'andere' uitgaven?
- In welke mate verschillen de kosten in functie van
 - opleidingskenmerken zoals bv. het onderwijstype (hogeschool of universitair), de aard van de opleiding (bachelor-master), de studiegebieden en –richtingen en fases?
 - individuele en gezinskenmerken zoals bv. de sociaal-economische status, het beursstatuut van de student?

Deze onderzoeksvragen worden beantwoord door middel van de resultaten van de studiekostenmonitor (zie Coomans et al., 2016 voor een bespreking van het instrument). De

studiekostenmonitor wil bovendien ook uitspraken doen over de meerkost van (inclusief) onderwijs voor personen met een functiebeperking. De evolutie naar meer inclusief onderwijs vraagt om extra aandacht voor lerenden met een beperking die onderwijs volgen in het reguliere onderwijs

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In een eerste deel bespreken we de manier waarop we studiekosten en leefkosten gedefinieerd hebben en welke types van kosten er bestaan. Vervolgens gaan we dieper in op het verloop van de gegevensverzameling en de gebruikte analysetechnieken. Hierbij behandelen we de ontwikkeling van het bevragsingsinstrument, de verschillende stappen in het veldwerk, de respons en de gebruikte datamanipulatie- en analysetechnieken. In het derde en vierde deel presenteren we de resultaten van de analyses: we geven voor de verschillende kostenrubrieken een overzicht van de gemaakte kosten. In een vijfde hoofdstuk stellen we informatie voor over de studiefinanciering van studenten. In het zesde deel gaan we kort in op de ervaringen van de studenten met de studiekosten. In het laatste deel geven we een overzicht van de voornaamste resultaten en trekken we enkele conclusies voor beleidsmakers.

1.2 Categorieën van studiekosten

We kaderen als eerste stap van dit onderzoek het begrip “studiekosten” en gaan dieper in op de verschillende categorieën van studiekosten die we in dit onderzoek beschouwen. Dit conceptueel kader werd ontwikkeld in voorgaand onderzoek (Bollens, Groenez, & Vleugels, 2000; Coomans, Groenez, & Kuppens 2016). Op conceptueel vlak beperken we de invulling van studiekosten tot private studiekosten. Hieronder verstaan we alle kosten die een onderwijsgebruiker zelf maakt in het kader van het volgen van het onderwijs. Private studiekosten kunnen worden ingedeeld in vier verschillende categorieën, al naargelang de aard van de studiekost:

1. Strikte studiekosten: deze kosten betreffen goederen en zaken die niet uit de gewone werkmiddelen worden gefinancierd en waarover er (nochtans) binnen de onderwijswereld een ruime consensus bestaat dat ze nodig zijn om op een correcte, volwaardige manier deel te nemen aan het onderwijs. Voorbeelden: drukwerk, kleding specifiek nodig voor de studie, inschrijvingsgeld,....
2. Ruime studiekosten: dit zijn kosten die men niet zou maken als men niet zou deelnemen aan het onderwijs maar die anderzijds toch niet nodig zijn om de studie te kunnen volgen en soms zelfs niets te maken hebben met de studie zelf. Deze studiekosten omvatten onder meer kosten met een facultatief karakter of kosten die het gevolg zijn van een sociale verplichting. Voorbeelden: uitstappen, kranten, workshops, bibliotheekkaart,
3. Leefkosten: dit komt neer op kosten voor voeding, onderdak/huisvesting, ontspanning, medische kosten, en vervoerskosten. Dit type kosten wordt doorgaans ook gemaakt wanneer men niet deelneemt aan het onderwijs.
4. Indirecte kosten: De indirecte kost in het niet-leerplichtonderwijs bestaat uit de opportuniteitskost van de gespendeerde uren zoals de bijgewoonde lessen, de studie-uren, de verplaatsingsuren, de combinatie met de werksituatie (minder gaan werken) en het belang van alternatieve tijdsbesteding. De indirecte kosten worden niet besproken in dit rapport.

De studiekostenmonitor meet enkel de eerste drie categorieën. De studiekostenrubricering is een meer verfijnde oplijsting van de verschillende typen studiekosten (strikte en ruime studiekosten) die een onderwijsgebruiker zou kunnen maken op een bepaald onderwijsniveau. Deze indeling werd ontwikkeld in vorig onderzoek (Coomans e.a. 2016). Aan de hand van de studiekostenrubrieken en

voorbeelden, wordt binnen de studiekostenrubricering een zo exhaustief mogelijk overzicht gegeven van de korf van goederen en diensten waarvoor onderwijsgebruikers op een bepaald onderwijsniveau kosten zouden kunnen maken. De classificatie van studiekosten onder studiekostenrubrieken en categorieën, is van belang voor de studiekostenmonitor, gezien ze een zinvolle vergelijkingen van bepaalde typen kosten tussen verschillende onderwijsniveaus, studiegebieden en studierichtingen mogelijk maakt. We geven deze kostenrubrieken per categorie weer in Tabel 1.

Tabel 1. Overzicht van kostenrubrieken naar categorie van studiekosten

		Strikte studiekosten	Ruime studiekosten	Leefkosten	Indirecte Kosten
1	Kosten van cursusmateriaal (cursussen, studieboeken,..)	X			
2	Print -en kopiekosten (papier, inktpatronen...)	X			
3	Kosten voor tijdschriften, (elektronische) abonnementen, kranten...		X		
4	Kosten voor ICT en toebehoren (printer, USB-stick, laptop, licenties, software,...)	X	X		
5	Internetkosten		X		
6	Kledingkostenspecifiek voor studie (labo-enstofjassen, handschoenen, overalls, schoeisel, beschermingskleding, sportkleding,...)	X			
7	Kosten van duurzame uitrusting nodig voor studies (codex, woordenboek, rekenmachine, studiegereedschap, tekentafel, medische apparatuur, proefbuizen, muziekinstrumenten, camera,...)	X			
8	Kosten voor verbruiksmateriaal nodig voor studies (notablokken, mappen, schrijfgerei, metalen, hout, chemische stoffen, hecht draad, ingrediënten,)	X			
9	Kosten verbonden aan ééndaagse of meerdaagse studiereizen, studiebezoeken, verplichte lezingen, (incl. vervoer)	X	X		
10	Kosten verbonden aan de deelname aan uitwisselingsprogramma's (huisvestingskosten, vervoerskosten, verzekeringen, voeding, ontspanning en vrije tijd, cursussen, materialen, grondstoffen, andere kosten)	X	X	X	
11	Stagekosten (kosten verbonden aan vervoer, verblijf, kleding, maaltijden, extra materialen) die NIET worden terugbetaald	X			
12	Kosten verbonden aan eindwerk, eindverhandeling (verplaatsingskosten, aankoop gespecialiseerde literatuur, kopieerwerk, werk materiaal, materialen en grondstoffen bij praktisch eindwerk, kosten verbonden aan publiceren)	X			
13	Inschrijvingskosten (enkel inschrijvingsgeld!)	X			
14	Kosten voor ontspanning / vrije tijd of student gerelateerde extra-curriculaire activiteiten (lidmaatschap studentenclub, onthaalweekend, sportkaart, cultuurkaart, competentie cursussen, conferenties, debatten...)			X	
15	Vervoerskosten van en naar de lesplaats (fiets, bromfiets, auto, abonnement openbaar vervoer, Campuskaart, helm, slot, parkingkaart,...)			X	
16	Voedingskosten (zelf koken, maaltijden studentenrestaurant, broodjeswinkel, vieruurtjes, drankjes, ...)			X	
17	Huisvestingskosten (maandelijkse huur, vaste kosten, onderhoudskosten, inrichting kot, andere kosten)			X	
18	Studiebegeleidingskosten/buitenschoolse hulp (bijlessen medestudenten, repetitoren,.....)		X		
	Uitgaven voor extraleermiddelen en ondersteuning (methoden, werkboeken, medicijnen, duurzaam materiaal, vrijwilligers)	X	X		
19	Medische kosten ten behoeve van de opleiding (medische controles, attesten, vaccinaties, ...)			X	
20	Indirecte kosten (inkomensderving omwille van studietijd,..)				X
21	Andere uitgaven (huur locker/ opbergkastje, jaarboek)		X		

2 Onderzoeksmethode en gegevensverzameling

2.1 Keuze van informatieverzameling en instrumenten

De informatieverzameling voor dit studiekostenonderzoek gebeurt op basis van twee verschillende bevragingen: een studiekostenbevraging en een leefkostenbevraging. Elk van deze bevragingen focust op een specifieke korf van goederen van diensten (zie Tabel 1). Beide bevragingen verlopen online door middel van een gestandaardiseerde vragenlijst.

De informatie die we bij studenten verzameld hebben, omvat:

- de omvang en de samenstelling van de studiekosten en leefkosten voor de studenten;
- een aantal achtergrondkenmerken die relevant kunnen zijn voor de omvang van de studiekosten: nationaliteit, werksituatie van ouders, inkomenssituatie van student, ...

De vragenlijsten voor de studenten werden opgesteld in een voorafgaande verkenningsonderzoek "Ontwikkeling van een studiekostenmonitor" waarbij ook focusgroepen geraadpleegd werden (zie Coomans e.a., 2016). Voor de bevraging van de studenten werd gekozen voor een dubbel bevragingsmoment om zo nauwkeurig mogelijk gegevens te registreren met een zo hoog mogelijke respons. De eerste bevraging (wave 1) gebeurt kort na het eerste zwaartepunt van de studiekosten in het begin van het academiejaar (november 2018 – begin januari 2019). Een vervolgbevraging (wave 2) brengt vervolgens de kosten in kaart die men in het begin van het academiejaar niet kon registreren, omdat ze nog onduidelijk of onvoorspelbaar waren (mei – juli 2019).

In tegenstelling tot de opleidingen in het voltijdse leerplichtonderwijs zijn opleidingen in het hoger onderwijs modulair opgebouwd. De trajecten die onderwijsgebruikers volgen, zijn flexibel en individueel. Voor modulaire opleidingen wordt de kost van een opleiding bepaald aan de hand van som van de kosten van de opleidingsonderdelen in het normatieve modeltraject. Daarbij wordt uitgegaan van een standaardtraject waarbij de student alle opleidingsonderdelen van de opleiding éénmaal opneemt en aflegt. Dit impliceert dus dat de student geen geïndividualiseerd traject volgt waarbij er vrijstellingen worden verleend, opleidingsonderdelen worden herhaald en/of het traject versneld of vertraagd wordt doorlopen.

In Bijlage 1 geven we voor iedere kostenrubriek weer of ze in de eerste bevraging en/of de vervolgbevraging van de studiekosten- of leefkostenbevraging opgenomen zijn.

2.2 Populatie en steekproeftrekking

2.2.1 Contactname en respons bij de studenten hoger onderwijs

De wijze van rekrutering in het studiekostenonderzoek ging uit van een open rekrutering (of een gelegenheidssteekproef) van studenten. Hiermee wijkt de rekruteringsmethode van dit luik van het studiekostenonderzoek af van de eerdere studiekostenonderzoeken hoger onderwijs (1999 en 2009) en het studiekostenonderzoek in het leerplichtonderwijs. De keuze voor een open rekrutering wordt

gemotiveerd door het ontbreken van een ‘*sample frame*’ voor de populatie van studenten. In tegenstelling tot de vorige studiekostenonderzoeken bij studenten hoger onderwijs, hadden we geen toegang tot de contactgegevens van alle studenten. Het gevolg hiervan was dat we studenten niet persoonlijk konden uitnodigen om deel te nemen aan de enquête en we hen via andere kanalen moesten proberen te bereiken.

Voor het onderzoek naar de studiekosten in het hoger onderwijs zijn we gestart met een open rekrutering van studenten aan alle Vlaamse universiteiten en hogescholen.

In een **eerste fase** hebben we geprobeerd om vanuit verschillende kanalen en met verschillende acties zo veel mogelijk studenten te werven voor dit onderzoek. Hiervoor hebben we in eerste instantie contact opgenomen met de verschillende onderwijsinstellingen, om via hun kanalen studenten te bereiken. We kregen via het Agentschap voor Hoger Onderwijs (AHOVOKS) een lijst met mogelijke contactpersonen per onderwijsinstelling. Tabel 2 geeft een overzicht van alle Vlaamse onderwijsinstellingen hoger onderwijs.

Tabel 2. Onderwijsinstellingen in het hoger onderwijs in Vlaanderen

	Onderwijsinstelling
Universiteiten	Katholieke Universiteit Leuven Transnationale Universiteit Limburg Universiteit Antwerpen Universiteit Hasselt Universiteit Gent Vrije Universiteit Brussel
Hogescholen	Artesis Plantijn Hogeschool Arteveldehogeschool Erasmushogeschool Brussel Hogere Zeevaartschool Hogeschool Gent Hogeschool PXL Hogeschool West-Vlaanderen Karel de Grote-Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen Katholieke Hogeschool Vives Noord -Zuid LUCA School of Arts Odisee Thomas More UCLL

In totaal hadden we 19 contactpersonen, ofwel één contactpersoon per onderwijsinstelling². Deze personen werden telefonisch gecontacteerd met de vraag of ze de rekrutering wilden ondersteunen. Aan de onderwijsinstellingen werd duidelijk benadrukt dat het ondersteunen van deze acties

² Er was één contactpersoon verantwoordelijk voor de Transnationale Universiteit Limburg en Universiteit Hasselt.

vrijblijvend was. Er werd ook aangegeven dat indien ze wensten de rekruteringsacties te ondersteunen, ze aan het einde van het onderzoek een gepersonaliseerd rapport kregen met informatie over studie- en leefkosten aan zijn/haar onderwijsinstelling. Via mail werd er wel/ geen goedkeuring gegeven om het onderzoek te steunen. In parallel hebben we contact opgenomen met VLIR en VLHORA om ook via deze weg de onderwijsinstellingen aan te moedigen deze wervingsactie te ondersteunen.

In totaal verkregen we de steun van 18 van de 20 onderwijsinstellingen³. Indien de onderwijsinstelling instemde om de wervingsfase van het onderzoek te ondersteunen, kregen zij van ons verschillende templates/handvaten om de communicatie over het onderzoek binnen de instelling vorm te geven. Dit waren templates voor: 1) Bericht op het intranet; 2) Bericht in de nieuwsbrief; 3) Bericht bij het Individueel Studie Programma; 4) Algemene mailing; 5) Sociale mediaberichten. Hierbij werden ook de nodige afbeeldingen en *visuals* voorzien, om de boodschap meer daadkracht te geven. Naast de online communicatiekanalen werden ook flyers en posters ter beschikking gesteld van de onderwijsinstellingen. Zij konden deze flyers uitdelen op startdagen, de studiedienst, of op andere gelegenheden. Posters werden verspreid over de campussen om het onderzoek verder onder de aandacht van de studenten te brengen. De inhoud van het online en offline communicatiemateriaal wordt verder in deze sectie toegelicht (zie p. 19). De instellingen waren vrij in het selecteren van de communicatiekanalen die zij wilden aanbieden. Via de contactpersonen werd tijdens deze eerste fase (wervingsfase) gecommuniceerd over de ondernomen acties en bijkomende acties die ondernomen dienden te worden om voldoende studenten te werven.

Naast de onderwijsinstellingen hebben we ook met andere actoren, zoals Vlaamse Vereniging voor Studenten (VVS), contact gehad tijdens de wervingsfase van dit onderzoek. Hierbij bezorgden we hen ook het nodige materiaal om de communicatie over het onderzoek vorm te geven. Zo werden naast flyers en posters ook oproepen verspreid via sociale media, tijdens overlegmomenten en events van VVS. Verder contacteerden we alle redacties van campuskranten om een advertentie te plaatsen in de (online) campuskrant. Daarnaast hebben we enkele Facebook- en Instagramcampagnes opgesteld om Vlaanderen-breed studenten te werven en aan te spreken. Ten slotte contacteerden we de makers van enkele radiohuizen met de vraag of zij interesse zouden hebben in een topic over studiekosten in het hoger onderwijs in Vlaanderen. Deze actie leidde tot een radioreportage in 'De inspecteur' op Radio 2, die handelde rond studiekosten in het hoger onderwijs in Vlaanderen. Naast de bijdrage van de onderzoekers werden ook studenten en vertegenwoordigers van VVS aan het woord gelaten. Dit werd later opgepikt door enkele nieuwszenders wat de ruchtbaarheid van het onderzoek sterk ten goede is gekomen.

In deze eerste fase hebben we getracht studenten via verschillende kanalen en actoren te bereiken om hen aan te moedigen deel te nemen aan dit onderzoek. In alle berichtgeving (online- en offline communicatie) werd gevraagd aan de studenten zich te registreren via een registratiepagina op de website van studiekosten⁴. Studenten die wensten deel te nemen, konden zich via de pagina registreren. De volgende onderwerpen werden bevraagd:

³ Hogeschool West-Vlaanderen en de Hogere Zeevaartschool besloten niet deel te nemen aan de rekruteringsacties.

⁴ Deze website, www.studiekost.be, werd intern beheerd (HIVA-KU Leuven) en is inmiddels op inactief geplaatst.

1. De aard van de opleiding(-en) waarvoor de student dit academiejaar is ingeschreven (bv. professionele bacheloropleiding, academische bachelor opleiding, ...)
2. Het type contract (diploma, credit of examen) voor de hoofdstudierichting
3. Het aantal studiepunten in de hoofdstudierichting
4. Of de hoofdstudierichting in of meerdere instellingen gevolgd wordt
5. Gegevens over de hoofdstudierichting: onderwijsinstelling, aard van de opleiding, studiegebied, opleiding, gemeente waar lessen doorgaan⁵
6. Gegevens over de opleidingsonderdelen die dit jaar opgenomen worden in de hoofdstudierichting: opleidingsonderdeel, studiepunten, fase in de opleiding, plichtvak, bisvak

Studenten konden in ruil voor hun deelname kans maken op enkele cadeaubonnen. De registratiepagina was actief vanaf midden augustus 2018 tot begin november 2018.

In een **tweede fase** bezorgden we op basis van de inschrijvingen via het registratiescherm studenten een studie-of leefkostenvragenlijst. Er begonnen 8003 studenten aan de registratiemodule, waarvan 4104 van de studenten het registratiescherm hebben ingevuld. Hiervan hebben we 2591 studenten weerhouden. We hebben enkele exclusiecriteria gehanteerd: studenten met een examen- of creditcontract, studenten in een banaba, banama of manama en studenten van wie de gegevens onvolledig waren ingevuld. Vervolgens hebben we gekeken naar het aantal respondenten per combinatie onderwijsinstelling-studiegebied-studierichting. Op basis van deze verdeling hebben we studenten naar de studiekosten of leefkostenvragenlijst doorgestuurd. Indien in een bepaalde combinatie van onderwijsinstelling-studiegebied-studierichting minstens 3 studenten per fase aanwezig waren, kregen deze studenten de studiekostenvragenlijst opgestuurd. Indien dit aantal minder dan 3 was, werd de leefkostenvragenlijst opgestuurd. Het doel van deze opdeling was om de bevragslast voor de studenten zoveel mogelijk te verlichten. Een mogelijk voordeel hiervan is een lagere uitval doorheen de vragenlijst en bij de opvolgingsbevraging. Een nadeel is dat er uiteraard minder studenten aan elke vragenlijst aanvangen, en dat we de studiekosten en de leefkosten niet konden optellen. Door bepaalde groepen studenten samen te houden, hoopten we minstens voor die studierichtingen betrouwbare resultaten te bekomen. Een mogelijk nadeel van zo'n keuze is dat kleinere studierichtingen mogelijk ondervertegenwoordigd zijn in de studiekostenbevraging.

De studiekostenvragenlijst werd doorgestuurd naar 1914 studenten en de leefkostenvragenlijst naar 677 studenten (Tabel 3). De uitstuur en dataverzameling van de eerste bevraging van de studiekosten- en leefkostenbevraging verliep tussen begin november 2018 en begin januari 2019. Tijdens deze periode werden tevens vier herinneringen gestuurd om de responsgraad op te drijven.

In een **derde fase** werd de opvolgingsbevraging voor de studiekostenmonitor uitgestuurd. Dit verliep van mei 2019 tot begin juli 2019. Ook hier werden drie herinneringen gestuurd om de respons te verhogen.

⁵ Deze informatie werd vooraf geprogrammeerd zodat studenten via een keuzemenu de gegevens over de hoofdstudierichting konden invullen.

2.2.2 Populatie en finale steekproef

Tijdens het academiejaar 2018-2019 namen er in Vlaanderen 283 354 studenten deel aan het hoger onderwijs. Dit ging over 155 994 universiteitsstudenten en 127 360 hogeschoolstudenten (Tabel 3). Voor de verdere bespreking van de populatie gaan we enkel in op het deel van de populatie dat betrekking heeft op studiegebieden die in onze steekproef voorkomen. Aangezien het aantal studiegebieden in het hoger onderwijs erg hoog ligt, groepeerden we studiegebieden in een kleiner aantal groepen, de zogenaamde opleidingsdomeinen. De verdeling van de opleidingsdomeinen voor deze studie werd door de onderzoekers in overleg met het Departement Onderwijs en Vorming gemaakt. We bekijken 8 opleidingsdomeinen in het studieaanbod: 1) Letteren en Cultuur; 2) Geneeskunde, Gezondheidszorg en Biomedische wetenschappen; 3) Wetenschap en Technologie; 4) Humane wetenschappen; 5) Sociaal werk; 6) Kunsten; 7) Onderwijs; 8) Schakel- en voorbereidingsprogramma's. De domeinen Kunst en Onderwijs zijn weliswaar qua populatie klein, maar er werd voor inhoudelijke redenen geopteerd om deze domeinen toch apart te bespreken. In Bijlage 2 bevindt zich een overzicht van de verschillende studiegebieden per opleidingsdomein. In dit geval heeft de populatie enkel betrekking op 243 273 studenten, waarvan 123 306 universiteitsstudenten en 119 967 hogeschoolstudenten.

De ideale grootte van een steekproef wordt bepaald aan de hand van een aantal factoren, zijnde de grootte van de populatie, de mate van betrouwbaarheid waarmee men uitspraken over de populatie wilt doen, en de mate waarin de waarden verspreid zijn in de populatie. Wanneer we de ideale steekproefgrootte berekenen voor de populatie van 240 000 studenten (afgerond) met een betrouwbaarheidsinterval van 95% en foutenmarge van 5% (vaakst gebruikt in sociaal-wetenschappelijk en marktonderzoek), komen we voor het studiekostenonderzoek uit op een ideale steekproefgrootte van 384 studenten.

De finale steekproefgrootte voor de eerste wave studiekostenvragenlijst bedraagt 1092 studenten (57,1% van de uitgestuurde vragenlijsten voor studiekosten). Bij de studiekostenvragenlijst hebben 1039 studenten de vragenlijst tot het einde ingevuld (95,1% van de studenten die gestart zijn). 733 studenten, ofwel 67,1% van de studenten die aan wave 1 hebben deelgenomen, hebben de vervolgbepvraging ingevuld.

Voor de leefkostenvragenlijst bedraagt de finale steekproef 349 studenten (51,6% van de uitgestuurde vragenlijsten voor leefkosten). Hierbij hebben alle studenten de vragenlijst tot het einde ingevuld. 251 van deze studenten (71,9% van de studenten die aan wave 1 hebben deelgenomen) vulden de vervolgbepvraging in. De uitval tussen wave 1 en wave 2 en de item non-response is in beide vragenlijsten dus relatief beperkt gebleven.

Tabel 3. Initiële en finale steekproeven

Initiële steekproef			
Registraties		2591	
	Studiekosten	1914	
	Leefkosten	677	
Finale steekproef studiekosten		% respons (t.o.v. geldige registraties)	% respons wave 2 t.o.v. wave 1
	Wave 1	1092	57,1%
	Wave 2	733	38,3%
			67,1%
Finale steekproef leefkosten			
	Wave 1	349	51,6%
	Wave 2	251	37,1%
			71,9%

In dit rapport zullen de totale kosten berekend worden op respondenten die zowel in de eerste als de tweede wave deelnamen en alle kostenrubrieken invulden. De grootte van de steekproef varieert naargelang kostenrubriek, omwille van item non-response in de survey. Voor de totale kosten is de steekproefgrootte het laagst, omdat we het totaal enkel berekenen voor studenten die aan beide bevragingsmomenten hebben deelgenomen en alle kostenrubrieken ingevuld hebben. In de steekproef bij de studiekostenvragenlijst is dit gebaseerd op 434 respondenten en in de leefkostenvragenlijst op 272 respondenten. In onderstaande tabellen voorzien we een overzicht van de respons per kostenrubriek voor de leefkosten, huisvestingskosten en studiekosten.

Tabel 4. Respons per kostenrubriek voor de leefkosten

	Kotstudenten	Pendelstudenten
Huisvesting (huur+kotuitrusting)	173	N.v.t.
Kotuitrusting	158	N.v.t.
Vervoer	163	160
Voeding	172	N.v.t.
Vrije tijd	173	142
Totaal leefkosten	134	138

Tabel 5. Respons voor de rubriek 'huisvesting' naar stad en type huisvesting

	Kotstudent			Pendelstudenten		
	Totaal	Privé-markt	Gesubsidieerd	Totaal	Bij ouders	Zelfstandig
Antwerpen	27	26	1	50	42	8
Brussel	8	7	1	9	8	1
Gent	94	80	14	64	47	17
Hasselt	4	4	0	15	12	3
Leuven	36	27	9	23	17	6
Andere	4	4	0	14	14	0
Totaal	173	148	25	175	140	35

Tabel 6. Respons per kostenrubriek voor de studiekosten, naar onderwijstype en hoofdfase

	Hogeschool			Universiteit				
	Bach 1	Bach 2	Bach 3	Bach 1	Bach 2	Bach 3	Ma 1	Ma 2
Kosten bij de inschrijving	117	109	110	168	160	146	178	104
Drukwerk	112	109	109	163	159	143	177	98
ICT	117	109	110	168	160	146	178	104
Speciale kledij	81	80	83	112	115	108	140	77
Duurzame uitrusting	52	55	49	59	76	70	92	48
Verbruiksmaterialen	66	65	56	90	90	84	115	59
Bachelor- en masterproef	77	78	76	107	109	105	137	77
Stagekosten	69	73	77	99	106	105	137	76
Uitstappen, studiebezoeken	69	73	77	99	107	105	137	76
Erasmus	69	72	75	99	106	105	137	75
Studiebegeleidingskosten	69	71	75	98	106	105	137	75
Functiebeperving	69	71	75	97	106	104	136	74
Totale studiekosten	40	44	42	54	63	63	85	43

Tabel 7. Respons voor de studiekosten per kostenrubriek, naar onderwijstype en opleidingsdomein

	Hogeschool							Universiteit						
	Let ⁶	G&G	W&T	HW	SW	Kun	Ond	Let	G&G	W&T	HW	SW	Kun	Ond
Kosten bij de inschrijving		76	59	72	69	5	55	82	170	177	287		38	2
Drukwerk		75	58	71	69	5	52	58	108	124	164		26	0
ICT		76	59	72	69	5	55	82	170	177	287		38	2
Speciale kledij		55	42	52	53	5	37	61	130	125	206		28	2
Duurzame uitrusting		32	27	30	36	5	26	40	73	74	138		19	1
Verbruiksmaterialen		42	33	31	42	4	35	52	104	101	159		20	2
Bachelor- en masterproef		53	37	48	52	5	36	59	127	123	200		24	2
Stagekosten		50	33	46	50	5	35	58	126	118	195		24	2
Uitstappen, studiebezoeken		49	32	46	50	5	34	58	126	119	195		24	2
Erasmus		49	33	46	50	5	36	58	125	118	195		24	2
Studiebegeleidingskosten		49	32	45	50	5	34	58	124	118	195		24	2
Functiebeperking		49	32	45	50	5	34	57	124	118	193		23	2
Totale studiekosten		27	19	21	31	4	24	36	67	69	117		18	1

⁶ Let=Letteren; G&G=Geneeskunde en gezondheidszorg; W&T= Wetenschap en Technologie; HW=Humane wetenschappen; SW= Sociaal Werk; K=Kunsten; Ond=Onderwijs

2.2.3 Totale respons naar onderwijsinstellingen en opleidingsdomeinen

Zoals reeds aangehaald in de vorige sectie, maken we gebruik van opleidingsdomeinen om de studie- en leefkosten weer te geven. De studiegebieden zijn samengevoegd op basis van een overlap/gelijkenis in studiedomein.

In Tabel 8 geven we de respons weer van de **steekproef van studiekosten** (eerste bevraging en vervolgbefragung) ten opzichte van het aantal inschrijvingen van studenten in het academiejaar 2018-2019. We zien dat we in onze steekproef geen studenten hebben bevroegd uit de Transnationale Universiteit Limburg, Erasmushogeschool Brussel, Hogere Zeevaartschool en Hogeschool West-Vlaanderen. De meeste deelnemers waren studenten uit Universiteit Gent, Universiteit Antwerpen, UCLL en Katholieke Universiteit Leuven. Voor studenten in opleidingsdomein 8 hebben we geen respondenten.

In Tabel 9 geven we de respons weer van de **steekproef van leefkosten** (eerste bevraging en vervolgbefragung) ten opzichte van het aantal inschrijvingen van studenten in het academiejaar 2018-2019. We zien dat we in onze steekproef geen studenten hebben bevroegd uit de Hogere Zeevaartschool en de Transnationale Universiteit Limburg. De meeste deelnemers waren studenten uit Universiteit Gent, Universiteit Antwerpen, UCLL en Katholieke Universiteit Leuven.

Tabel 8. Aantal inschrijvingen per onderwijsinstelling/ opleidingsdomein volgende de populatie en verdeling respons op de eerste en vervolgbepvraging van studiekosten naar onderwijsinstellingen en opleidingsdomeinen⁷

	Domein 1			Domein 2			Domein 3			Domein 4			Domein 5			Domein 6			Domein 7			Domein 8		
	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2
Universiteiten	10356	82	57	25147	170	124	30363	177	118	45708	287	194	0	0	0	132	5	3	1034	1	1	10566	0	0
Katholieke Universiteit Leuven	3722	2	2	8612	22	20	13868	26	15	16619	62	46							390			3390		
Transnationale Universiteit Limburg				428			335			709												64		
Universiteit Antwerpen	1974	35	19	4133	52	34	3746	46	28	5483	64	41				132	5	3	137	1	1	1571		
Universiteit Hasselt				1098	9	7	1663	14	9	1550	13	10							14			351		
Universiteit Gent	3604	45	36	8679	86	62	8621	89	64	14813	134	89							399			3187		
Vrije Universiteit Brussel	1056			2197	1	1	2130	2	2	6534	14	8							94			2003		
Hogescholen	0	0	0	19223	76	49	21762	59	32	37149	72	45	16568	69	50	7176	38	25	17955	56	35	134	0	0
Artesis Plantijn Hogeschool				1693	1		2634	2	2	2832	2	1	1312	2	2	1180			1405			45		
Arteveldehogeschool				2663	6	3	843			5077	3	2	1256	1					2441	3	3			
Erasmushogeschool Brussel				866			397			1766			374			1342			556			4		
Hogere Zeevaartschool							540																	
Hogeschool Gent				1570	8	6	3929	15	5	3854	13	8	2348	12	7	1383	5	4	851	1	1	29		
Hogeschool PXL				968	1	1	710			3249	1	1	445			509			1101	1	1	5		
Hogeschool West-Vlaanderen				1062			1891			1485			703			317			367					
Karel de Grote-Hogeschool				1172	6	3	1163	2		5343	6	4	2673	10	4	281			1685	1		8		
Katholieke Hogeschool Vives				1795			1920			3425			1949						2413	2	2			
LUCA School of Arts							958	13	6							2164	33	21	181			36		
Odisee				1779	4	3	2391	2	2	2153			1281	5	3				1908	5	3			
Thomas More				3186	18	11	3552	16	11	4703	19	12	1962	16	14				1871	13	6	6		
UCLL				2469	32	22	834	9	6	3262	28	17	2265	23	20				3176	30	19	1		

⁷Pop = populatie; W1 = eerste bevraging; W2 = vervolgbepvraging; Domein 1 = Letteren en Cultuur; Domein 2 = Geneeskunde, Gezondheidszorg en Biomedische wetenschappen; Domein 3 = Wetenschap en Technologie; Domein 4 = Humane wetenschappen; Domein 5 = Sociaal werk; Domein 6 = Kunsten; Domein 7 = Onderwijs; Domein 8 = Schakel- en voorbereidingsprogramma's.

Tabel 9. Aantal inschrijvingen per onderwijsinstelling/ opleidingsdomein volgende de populatie en verdeling respons op de eerste en vervolgbepvraging van leefkosten naar onderwijsinstellingen en opleidingsdomeinen.⁸

	Domein 1			Domein 2			Domein 3			Domein 4			Domein 5			Domein 6			Domein 7			Domein 8		
	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2	Pop	W1	W2
Universiteiten	10356	16	11	25147	49	36	30363	40	30	45708	70	55	0	0	0	132	1	1	1034	0	0	10566	75	53
Katholieke Universiteit Leuven	3722	3	1	8612	3	2	13868	12	8	16619	9	5							390			3390	8	8
Transnationale Universiteit Limburg				428			335			709												64		
Universiteit Antwerpen	1974	7	5	4133	12	8	3746	9	9	5483	8	8				132	1	1	137			1571	22	16
Universiteit Hasselt				1098	3	1	1663	4	3	1550	2	2							14			351	2	2
Universiteit Gent	3604	4	3	8679	30	24	8621	14	10	14813	51	40							399			3187	40	24
Vrije Universiteit Brussel	1056	2	2	2197	1	1	2130	1		6534									94			2003	3	3
Hogescholen	0	0	0	19223	18	13	21762	14	7	37149	20	17	16568	17	9	7176	12	7	17955	14	9	134	3	3
Artesis Plantijn Hogeschool				1693			2634	1		2832			1312			1180			1405			45		
Arteveldehogeschool				2663			843	1	1	5077	1	1	1256						2441					
Erasmushogeschool Brussel				866			397	1	1	1766			374	2	1	1342	1		556			4		
Hogere Zeevaartschool							540	1	1															
Hogeschool Gent				1570			3929			3854	5	3	2348	2	1	1383			851	2	2	29	2	2
Hogeschool PXL				968			710	1		3249	1	1	445			509	1		1101			5		
Hogeschool West-Vlaanderen				1062	1	1	1891	1	1	1485	1	1	703	1	1	317			367					
Karel de Grote-Hogeschool				1172			1163	1		5343	4	3	2673	2	1	281			1685	2	2	8		
Katholieke Hogeschool Vives				1795	1	1	1920			3425	1	1	1949						2413	1	1			
LUCA School of Arts							958	1								2164	10	7	181			36	1	1
Odisee				1779			2391	2		2153	2	2	1281						1908					
Thomas More				3186	2	2	3552	1	1	4703	2	2	1962	4	2				1871	1		6		
UCLL				2469	14	9	834	3	2	3262	3	3	2265	6	3				3176	8	4	1		

⁸ Pop = populatie; W1 = eerste bevraging; W2 = vervolgbepvraging; Domein 1 = Letteren en Cultuur; Domein 2 = Geneeskunde, Gezondheidszorg en Biomedische wetenschappen; Domein 3 = Wetenschap en Technologie; Domein 4 = Humane wetenschappen; Domein 5 = Sociaal werk; Domein 6 = Kunsten; Domein 7 = Onderwijs; Domein 8 = Schakel- en voorbereidingsprogramma's.

2.3 Weging

Om de steekproef zo representatief mogelijk te maken voor de populatie, is het nog noodzakelijk om de steekproef via gewichten te corrigeren. Voor de vier bevragingen (studiekosten wave 1, studiekosten wave 2, leefkosten wave 1 en leefkosten wave 2) hebben we een apart gewicht berekend dat rekening hield met

- 1) De verdeling in de populatie naar instelling;
- 2) De verdeling in de populatie naar opleidingsdomein (zie bespreking in hoofdstuk 2.2.2.); en
- 3) De verdeling in de populatie naar aard van de opleiding (academisch gerichte bachelor, master, professioneel gerichte bachelor, schakelprogramma, specifieke lerarenopleiding na master, en voorbereidingsprogramma).

Dit gebeurde in drie stappen, waarbij na elke stap het aandeel binnen de steekproef sequentieel herberekend werd met de gewichten uit de vorige stap. Deze drie gewichten werden met elkaar vermenigvuldigd. Vervolgens hebben we deze herschaald door de gewichten met een factor te vermenigvuldigen die de gewogen steekproefgrootte gelijkmaakt aan de oorspronkelijke steekproefgrootte. In Bijlage 3 voegen we een overzicht toe van de gewichten.

2.4 Bepalen studiefase van respondenten

Opleidingen in het hoger onderwijs zijn modulair opgebouwd. Voor dit type van opleidingen dient de kost bepaald te worden aan de hand van som van de kosten van de opleidingsonderdelen in het normatieve modeltraject. Bij de registratiefase in dit onderzoek werd aan studenten gevraagd om naast instellings- en opleidingsinformatie (instelling, aard van de opleiding, studiegebied, studierichting) ook informatie over de opgenomen opleidingsonderdelen van dit academiejaar te verstrekken. Zo werd per opleidingsonderdeel gevraagd naar het aantal studiepunten, de opleidingsfase van het opleidingsonderdeel, of het een verplicht onderdeel was en of de student dit vak al eens had opgenomen. Studenten die opleidingsonderdelen herhalen, worden gevraagd de kosten voor deze onderdelen niet te rapporteren, maar enkel de kosten te rapporteren van die opleidingsonderdelen die ze voor de eerste maal opnemen. Aan de hand van deze informatie konden de onderzoekers de hoofdstudiefase bepalen waarin de student zich dit academiejaar bevond. De hoofdstudiefase is de fase waarvoor de student dit academiejaar de meeste studiepunten opneemt. Deze fase kan de eerste bachelor, de tweede bachelor, de derde bachelor, de eerste master en de tweede master⁹ zijn.

De kost van de opleiding wordt bepaald als de kost van de verschillende fasen in het modeltraject. Binnen de bevraging wordt de respondenten gevraagd om de strikte en ruime studiekosten toe te wijzen aan de fase waarin deze werd aangekocht. In dit geval schrijven we de kosten voor bepaalde goederen of diensten toe aan de desbetreffende fase. Bij sommige kostenrubrieken werd enkel

⁹ In de steekproef van studiekosten zitten er slechts vijf respondenten (geneeskunde en dierengeneeskunde) in de 3de master. Het rapporteren van de kosten voor deze vijf respondenten zullen we voor de duidelijkheid beschouwen als kosten voor de 2de master. In de steekproef van leefkosten zitten zes respondenten (specifieke lerarenopleiding na master en geneeskunde) in de 3de master. Het rapporteren van de kosten voor deze zes respondenten zullen we voor de duidelijkheid beschouwen als kosten voor de 2de master.

gevraagd naar de kosten die de student had in dit academiejaar voor bepaalde goederen of diensten. Indien de vraag op dergelijke manier gesteld werd, schrijven we de kosten toe aan de hoofdstudiefase van de student. Op deze manier houden we rekening met studenten in een model- en flexibel traject.

2.5 Voorafgaande datamanipulaties

We hebben enkele datamanipulaties doorgevoerd om 1) de antwoorden van studenten op “open items” te controleren; 2) ontbrekende antwoorden te imputeren, en (3) te corrigeren naar de kosten van een modeltraject. Gezien we voor slechts een beperkt aantal variabelen geïmputeerd hebben en hier zeer omzichtig mee zijn omgesprongen, verwachten we niet dat de data hierdoor vertekend zijn. Hieronder gaan we dieper in op deze datamanipulaties.

In een eerste stap hebben we antwoorden van studenten op de “**open items**” van schalen gecontroleerd. Dit zijn items die op het einde van de schaal volgen, en waarbij studenten kosten kunnen toevoegen die niet onder de andere items in de schaal vallen. We hebben de “open items” op de volgende manier gecontroleerd:

- Indien het antwoord valt onder een item van de schaal, hebben we het antwoord naar dit item verplaatst en het opgegeven bedrag erbij opgeteld.
- Indien het antwoord valt onder een item van een andere schaal, hebben we het antwoord naar deze schaal verplaatst. Hierbij hebben we enkele checks ingevoegd om dubbelstellingen te voorkomen. Eerst vergeleken we of de opgegeven prijzen overeenkomen of meer dan 10% van elkaar verschillen. Als de prijzen overeenkomen, dan hebben we het ingevulde bedrag behouden. Bij een groot verschil (>10%) van de prijzen, hebben we de bedragen opgeteld, in de veronderstelling dat het om verschillende items gaat.
- Indien het antwoord valt onder een “open item” van een andere schaal, hebben we het antwoord hiernaar verplaatst

In een volgende stap hebben we ontbrekende antwoorden op vragen naar kosten **ICT-materiaal** geïmputeerd. Voor de imputatie van ICT-materiaal hebben we gebruik gemaakt van kosten verbonden aan de hoofdfase. Deze imputatie werd enkel doorgevoerd wanneer studenten aangeven gebruik te maken van een bepaald item, maar hier geen uitgave voor ingevuld hebben. We hebben deze uitgave geïmputeerd op basis van de antwoorden van andere studenten in de bevraging. De imputatie voor de rubriek ICT-materiaal verliep als volgt:

1. We hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden van studenten in dezelfde instelling, studiegebied en hoofdfase.
2. We hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden van studenten in dezelfde instelling, studiegebied en opleidingstype (professionele bachelor, academische bachelor, of master).
3. We hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden van studenten in dezelfde instelling, studiedomein en opleidingstype.
4. We hebben de mediaanwaarde ingevuld van de antwoorden van studenten in hetzelfde studiedomein en opleidingstype.

Tot slot hebben we een aantal imputaties doorgevoerd met als doel de uitgaven te corrigeren naar een modeltraject. In dit rapport gaan we uit van een modeltraject wanneer de student tussen 58 en 62 studiepunten in dezelfde fase opneemt. Aangezien slechts 28,3% van de hogeschoolstudenten en

34,3% van de universiteitsstudenten in onze steekproef in dergelijk modeltraject zitten, is het voor bepaalde rubrieken nodig om hier een imputatie door te voeren, om een onderschatting van de kosten voor een studiejaar te vermijden. Deze rubrieken zijn drukwerk en inschrijvingsgeld.

In de rubriek **drukwerk** is het belangrijk om de items aan de juiste fase binnen de opleiding toe te wijzen. Handboeken en cursussen zijn in veel gevallen namelijk aan een specifiek vak verbonden, waardoor de totale drukkost sterk beïnvloed wordt door het aantal opgenomen vakken. De imputatie voor de rubriek drukwerk verliep dus als volgt:

1. We verdelen de studenten op in twee groepen: studenten in een modeltraject (58-62 studiepunten binnen eenzelfde fase), en studenten in een niet-modeltraject. Op basis van de groep studenten in een modeltraject berekenden we de gemiddelde drukkost per studiepunt;
2. Deze gemiddelde drukkost per studiepunt werd toegewezen aan niet-modeltrajectstudenten in dezelfde hoofdfase, opleidingsdomein, en onderwijstype;
3. De totale studiekost van studenten in een niet-modeltraject werd berekend door deze drukkost per studiepunt met 60 (het aantal studiepunten in een modeltraject) te vermenigvuldigen.

Ook de berekening van het **inschrijvingsgeld** is afhankelijk van het aantal studiepunten dat een student opneemt. Deze berekening verschilt naargelang het beursstatuut van de student. Een laatste factor is het leerkrediet, maar in deze studie zijn we er vanuit gegaan dat alle studenten voldoende leerkrediet beschikbaar hadden. Op deze manier hebben we in de totaalberekening van de studiekosten een herberekend inschrijvingsgeld geïmputeerd voor die studenten die minder dan 58 of meer dan 62 studiepunten hebben. Deze herberekening houdt rekening met het beursstatuut van de student, maar gaat uit van 60 opgenomen studiepunten. In de bespreking van de rubriek geven we echter de reële kosten weer zoals ingevuld door de student.

2.6 Extrapolatie naar academiejaar van de regelmatig terugkerende kosten

Voor een aantal kostenrubrieken of –posten waar een terugkerende kost werd ingevuld (een bedrag per week, maand of semester) hebben we geëxtrapolerd naar de kostprijs per academiejaar. Rekening houdend met vakantieperiodes rekenen we met 39 weken of 10 maanden.

- Kosten per maand:
 - Voor kosten onder de vorm van een abonnement (bv. openbaar vervoer) rekenen we met **10 maanden**. Hoewel er door de lesvrije weken en de Paasvakantie in principe al zeker 2 halve maanden zijn in een academiejaar, rekenen we voor de kosten die een abonnement inhouden (zoals openbaar vervoer) toch met 10 maanden. Het is immers aannemelijk dat een student toch een volledig abonnement neemt voor die maanden met een vakantie.
- Kosten per week: we rekenen met **39 weken** in een academiejaar, naar analogie met het vorige onderzoek door Bollens et al. (2000).

2.7 Kengetallen voor bepalen van waarde studiekosten

Om een raming van de kosten te maken, is het nodig een kengetal te gebruiken die deze waarde zo correct mogelijk kan uitdrukken. Er is immers een grote variatie tussen studenten in de door hen opgegeven kosten. Deze variatie kan veroorzaakt worden door verschillen tussen instellingen, studiegebieden, studierichtingen of verschillen in smaak en financiële draagkracht. Verder gaan we dieper in op mogelijke kengetallen die de variatie aan kosten kunnen vatten, en verantwoorden we onze keuze voor bepaalde kengetallen. Hierna bespreken we de manier waarop we deze berekend hebben in dit rapport.

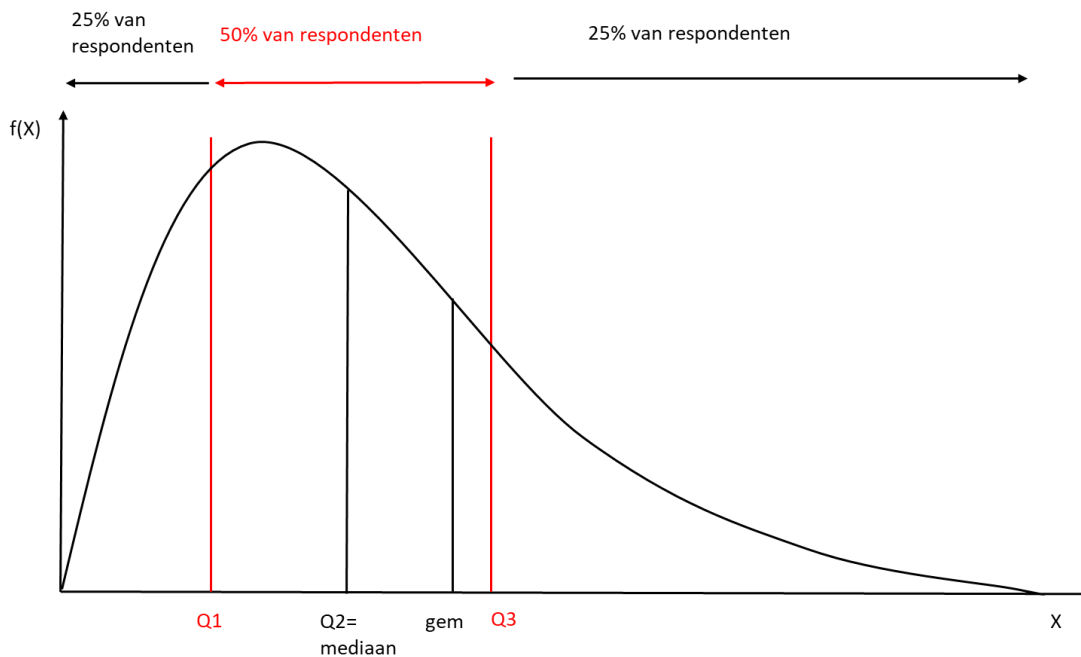
Het meest populaire synthetische kengetal is het (rekenkundig) gemiddelde: dit is de som van de waarden gedeeld door het aantal waarnemingen. Vaak wordt hierbij ook de standaardafwijking besproken, dit geeft de spreiding van de observaties rond het gemiddelde weer.

Figuur 1. Formule voor berekening van gemiddelde en standaardafwijking

$$\overline{SK} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (SK_i)$$
$$S(SK) = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (SK - \overline{SK})^2}{n - 1}}$$

Het gemiddelde en de standaardafwijking werden opgenomen in het vorige studiekostenrapport (Bollens e.a., 2000), naast mediaan, minimum en maximum. We hebben er in dit rapport de voorkeur aan gegeven om gemiddelde en standaardafwijking niet te rapporteren, omwille van de niet-normaalverdeling van data over uitgaven. Typisch voor de verdeling van uitgaven (net zoals inkomens) is immers de aanwezigheid van uitlopers naar rechts (een aantal hoge uitgaven). Omdat het gemiddelde de waarde van de uitlopers gebruikt, is dit kengetal zeer gevoelig voor uitschieters in de data. Ook de standaardafwijking is bij een niet-normale verdeling niet het correcte kengetal om een inzicht te geven in de spreiding van de data.

Figuur 2. Positie van gemiddelde en mediaan in een rechtsscheve verdeling

Voor uitgaven is het daarom beter om de mediaan en kwartielen te gebruiken als samenvattende kengetallen. De **mediaan** is het midden van een geordende verdeling van laag naar hoog. Als de populatie van studiekosten gekenmerkt wordt door de verdelingsfunctie F dan is de mediaan het punt (of een van de punten) waarvoor geldt:

$$F(SK) = \frac{1}{2}$$

De spreiding van de data rond de mediaan kan gevat worden door het **minimum** en **maximum**, en de **kwartielen** of percentielen. In dit rapport kiezen we ervoor om minimum, maximum en eerste en derde kwartiel te presenteren. Het minimum is de eerste geobserveerde waarde bij een rangschikking van de waarden van laag naar hoog; het maximum is de laatste observatie. Het eerste en derde kwartiel zijn de waarden waar respectievelijk 25% en 75% van de observaties zich onder bevinden bij een rangschikking van laag naar hoog. Ze geven weer tussen welke waarden de uitgaven van 50% van de respondenten liggen.

In de resultatentabellen in het rapport nemen we in de eerste plaats het **% gebruik** op. Dit doen we voor de aparte items in iedere kostenrubriek, en voor de kostenrubrieken zelf. Dit is gelijk aan de verhouding van het aantal studenten die aangeduid hebben deze rubriek te gebruiken op het totale aantal studenten die de rubriek ingevuld hebben (en niet het totale aantal studenten die aan de bevraging deelgenomen hebben).

Het is belangrijk om op te merken dat we de kengetallen enkel berekenen voor studenten die aangegeven hebben een rubriek te gebruiken. Voor deze studenten nemen we mediaan, minimum, maximum, eerste en derde kwartiel op in de resultatentabellen. Bij de berekening van deze kengetallen voor de volledige rubriek maken we een som van de uitgaven van iedere student op de verschillende items die onder de rubriek vallen, en vervolgens berekenen we voor deze som de

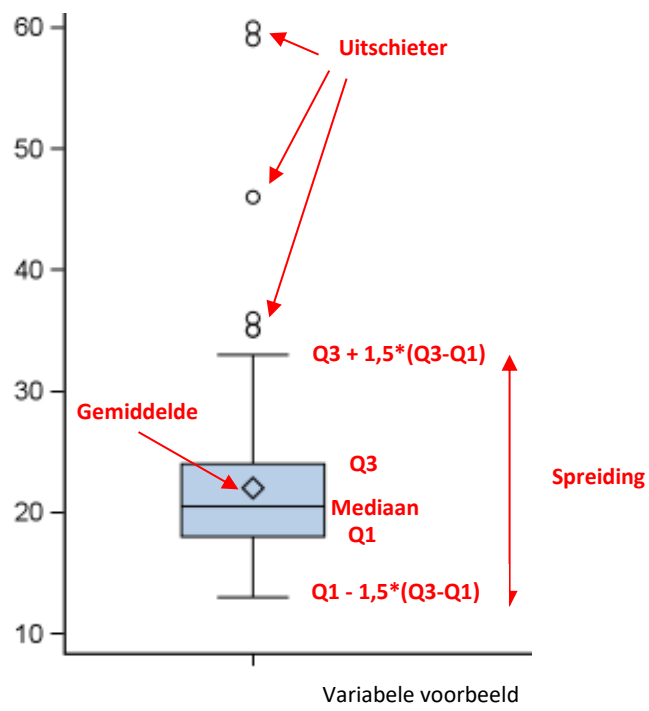
kengetallen. Het is dus niet zo dat we de kengetallen van de aparte items optellen, omdat deze berekeningswijze geen rekening houdt met verschillen in gebruik van items.

We berekenen **geen bedragen van afschrijving** voor duurzame schooluitrusting, kledij en vervoersmaterialen, omdat we bij de bespreking zo dicht mogelijk bij de werkelijke kosten willen blijven. De enige uitzonderingen hierop zijn de prijzen voor de aankoop van ICT-artikelen. We bespreken de manier van afschrijven van deze artikelen uitgebreid in de bijhorende kostenrubriek in het volgende hoofdstuk.

De totale uitgaven over het volledige academiejaar worden voor iedere kostenrubriek enkel berekend voor studenten die alle vragen over de kostenrubrieken ingevuld hebben. Indien een bepaalde kostenrubriek in zowel de eerste als de vervolgbetraging aan bod komt, geven we de totaaluitgave voor de kostenrubriek enkel weer voor studenten die in beide betragingen de vraag naar de kostenrubriek ingevuld hebben. Indien we dit niet zouden doen en ook de studenten opnemen die enkel de eerste betraging ingevuld hebben, zouden we de totale kost per rubriek sterk onderschatten. We zouden in dit geval immers informatie over de bijkomende kosten voor slechts een deel van de studenten hebben. De totale studie en leefkost (in Hoofdstuk 3 en 4) wordt bijgevolg enkel berekend voor studenten die aan beide betragingen deelgenomen hebben, en alle vragen over de kostenrubrieken in beide betragingen (eerste en vervolgbetraging) ingevuld hebben.

Tot slot worden voor de uitgaven ook boxplots weergegeven om een meer gedifferentieerd beeld mee te geven. Hierbij is het belangrijk om een boxplot op een juiste manier te interpreteren. We proberen aan de hand van een fictief voorbeeld de interpretatie te duiden. In Figuur 3 zien we een enkelvoudig boxplot voor de variabele 'Voorbeeld'. In de figuur worden het $Q1 - 1,5 \cdot (Q3 - Q1)$ -punt, het eerste kwartiel ($Q1$), de mediaan, het derde kwartiel ($Q3$), het gemiddelde, en het $Q3 + 1,5 \cdot (Q3 - Q1)$ -punt weergegeven. Uitschieters zijn waarden die zich meer dan 1,5 maal de afstand boven het 3de kwartiel of 1,5 maal de afstand onder het eerste kwartiel bevinden. De afstand tussen $Q1$ en $Q3$ is de interkwartielafstand (IKA). De spreiding vat ten slotte de waardes tussen $Q1 - 1,5 \cdot IKA$ en $Q3 + 1,5 \cdot IKA$.

Figuur 3. Voorbeeld boxplot

3 Studiekosten in het hoger onderwijs

3.1 Kosten bij de inschrijving

In deze paragraaf bespreken we de kosten verbonden aan een inschrijving bij de instellingen voor hoger onderwijs in Vlaanderen. Deze kost bestaat uit het inschrijvingsgeld en andere kosten (administratieve kosten, ateliergelden, verzekering, waarborgen of voorschotten). Hierbij maken we het onderscheid tussen beurs-, bijna-beurs- en niet-beurstudenten.

Vooreerst geven we weer hoe de inschrijvingsgelden berekend worden¹⁰. Studenten die onder het beurstarief vallen, betalen 110,8 euro. Studenten die onder het bijna-beurstarief vallen, betalen een basisbedrag van 242,8 euro met daarbovenop een kost van 4,2 euro per studiepunt¹¹. Studenten die geen beursstudent zijn, betalen een basisbedrag van 242,8 euro en een surplus van 11,6 euro per studiepunt. Bijgevolg bedraagt het inschrijvingsgeld in een standaardtraject (60 studiepunten) in een bachelor, master, specifieke lerarenopleiding (SLO) of schakel/voorbereidingsjaar respectievelijk 110,8 euro (beursstudent), 494,8 euro (bijna-beursstudent), en 938,8 euro (niet-beursstudent). Verhoogd inschrijvingsgeld is mogelijk voor studenten die niet uit de Europese Economische Ruimte (EER) afkomstig zijn, voor Erasmus Mundus programma's¹² en voor studenten met onvoldoende leercrediet. Ook is het mogelijk dat studenten in meerdere opleidingen tegelijk zijn ingeschreven.

De inschrijvingskosten zullen dus beïnvloed worden door het beursstatuut en het aantal opgenomen studiepunten. Studenten die niet in een modeltraject zitten, zullen dus andere uitgaven hebben. Daarnaast kan het dat studenten nog bijkomende kosten aangerekend krijgen op het moment van de inschrijving, zoals een voorschot voor studiereizen, cursussen, materialen, of administratieve kosten. In de volgende tabellen geven we de informatie voor alle studenten weer, en in Bijlage 4 volgt een tabel met de informatie enkel voor studenten in een modeltraject. We stellen hogere uitgaven vast voor studenten in het modeltraject, wat in de lijn van de verwachtingen ligt.

Tabel 10 geeft een overzicht van het aandeel beurs- en bijna-beurstudenten en de uitgaven bij de inschrijving naar type onderwijsinstelling en hoofdfase. We zien dat het aandeel beursstudenten in de hogescholen (28,1%) hoger is in vergelijking met het aandeel beursstudenten in de universiteiten (19,9%). Het aandeel bijna-beursstudenten is zowel in de hogescholen (4,2%) als universiteiten gelijk (5,5%). Als we naar de verschillende opleidingsfases kijken, dan stellen we vast dat zowel bij de hogescholen als de universiteiten het grootste aandeel beursstudenten zich in de eerste opleidingsfase bevindt.

Inzake de kosten verbonden aan het inschrijvingsgeld zien we dat de mediaan voor het inschrijvingsgeld hoger ligt in de universiteiten (834,4 euro), dan bij de hogescholen (637,2 euro).

¹⁰ <https://www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/studiegelden>

¹¹ Een bijna-beursstudent is een student die geen studietoelage van de Vlaamse Gemeenschap ontvangt, maar waarvan het referentie-inkomen maximaal 3000 euro boven de financiële maximumgrens ligt (Vlaamse Onderwijsraad, 2016).

¹² Ook manama's en banaba's kunnen een verhoogd inschrijvingsgeld vragen, maar deze studenten werden al geweerd uit de steekproef.

Zowel bij de hogescholen als de universiteiten stellen we vast dat het hoogste inschrijvingsgeld betaald wordt in de laatste fase; de 3de bachelor bij de hogescholen (800 euro) en de 2de master bij de universiteiten (915,6 euro). Ook zien we dat bij de universiteiten in de 2de bachelor een hoog inschrijvingsgeld wordt betaald, namelijk 892,4 euro. Globaal gezien bevatten de hogeschoolopleidingen meer beursstudenten dan de universiteitsopleidingen, wat een impact heeft op de inschrijvingskosten.

Tabel 10. Aandeel (%) beurs- en bijna-beursstudenten, en inschrijvingskosten (euro), naar onderwijstype en hoofdfase

	Aandeel	Aandeel bijna-	Uitgaven				
	beursstudenten	beursstudenten	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
	%	%					
Hogeschool	28,1	4,2	637,20	110,80	110,80	938,80	5000,00
1 ^{ste} bachelor	34,9	2,5	380,00	110,80	110,80	764,80	1700,00
2 ^{de} bachelor	24,7	5,8	670,00	110,80	300,80	938,80	5000,00
3 ^{de} bachelor	19,0	5,8	800,00	110,80	362,80	966,00	2300,00
Universiteit	19,9	5,5	834,40	110,00	362,80	938,80	5000,00
1 ^{ste} bachelor	23,8	2,5	808,00	110,00	300,00	938,80	2246,00
2 ^{de} bachelor	21,1	5,8	892,40	110,80	465,40	938,80	1325,00
3 ^{de} bachelor	17,9	9,0	860,00	110,00	490,60	938,80	3000,00
1 ^{ste} master	21,7	6,1	718,40	110,00	212,00	938,80	5000,00
2 ^{de} master	11,8	3,4	915,60	110,80	521,20	938,80	3900,00

In Tabel 11 stellen we vast dat de mediaankost voor de inschrijving het hoogst is voor niet-beursstudenten bij zowel de hogeschool (822,80 euro) als de universiteit (938,80 euro). Studenten die een volledig beursstatuut hebben, hebben zowel aan de hogeschool als de universiteit de laagste mediane kost voor de inschrijving, namelijk 110,80 euro.

Tabel 11. Aantallen (N, ongewogen) en kosten (euro) bij de inschrijving, naar type onderwijstype en beursstatuut

	Aantallen		Uitgaven			
	N	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool						
Beursstudent	99	110,80	110,80	110,80	110,80	680,00
Bijna-beursstudent	15	478,00	160,00	326,80	499,00	599,00
Niet-beursstudent	222	822,80	127,60	602,40	938,80	5000,00
Universiteit						
Beursstudent	149	110,80	110,80	110,80	110,80	1203,00
Bijna-beursstudent	25	494,80	110,00	485,00	514,80	1105,00
Niet-beursstudent	582	938,80	150,00	700,00	938,80	5000,00

Tussen de opleidingsdomeinen zien we bovendien ook enkele verschillen in het aandeel beursstudenten (Tabel 12). Hierbij merken we op dat voor het opleidingsdomein 'Letteren' in de hogeschool en 'Sociaal werk' in de universiteit geen respondenten werden bevraagd. Dit is van toepassing voor alle verdere kostenrubrieken. In de universitaire opleidingen in onze steekproef zitten er meer beursstudenten in de domeinen 'Humane wetenschappen' en 'Kunsten'. In de hogeschoolopleidingen zitten er minder beursstudenten in het domein 'Onderwijs'. Doordat er voor de universitaire onderwijsopleidingen en de kunstopleidingen van de hogeschool niet genoeg respons is voor betrouwbare cijfers, geven we deze weer met een grijs vak

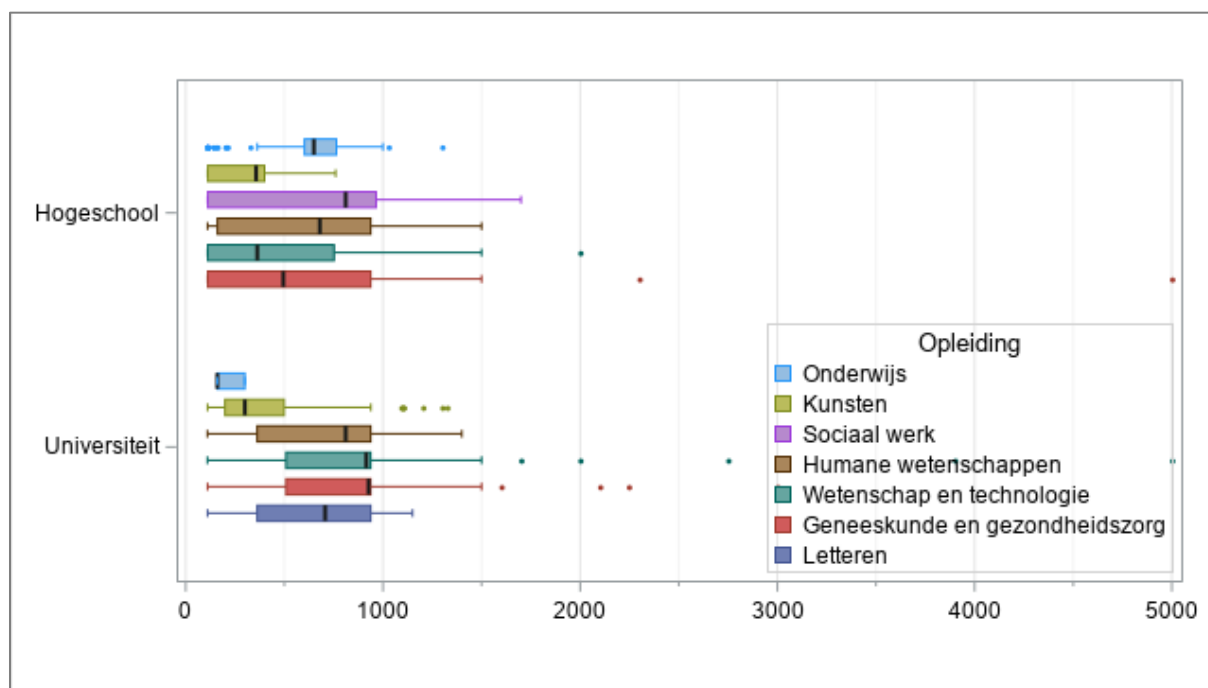
Tabel 12. Aandeel niet-beursstudenten (%) en uitgaven (euro) voor het inschrijvingsgeld, naar onderwijstype en opleidingsdomein

	Hogeschool		Universiteit		Totaal	
	Niet-beurs	Uitgaven	Niet-beurs	Uitgaven	Niet-beurs	Uitgaven
	%	Mediaan	%	Mediaan	%	Mediaan
Letteren			75,9	706,80	75,9	706,80
Geneeskunde en Gezondheidszorg	62,2	494,80	78,3	927,20	69,7	776,40
Wetenschap en Technologie	63,8	362,80	78,4	915,60	72,8	695,00
Humane wetenschappen	65,4	680,00	70,8	811,20	69,2	790,00
Sociaal werk	63,6	811,20			63,6	811,20
Kunsten	60,0	357,00	71,7	300,00	70,4	300,00
Onderwijs	84,1	650,00	100,0	160,00	84,7	650,00
Totaal	67,7	637,20	74,6	834,40	71,4	730,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

In Figuur 4 worden de inschrijvingskosten weergegeven naar onderwijstype en opleidingsdomein. We zien in de hogescholen dat de hoogste mediane inschrijvingskost betaald wordt door studenten uit het opleidingsdomein 'Sociaal werk'. Verder zien we bij de universiteiten dat zowel in het studiedomein 'Wetenschap en Technologie' en 'Geneeskunde en Gezondheidszorg' de hoogste kosten worden betaald voor de inschrijving.

Figuur 4. Boxplot: Inschrijvingskosten (euro), naar onderwijstype en opleidingsdomein

De volgende tabel geeft een overzicht van het aandeel studenten dat bijkomende kosten heeft betaald bij de inschrijving. Voorbeelden hiervan zijn administratieve kosten of voorschotten voor studiereizen

of cursussen (zie Bijlage 5)¹³. We zien dat studenten uit de hogescholen (36,5%) vaker andere kosten opgeven dan studenten uit de universiteiten (18,8%). Deze hogeschoolstudenten betalen een bijkomend mediaan bedrag van 112 euro, en universiteitsstudenten betalen een bijkomend bedrag van 200 euro. Bij de hogeschoolstudenten komt deze praktijk meer voor bij eerstejaarsstudenten (45,0%), aan een mediaanuitgave van 108 euro.

Bij de hogeschoolstudenten zien we dat het frequentst uitgaven worden gemaakt voor cursussen (24,6%), administratieve kosten (12,9%) en materialen (11,0%; Zie Bijlage 5). Bij de universiteitsstudenten zien we dat het vaakst extra uitgaven worden gemaakt voor cursussen (11,8%; Zie Bijlage 5).

Tabel 13. Aandeel (%) studenten met andere kosten bij de inschrijving en de uitgaven (euro) voor andere kosten, naar onderwijstype en hoofdfase

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	36,5	111,70	30,00	65,00	340,00	1700,00
1 ^{ste} bachelor	45,0	108,00	30,00	58,00	270,00	1150,00
2 ^{de} bachelor	27,2	200,00	50,00	100,00	237,00	1126,70
3 ^{de} bachelor	30,0	160,00	50,00	110,00	405,00	1700,00
Universiteit	18,8	200,00	5,00	140,00	500,00	3100,00
1 ^{ste} bachelor	17,2	300,10	5,00	200,00	825,00	1323,00
2 ^{de} bachelor	20,4	250,00	20,00	100,00	425,00	810,00
3 ^{de} bachelor	16,7	250,00	72,00	200,00	500,00	2150,00
1 ^{ste} master	19,7	160,00	25,00	70,00	200,00	1700,00
2 ^{de} master	20,4	1700,00	82,00	180,00	3100,00	3100,00

3.2 Drukwerk

Onder drukwerk verstaan we cursussen, handboeken en kopieën. De kopiekosten uit deze hoofding gaan om afdrukken in een copyshop, de bibliotheek of andere vergelijkbare plekken. Afdrukken die gemaakt werden via een eigen printer vallen onder de kosten van verbruiksmateriaal (inktpatronen en printpapier), in sectie 3.6. Voor de berekening van het drukwerk gaan we uit van een modeltraject (zie beschrijving in sectie 2.4). Voor deze rubriek rapporteren we ook geen gebruikpercentages, maar geven we wel de aantallen weer waarop de bedragen gebaseerd zijn¹⁴.

De mediaanuitgave voor het totaal van drukwerk bedraagt 207 euro voor hogeschoolstudenten, en 240 euro voor universiteitsstudenten (Tabel 14). Aan de hogeschool betalen studenten meer in het eerste jaar, en minder in elke daaropvolgende fase. Bij de universiteitsstudenten betalen de

¹³ Bij deze bijkomende kosten horen ook een sportkaart en een cultuurkaart aangeboden door de instelling. Aangezien deze kosten eerder tot de leefkosten behoren, hebben we deze niet meegenomen in deze bespreking.

¹⁴ Voor deze rubriek was het gezien de vraagstelling niet mogelijk gebruikpercentages te berekenen. In andere rubrieken werd de vraag van gebruik direct gesteld. Hier moesten de respondenten kosten voor cursussen en kopieën aan de vakken toewijzen die ze in een eerdere vraag hebben ingevuld. Enkel de uitgaven van het bevraagde academiejaar telden mee; indien ze een vak dus voor de tweede keer opnemen en geen cursus meer moesten kopen diende geen uitgave ingevuld te worden.

bachelorstudenten rond de 300 euro, maar liggen de uitgaven beduidend lager bij de masterstudenten.

Tabel 14. Aantal studenten met kosten (N, ongewogen) en uitgaven (euro) voor drukwerk, naar onderwijstype en hoofdfase

	Aantallen			Uitgaven		
	N	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	331	207,00	0,00	145,80	316,20	1284,00
1 ^{ste} bachelor	112	251,40	0,00	199,20	411,00	1091,00
2 ^{de} bachelor	109	207,00	0,00	175,20	231,00	628,00
3 ^{de} bachelor	109	145,80	0,00	65,00	279,60	1284,00
Universiteit	740	240,00	0,00	153,60	356,40	1670,00
1 ^{ste} bachelor	163	298,20	0,00	221,00	325,20	990,00
2 ^{de} bachelor	159	303,60	0,00	218,00	356,40	1670,00
3 ^{de} bachelor	143	308,00	0,00	155,00	370,20	735,00
1 ^{ste} master	177	211,20	8,00	180,00	211,20	710,00
2 ^{de} master	98	140,40	0,00	98,00	153,60	480,00

In Tabel 15 en Figuur 5 worden de uitgaven weergegeven naargelang het opleidingsdomein van de student. Zowel aan de hogeschool als aan de universiteit liggen de uitgaven het hoogst in de domeinen 'Geneeskunde en Gezondheidszorg' en 'Humane Wetenschappen'. Aan de hogeschool betaalden studenten 'Wetenschap en Technologie' het minste, aan een mediaan van 127 euro¹⁵. Bij de universiteitsstudenten betaalden studenten in het domein 'Letteren' de laagste kost voor drukwerk, aan een mediaan van 140 euro.

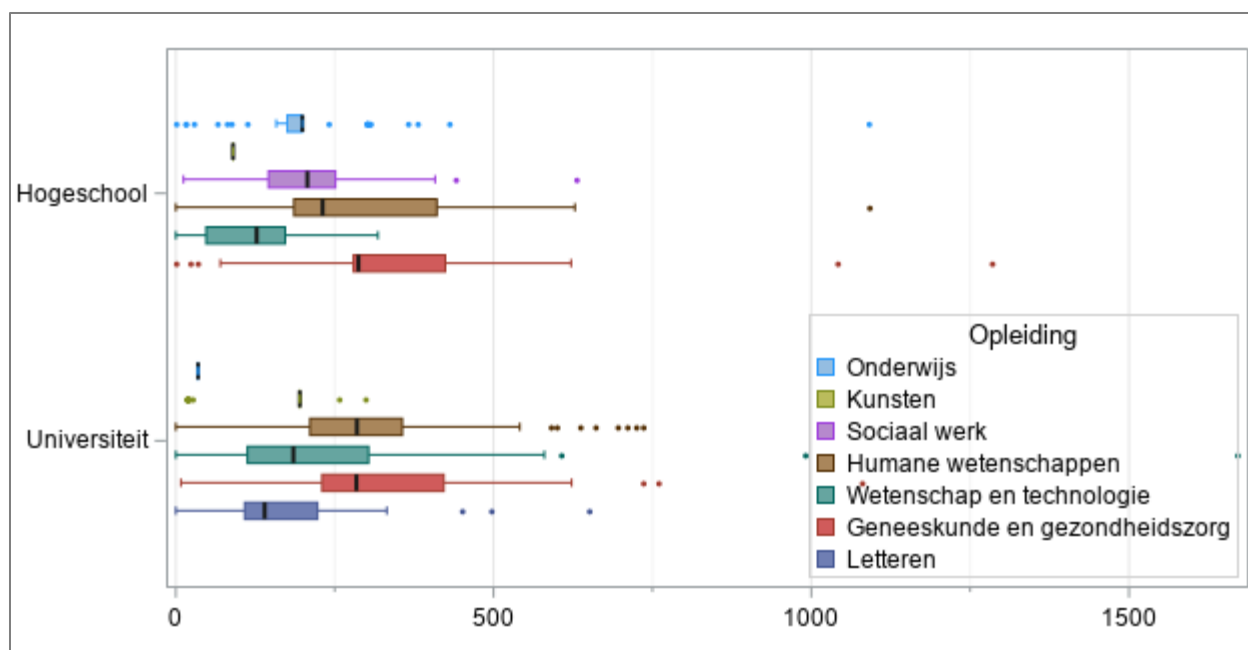
Tabel 15. Aantal (N, ongewogen), uitgaven (euro) aan drukwerk, naar onderwijstype en opleidingsdomein

	Hogeschool		Universiteit		Totaal	
	Aantal	Uitgaven	Aantal	Uitgaven	Aantal	Uitgaven
	N	Mediaan	N	Mediaan	N	Mediaan
Letteren			58	139,80	82	139,80
Geneeskunde en Gezondheidszorg	75	287,40	164	284,20	239	287,40
Wetenschap en Technologie	58	127,20	175	185,00	233	172,20
Humane wetenschappen	71	231,00	283	285,00	354	249,00
Sociaal werk	69	207,00			69	207,00
Kunsten	5	90,00	35	195,00	40	195,00
Onderwijs	52	199,20	1	35	53	199,20
Totaal	331	207,00	740	240,00	1070	219,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

¹⁵ Het bedrag bij 'Kunsten' beschouwen we als niet betrouwbaar door de lage aantallen.

Figuur 5. Boxplot: Uitgaven (euro) aan drukwerk, naar onderwijstype en opleidingsdomein

3.2.1 Bibliotheekkaarten en vaktijdschriften

29,8% van de hogeschoolstudenten en 29,4% van de universiteitsstudenten gebruikt een bibliotheekkaart, archiefkaart, of een vaktijdschrift (abonnementen of losse nummers). In de hogeschoolopleidingen ligt het gebruik het hoogste in de 2de bachelor, en in de universiteit wordt het vooral in de 3de bachelor gebruikt. De verschillen tussen de jaren zijn echter niet heel groot. De mediane uitgaven bedragen 5 euro voor de hogeschoolopleidingen en 8 euro voor de universiteitsopleidingen. Voor 38,8% van de studenten (universiteit en hogeschool) is het gebruik gratis. Ook voor de uitgaven zijn de verschillen tussen de studiefases niet erg groot.

Tabel 16. Gebruik (%) en uitgaven (euro) van bibliotheekkaarten en vaktijdschriften, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	29,8	5,00	0,00	0,00	10,00	120,00
1 ^{ste} bachelor	26,4	5,00	0,00	0,00	5,00	120,00
2 ^{de} bachelor	33,9	5,00	0,00	0,00	10,00	25,00
3 ^{de} bachelor	31,5	5,00	0,00	4,00	10,00	79,00
Universiteit	29,4	8,00	0,00	0,00	20,00	240,00
1 ^{ste} bachelor	26,9	8,00	0,00	0,00	15,00	240,00
2 ^{de} bachelor	27,9	8,00	0,00	5,00	20,00	165,00
3 ^{de} bachelor	34,8	0,00	0,00	0,00	20,00	150,00
1 ^{ste} master	29,6	10,00	0,00	0,00	20,00	150,00
2 ^{de} master	27,4	0,00	0,00	0,00	20,00	200,00

De opleidingsdomeinen met het hoogste gebruik zijn 'Letteren' (35,4%), 'Humane wetenschappen'

(34,3%), en 'Onderwijs' (64,9%). De hoogste uitgaven vinden we bij 'Geneeskunde en Gezondheidszorg' (15 euro), maar hier was tevens het laagste gebruik (16,9%).

Tabel 17. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor bibliotheekkaarten en vaktijdschriften, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

	Hogeschool		Universiteit		Totaal	
	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan
Letteren			35,4	10,00	35,4	10,00
Geneeskunde en Gezondheidszorg	16,2	15,00	17,8	10,00	16,9	15,00
Wetenschap en Technologie	12,9	5,00	22,2	8,00	18,2	5,00
Humane wetenschappen	30,0	5,00	36,7	5,00	34,4	5,00
Sociaal werk	25,5	5,00			25,5	5,00
Kunsten	40,0	40,00	30,3	0,00	31,9	0,00
Onderwijs	64,5	5,00	75,6	8,00	64,9	5,00
Totaal	29,8	5,00	29,4	8,00	29,6	5,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen ($n < 6$).

3.3 ICT

Zo goed als alle studenten gebruiken in het bevraagde academiejaar ICT-materialen voor de opleiding. Bovendien heeft de meerderheid van de studenten minstens één ICT-artikel specifiek voor de opleiding gekocht. Op basis van de opgegeven aankoopprijs werd een gedeeld gebruik (50%) verondersteld tussen gebruik voor de studies en gebruik voor privédoeleinden, tenzij werd gespecificeerd dat de aankoop specifiek voor de studies werd gemaakt. Daarnaast werd de aankoopprijs afgeschreven over 4 jaar, met uitzondering van uitgaven voor softwarelicenties. Dit omdat dergelijke licenties vaak jaarlijks opnieuw aangekocht dienen te worden. Bijlage 6 geeft meer details over de verschillende items in deze kostenrubriek.

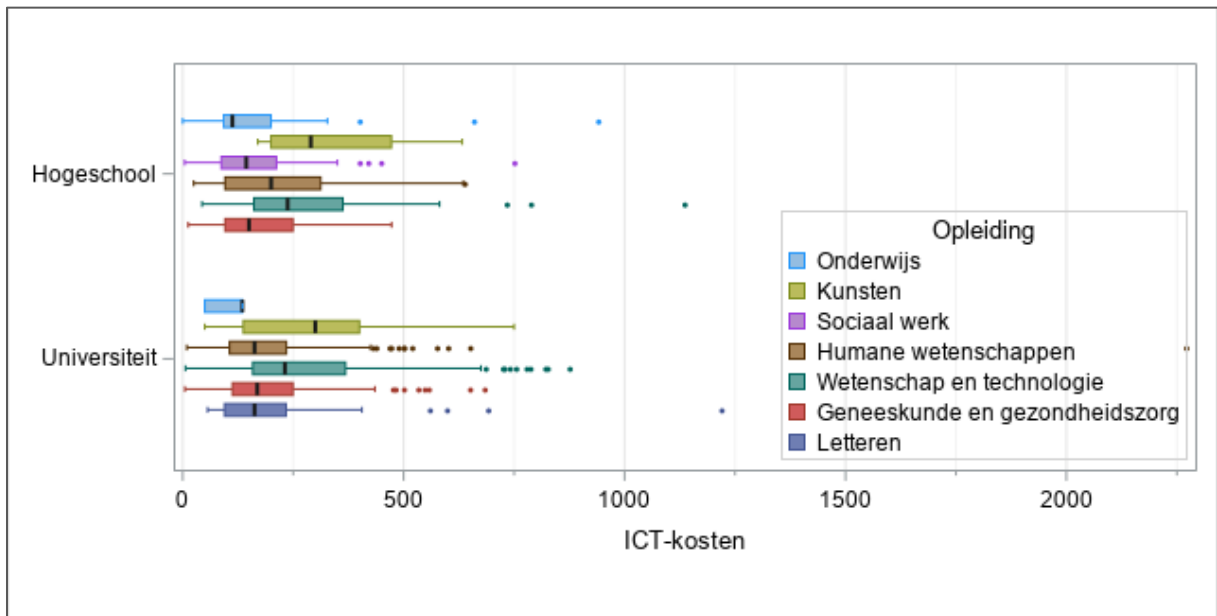
Meer universiteitsstudenten (68,3%) dan hogeschoolstudenten (59,7%) kochten ICT-materiaal specifiek voor de opleiding aan. In dezelfde lijn is de mediane uitgave van universiteitsstudenten ook hoger, namelijk 187,5 euro t.o.v. 159,4 euro (Tabel 18).

Tabel 18. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor ICT-materiaal, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven

	Gebruik %	Specifiek voor opleiding		Uitgaven			
		%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	100,0	59,7	159,38	0,00	100,00	268,13	1135,00
1 ^{ste} bachelor	100,0	51,4	153,75	12,50	96,25	325,13	658,50
2 ^{de} bachelor	100,0	70,5	200,00	0,00	120,00	275,00	1135,00
3 ^{de} bachelor	100,0	65,0	150,00	25,00	95,00	250,00	732,83
Universiteit	99,3	68,3	187,50	5,00	119,63	270,00	2270,25
1 ^{ste} bachelor	99,7	64,4	172,50	5,00	118,75	234,25	727,75
2 ^{de} bachelor	100,0	70,4	175,00	25,00	125,00	262,50	1218,75
3 ^{de} bachelor	98,0	70,1	195,31	10,00	112,50	275,00	2270,25
1 ^{ste} master	100,0	66,2	175,00	9,38	119,63	270,00	786,25
2 ^{de} master	100,0	75,7	207,50	17,19	125,00	300,00	875,00

In zowel de hogeschoolopleidingen als de universitaire opleidingen zien we dat studenten hogere uitgaven rapporteren in de opleidingsdomeinen 'Kunsten' en 'Wetenschap en Technologie' (zie Figuur 6). Dit zijn ook de twee opleidingsdomeinen waar studenten het vaakst ICT-materiaal specifiek voor de opleiding hebben aangekocht.

Figuur 6. Boxplot: Uitgaven (euro) aan ICT-materiaal, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

Tabel 19. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan ICT-materiaal, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

	Hogeschool			Universiteit			Totaal		
	Gebruik	Specifiek voor opleiding	Uitgaven	Gebruik	Specifiek voor opleiding	Uitgaven	Gebruik	Specifiek voor opleiding	Uitgaven
	%	%	Mediaan	%	%	Mediaan	%	%	Mediaan
Letteren				99,0	62,0	162,50	99,0	62,0	162,50
Geneeskunde en Gezondheidszorg	100,0	52,0	150,00	99,6	62,8	168,75	99,8	57,0	156,25
Wetenschap en Technologie	100,0	83,2	237,50	100,0	79,1	231,25	100,0	80,7	231,25
Humane wetenschappen	100,0	58,3	200,00	99,6	65,2	162,50	99,7	63,0	168,75
Sociaal werk	100,0	45,4	143,75				100,0	45,4	143,75
Kunsten	100,0	80,0	290,00	93,2	80,1	300,00	94,0	80,0	300,00
Onderwijs	100,0	60,3	112,50	100,0	0,0	135,00	100,0	58,0	112,50
Totaal	100,0	59,7	159,38	99,3	68,3	187,50	99,6	64,3	175,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

3.4 Speciale kledij

De volgende kostenrubriek die we bespreken, heeft betrekking op specifieke kledij die studenten voor hun studies moeten aankopen, zoals labojassen, verpleeguniformen en beschermingskledij. Voor kledij beschouwen we “gebruik” als de aankoop van minstens één item in het academiejaar 2018-2019. We houden dan ook enkel rekening met de uitgaven die gemaakt zijn in het academiejaar 2018-2019. Het gebruik van specifieke kledij is globaal gezien erg vergelijkbaar tussen de hogeschoolstudenten (24,6%) en de universiteitsstudenten (24,2%) (Tabel 20).

Wat betreft de uitgaven zien we bij de hogescholen een hogere mediaankost voor kledij, namelijk 50 euro, in vergelijking met de universiteitsstudenten (30 euro). Bij hogeschoolstudenten stellen we vast dat de helft van de studenten een kost heeft tussen de 30 en 160 euro, waar dit bij universiteitsstudenten een kost tussen de 20 en 45 euro bedraagt. Bij de hogeschoolstudenten zien we het hoogste gebruik optreden in de 1ste bachelor, namelijk 33,0%, en het laagste gebruik in de 2de bachelor, namelijk 11,7%.

Bij universiteitsstudenten zien we het hoogste percentage gebruik optreden bij studenten uit de 2de bachelor (30,9%) en het laagste percentage bij studenten uit de 1ste master (14,8%). Bij studenten uit de 1ste bachelor stellen we de laagste mediaanprijs vast van 23 euro voor kledij. In de 3de bachelor stellen we echter de hoogste prijs voor kledij vast, namelijk 40 euro.

Tabel 20. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan kledij, naar onderwijstype en opleidingsfase voor studenten met uitgaven

	Gebruik	Uitgaven				
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	24,6	50,00	0,00	30,00	160,00	210,00
1 ^{ste} bachelor	33,0	50,00	5,00	30,00	160,00	210,00
2 ^{de} bachelor	11,7	95,00	0,00	0,00	120,00	120,00
3 ^{de} bachelor	22,9	70,00	30,00	54,00	70,00	200,00
Universiteit	24,2	30,00	0,00	20,00	45,00	180,00
1 ^{ste} bachelor	28,8	23,00	0,00	20,00	44,00	145,00
2 ^{de} bachelor	30,9	25,00	0,00	20,00	32,00	100,00
3 ^{de} bachelor	22,9	40,00	5,00	20,00	59,00	155,00
1 ^{ste} master	14,8	30,00	0,00	30,00	70,00	180,00
2 ^{de} master	23,1	35,60	10,00	30,00	60,00	75,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen ($n < 6$).

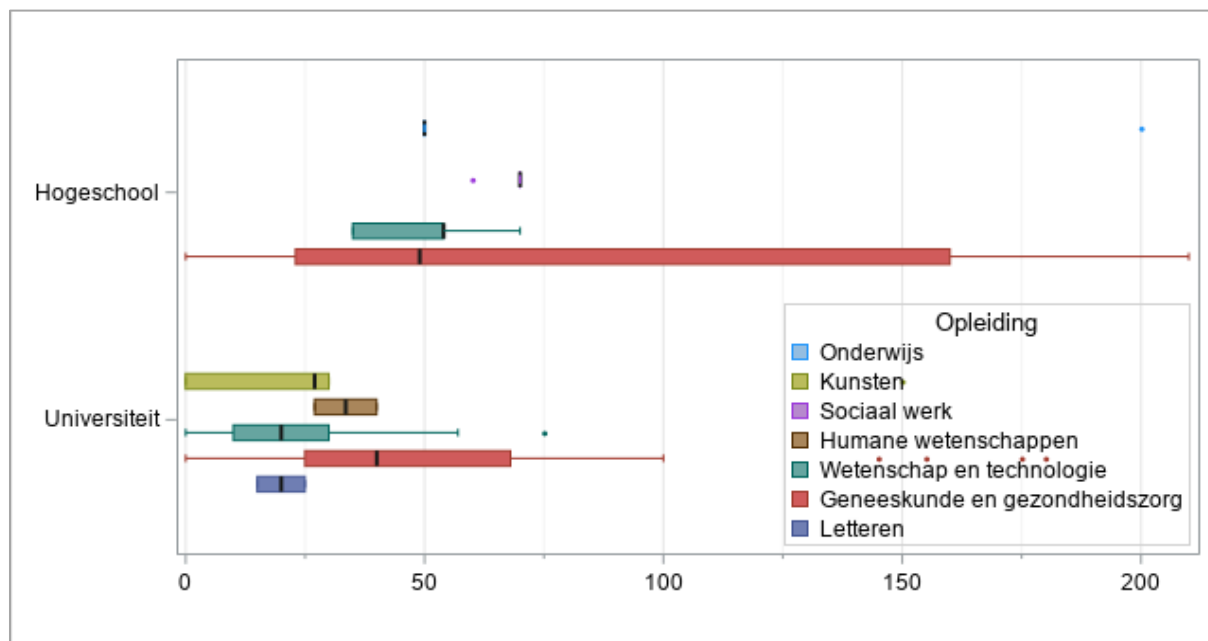
In Tabel 21 stellen we grote verschillen vast in het gebruik van specifieke kledij naar opleidingsdomein. Studenten in de ‘Humane wetenschappen’, ‘Letteren’ en ‘Sociaal werk’ maken amper gebruik van deze kostenrubriek. De mediane kosten zijn hier dan ook op zo weinig observaties berekend dat we ze niet als betrouwbaar beschouwen (grijze vakken). Dit ligt in contrast met de studenten in ‘Geneeskunde en Gezondheidszorg’ en ‘Wetenschap en Technologie’, waar respectievelijk 83% en 28% van de studenten dit academiejaar kledij heeft aangekocht. De uitgaven van de studenten ‘Geneeskunde en Gezondheidszorg’ zijn bovendien erg gespreid, vooral aan de hogeschool (zie Figuur 7).

Tabel 21. Gebruik (%) en uitgaven (euro) van specifieke kledij, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

	Hogeschool		Universiteit		Totaal	
	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan
Letteren			3,3%	20,00	3,3	20,00
Geneeskunde en Gezondheidszorg	83,2%	49,00	83,2%	40,00	83,2	40,00
Wetenschap en Technologie	21,6%	54,00	33,4%	20,00	28,2	24,00
Humane wetenschappen	0,0%	.	0,5%	33,50	0,4	33,50
Sociaal werk	5,5%	70,00			5,5	70,00
Kunsten	0,0%	.	13,6%	27,00	11,7	27,00
Onderwijs	11,0%	50,00	0,0%	.	10,7	50,00
Totaal	24,6%	50,00	24,2%	30,00	24,4	35,60

Nota: Grijsze vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

Figuur 7. Boxplot: Uitgaven (euro) aan specifieke kledij, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

3.5 Duurzame uitrusting

Onder duurzame uitrusting verstaan we artikelen die meestal meerdere jaren gebruikt kunnen worden, en eventueel met anderen (broer, zus, ouder, ...) gedeeld kunnen worden. Voorbeelden zijn een rugzak, een pennenzak, rekenmachine, of USB-stick. Vakspecifiek duurzaam materiaal, zoals gereedschappen, medische apparatuur of labomateriaal, rekenen we ook onder deze rubriek. In onderstaande tabel geven we een overzicht van het gebruik van deze kostenrubriek, en de uitgaven hieraan. Onder gebruik verstaan we de aankoop ervan in het academiejaar van de bevraging. Zo goed als alle studenten gebruiken namelijk materiaal in deze rubriek, maar slechts een minderheid had in het jaar van bevraging effectief uitgaven gemaakt.

Globaal gezien is het gebruik van duurzame uitrusting gelijk tussen de hogeschoolstudenten (37,2%) en de universiteitsstudenten (37,4%). De aankoop ligt in beide groepen geconcentreerd in het eerste jaar, waar 53,6% van de hogeschoolstudenten en 71,4% van de universiteitsstudenten een aankoop had. De mediane uitgaven liggen echter iets hoger voor de universiteitsstudenten (45 euro t.o.v. 35 euro). Studenten van de universitaire 3de bachelor en de 2de master registreerden de hoogste mediane uitgaven, namelijk 70 euro en 62 euro.

Tabel 22. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan duurzame uitrusting, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	37,2	35,00	0,00	30,00	60,00	625,00
1 ^{ste} bachelor	53,6	30,00	5,00	20,00	60,00	625,00
2 ^{de} bachelor	40,4	36,00	0,00	30,00	60,00	140,00
3 ^{de} bachelor	11,7	50,00	10,00	37,00	60,00	289,00
Universiteit	37,4	45,00	0,00	30,00	72,00	1585,00
1 ^{ste} bachelor	71,4	45,00	0,00	20,00	90,00	1400,00
2 ^{de} bachelor	36,1	40,00	4,10	20,00	60,00	300,00
3 ^{de} bachelor	36,1	70,00	0,00	33,00	70,00	245,00
1 ^{ste} master	18,7	36,00	10,00	30,00	45,00	400,00
2 ^{de} master	30,1	62,00	0,00	30,00	135,00	1585,00

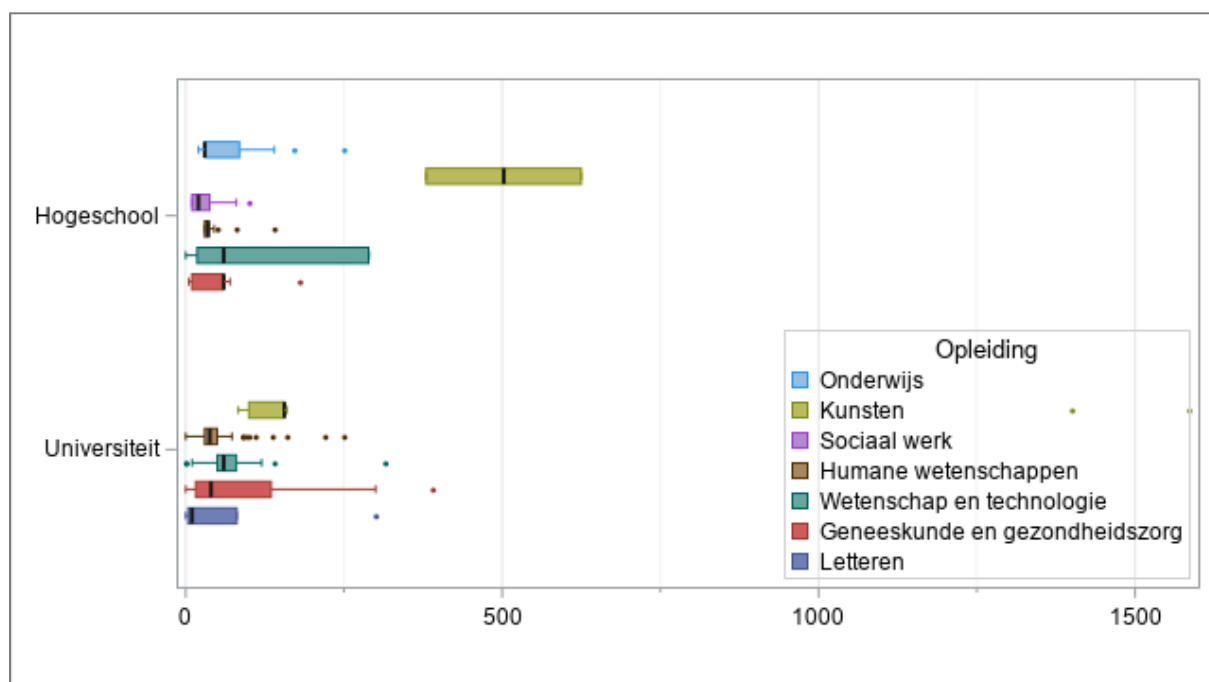
In Tabel 23 stellen we vast dat er ook verschillende uitgavepatronen zijn tussen de opleidingsdomeinen. Studenten in het domein 'Onderwijs' hadden het hoogste gebruik (69,0%), gevolgd door studenten 'Kunsten' (45,2%) en 'Geneeskunde en Gezondheidszorg' (43,4%). De studenten in het domein 'Kunsten' hadden ook de hoogste mediane uitgaven, en steken hier met 156 euro ver boven de andere domeinen uit. Bij de hogeschoolstudenten 'Wetenschap en technologie' observeren we ook een relatief grote spreiding van de uitgaven (zie Figuur 8).

Tabel 23. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan duurzame uitrusting, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

	Hogeschool		Universiteit		Totaal	
	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan
Letteren			14,5	10,00	14,5	10,00
Geneeskunde en Gezondheidszorg	44,0	60,00	42,5	40,00	43,4	60,00
Wetenschap en Technologie	35,2	60,00	26,8	60,00	30,2	60,00
Humane wetenschappen	26,7	35,00	43,7	38,00	38,7	36,00
Sociaal werk	16,2	20,00			16,2	20,00
Kunsten	40,0	502,50	46,5	156,00	45,2	156,00
Onderwijs	72,2	30,00	0,0	.	69,0	30,00
Totaal	37,2	35,00	37,4	45,00	37,4	40,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

Figuur 8. Boxplot: Uitgaven (euro) aan duurzaam materiaal, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

3.6 Verbruiksmaterialen en grondstoffen

Alle studenten gebruikten verbruiksmaterialen en grondstoffen zoals, in de meeste gevallen, papierwaren, schrijfgierief en inktpatronen. De mediane uitgave hiervoor bedroeg 115 euro voor hogeschoolstudenten en 91 euro voor universiteitsstudenten (Tabel 24). In de hogeschoolopleidingen ligt het zwaartepunt van de uitgaven in de 1ste bachelor en zijn de uitgaven lager in de volgende jaren. Bij de universiteitsstudenten nemen we dit patroon niet waar.

Tabel 24. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan verbruiksmaterialen en grondstoffen, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	100,0	115,00	0,00	60,00	165,00	1990,00
1 ^{ste} bachelor	100,0	136,00	0,00	80,00	163,00	795,00
2 ^{de} bachelor	100,0	85,00	0,00	30,00	200,00	620,00
3 ^{de} bachelor	100,0	75,00	6,00	30,00	149,00	1990,00
Universiteit	100,0	91,00	0,00	41,00	175,00	1972,00
1 ^{ste} bachelor	100,0	82,00	9,00	25,00	145,00	880,00
2 ^{de} bachelor	100,0	100,50	0,00	35,00	175,00	1060,00
3 ^{de} bachelor	100,0	75,00	0,00	55,00	160,00	725,00
1 ^{ste} master	100,0	105,00	0,00	55,00	170,00	1070,00
2 ^{de} master	100,0	78,00	0,00	30,00	147,00	1972,00

76,4% van de hogeschoolstudenten en 67,3% van de universiteitsstudenten hadden uitgaven voor inktpatronen (zie Bijlage 7). De mediaanuitgave hiervoor was respectievelijk 80 en 70 euro voor een jaar, maar een kwart van de studenten betaalde meer dan 126 euro (aan de hogeschool) of 125 euro

(aan de universiteit). Terwijl 20,6% van de hogeschoolstudenten nood had aan tekenmateriaal, was dit maar nodig bij 11,4% van de universiteitsstudenten. Deze laatste groep betaalde in de mediaan wel een hoger bedrag aan dit materiaal, 100 euro, vergeleken met 20 euro bij de hogeschoolstudenten. Voor een meer gedetailleerd overzicht van de items in deze kostenrubriek verwijzen we naar Bijlage 7.

Voor deze kostenrubriek zien we een aantal bijzonder hoge maximumbedragen optreden. Het bedrag van 795 euro voor een eerstejaarsstudent in een hogeschoolopleiding komt grotendeels door de aankoop van 600 euro aan inktvullingen en 150 euro aan papierwaren (notablokken, mappen, enz...) voor een opleiding in het opleidingsdomein 'Onderwijs'. Een hogeschoolstudent van de 3de bachelor in het domein 'Wetenschap en technologie' besteedde 900 euro aan tekenmateriaal, 310 euro aan inktvullingen en 750 euro aan grondstoffen zoals hout en metalen, wat leidt tot het hoge bedrag van 1990 euro.

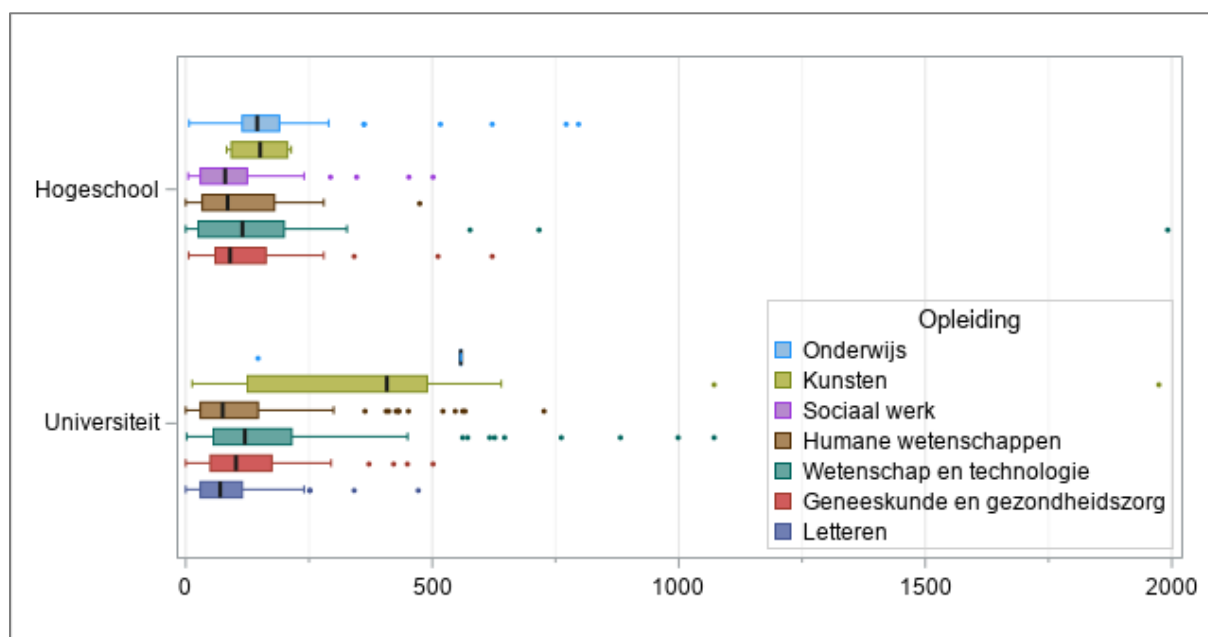
De hoge maximale bedragen bij de universiteitsstudenten komen onder andere van bachelorstudenten in het domein 'Wetenschap en technologie' met hoge uitgaven aan tekenmateriaal, en twee masterstudenten in de 'Kunsten' met hoge uitgaven aan grondstoffen en specifiek materiaal (bv. textiel, filmrolletjes, ...; Tabel 25). De hoogste mediane uitgaven komen voor in de domeinen 'Kunsten' (315 euro), 'Onderwijs' (145 euro) en 'Wetenschap en Technologie' (120 euro). De opleidingen in het domein 'Kunsten' die aan de universiteit worden georganiseerd, hebben bovendien de grootste spreiding in uitgaven voor deze rubriek (zie Figuur 9). Deze studenten hadden ook vaker uitgaven aan tekenpapier, schilder- en tekenmateriaal, snaren en filmrolletjes, of hout en edelmetalen.

Tabel 25. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan verbruiksmaterialen, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

	Hogeschool		Universiteit		Totaal	
	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan
Letteren			100,0	70,00	100,0	70,00
Geneeskunde en Gezondheidszorg	100,0	90,00	100,0	102,00	100,0	90,00
Wetenschap en Technologie	100,0	115,00	100,0	120,00	100,0	120,00
Humane wetenschappen	100,0	85,00	100,0	75,00	100,0	80,00
Sociaal werk	100,0	80,00			.	80,00
Kunsten	100,0	151,00	100,0	408,00	100,0	315,00
Onderwijs	100,0	145,00	100,0	558,00	100,0	145,00
Totaal	100,0	115,00	100,0	91,00	100,0	105,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

Figuur 9. Boxplot: Uitgaven (euro) aan verbruiksmaterialen en grondstoffen, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

3.7 Bachelor- en masterproef

26,7% van de hogeschoolstudenten en 39,0% van de universiteitsstudenten hadden uitgaven voor een bachelor- of masterproef. De mediane uitgave hiervoor was 115 euro voor hogeschoolstudenten en 50 euro voor universiteitsstudenten. Voorbeelden van dergelijke uitgaven zijn reis- en vervoerskosten, de aankoop van gespecialiseerde literatuur, kopieer- en drukwerk, of de aankoop van specifieke materialen of grondstoffen bij een praktisch eindwerk. We rekenen hierbij enkel met de aankopen gemaakt in het academiejaar 2018-2019. Zowel aan de hogeschool als aan de universiteit waren de meest voorkomende uitgaven in de categorieën reis- en vervoerskosten en kopieerwerk (zie Bijlage 8). De hoogste uitgaven situeren zich vooral in de categorie van de reiskosten en de materialen.

Tabel 26. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor het maken van een bachelor- of masterproef, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven

	Gebruik	Uitgaven				
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	26,7	115,00	10,00	50,00	620,00	7500,00
1 ^{ste} bachelor	18,7	680,00	21,00	45,00	800,00	2020,00
2 ^{de} bachelor	8,8	320,00	160,00	190,00	690,00	1950,00
3 ^{de} bachelor	55,8	75,00	10,00	45,00	190,00	7500,00
Universiteit	39,0	50,00	2,00	20,00	123,00	2110,00
1 ^{ste} bachelor	9,4	250,00	5,00	50,00	250,00	250,00
2 ^{de} bachelor	7,1	60,00	8,00	35,00	200,00	2110,00
3 ^{de} bachelor	59,8	25,00	2,00	10,00	90,00	1720,00
1 ^{ste} master	61,6	60,00	2,00	20,00	120,00	1587,00
2 ^{de} master	69,6	50,00	5,00	38,00	120,00	1370,00

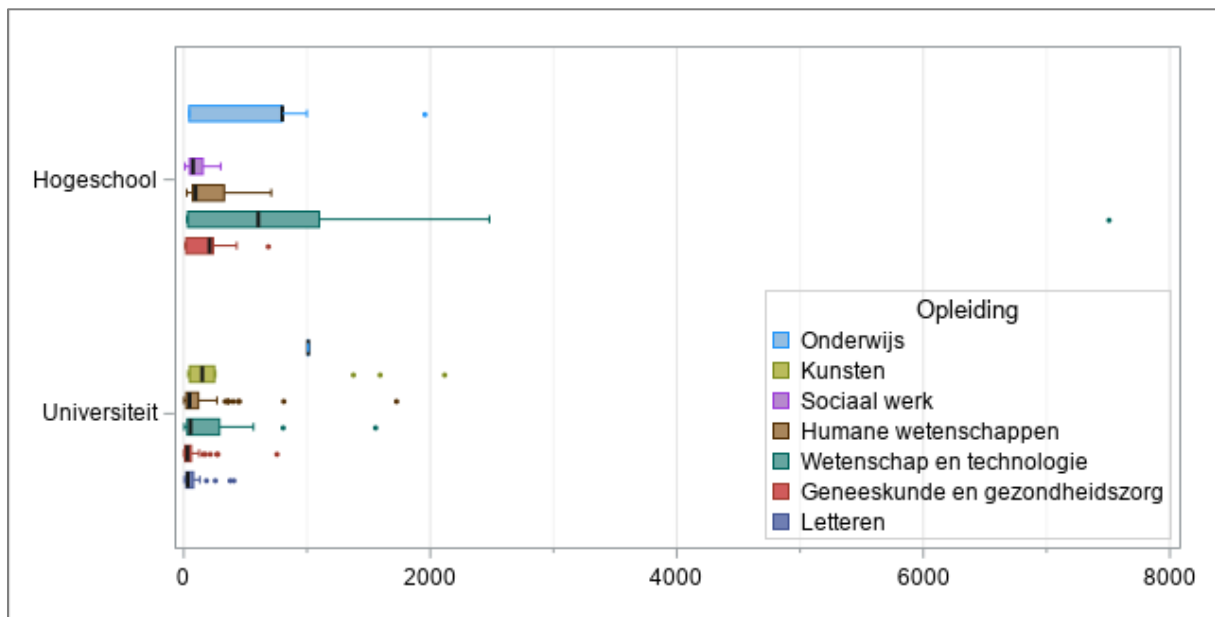
Studenten in het opleidingsdomein 'Letteren' hadden het vaakst uitgaven voor hun bachelor- of masterproef (40,7%), maar de studenten met kosten hadden hier ook de laagste mediane uitgave (33 euro; Tabel 27). In het opleidingsdomein 'Wetenschap en Technologie' had maar 27,2% van de studenten (24,6% van de hogeschool- en 29,2% van de universiteitsstudenten) een uitgave voor het eindwerk. De hoogste uitgaven in de hogeschool situeren zich in de opleidingsdomeinen 'Onderwijs' (800 euro) en 'Wetenschap en technologie' (605 euro). In deze twee opleidingsdomeinen zijn de hoge uitgaven vooral te wijten aan de reis- en vervoerskosten; deze bedragen gemiddeld 63% van de totale uitgave voor het eindwerk in 'Onderwijs', en 82% van de totale uitgaven bij de hogeschoolopleidingen 'Wetenschap en technologie'. In Figuur 10 zien we ook dat bij 'Wetenschap en technologie' en 'Onderwijs' de spreiding van de uitgaven hoger is dan in de andere opleidingsdomeinen. Bij onderwijs liggen vooral de reis- en vervoerskosten erg hoog; deze studenten betaalden hiervoor in de mediaan 500 euro voor een academiejaar, vergeleken met 160 euro bij alle hogeschoolstudenten en 50 euro bij alle universiteitsstudenten (zie Bijlage 8). Ook hadden deze studenten hoge kopieerkosten van 100 euro op jaarbasis, vergeleken met 50 euro voor alle hogeschoolstudenten en 25 euro voor alle universiteitsstudenten.

Tabel 27. Gebruik (%) en uitgaven (%) voor een bachelor- of masterproef, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

	Hogeschool		Universiteit		Totaal	
	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan
Letteren			40,7	33,00	40,7	33,00
Geneeskunde en Gezondheidszorg	27,9	210,00	28,3	30,00	28,1	60,00
Wetenschap en Technologie	24,6	605,00	29,2	55,00	27,2	92,00
Humane wetenschappen	13,2	96,00	47,9	48,00	35,9	55,00
Sociaal werk	39,1	75,00			39,1	75,00
Kunsten	0,0	.	45,0	150,00	37,7	150,00
Onderwijs	34,2	800,00	75,6	1010,00	35,4	800,00
Totaal	26,7	115,00	39,0	50,00	32,9	70,00

Nota: Grijsze vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

Figuur 10. Boxplot: Uitgaven (euro) voor een bachelor- of masterproef, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

3.8 Stagekosten

45,4% van de hogeschoolstudenten had in het academiejaar 2018-2019 uitgaven voor een stage die verplicht was binnen de opleiding. Dit gebeurde vooral in de 3de bachelor waar 66% van de studenten uitgaven had voor een stage. Aan de universiteit had slechts 10% van de studenten uitgaven voor een stage binnen de opleiding, en ook hier gebeurde dit vooral aan het einde van een opleiding, namelijk de 3de bachelor en de 2de master.

De gemaakte uitgaven bevinden zich in de categorieën van de reis- en vervoerskosten, bijkomende verblijfskosten, extra benodigd materialen of kledij, en andere. Indien de stageplek een onkostenvergoeding betaalde, werd dit bedrag van de bruto-uitgaven afgetrokken.

De mediane uitgaven van hogeschoolstudenten en universiteitsstudenten verschillen niet veel van elkaar en bedragen respectievelijk 72 euro en 75 euro. In de universitaire opleidingen valt op dat vooral de masterjaren hogere uitgaven registreerden.

Tabel 28. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor stagekosten, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	45,4	72,00	5,00	30,00	120,00	6710,00
1 ^{ste} bachelor	42,0	65,00	5,00	20,00	80,00	350,00
2 ^{de} bachelor	25,9	100,00	10,00	60,00	190,00	1600,00
3 ^{de} bachelor	66,3	90,00	8,00	30,00	174,00	6710,00
Universiteit	10,0	75,00	2,00	25,00	320,00	4250,00
1 ^{ste} bachelor	1,0	7,00	5,00	5,00	7,00	7,00
2 ^{de} bachelor	9,2	25,00	6,00	24,00	320,00	535,00
3 ^{de} bachelor	12,4	60,00	2,00	18,00	200,00	4250,00
1 ^{ste} master	11,3	150,00	5,00	30,00	260,00	1920,00
2 ^{de} master	18,9	155,00	27,00	75,00	400,00	880,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

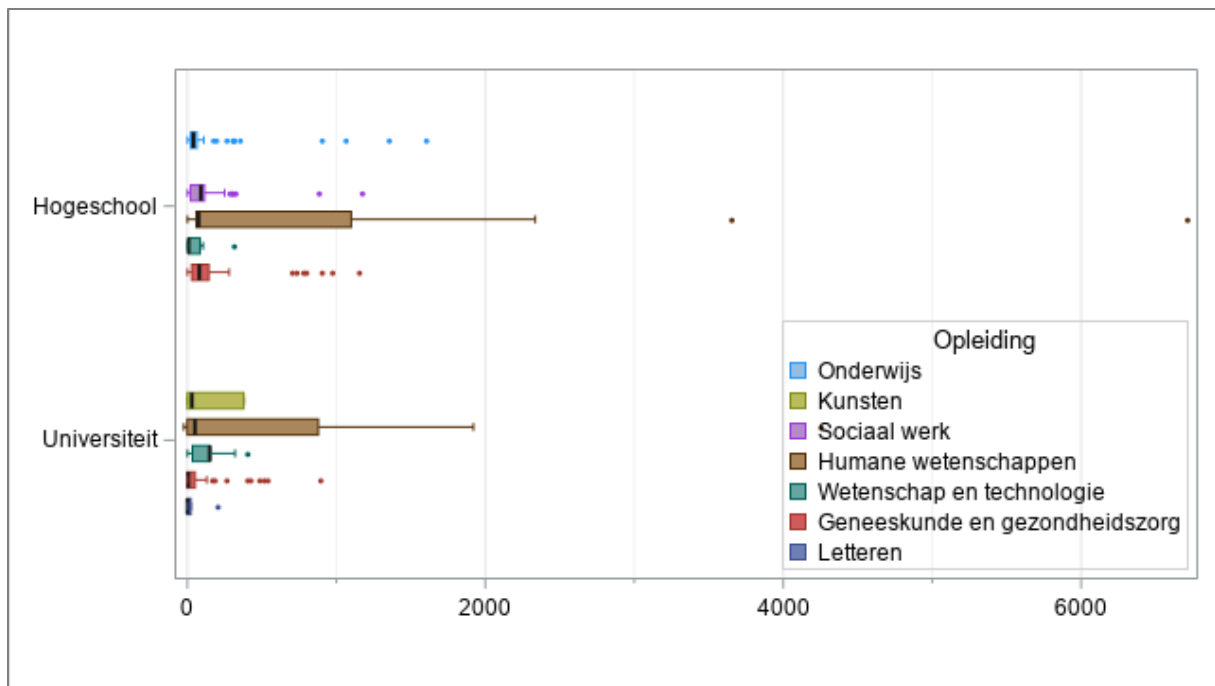
Aan de hogeschool hadden vooral studenten in de opleidingsdomeinen 'Geneeskunde en Gezondheidszorg', 'Sociaal werk', en 'Onderwijs' uitgaven aan een verplichte stage. Aan de universiteit gaat het vooral om studenten 'Geneeskunde en Gezondheidszorg' (Tabel 29). Hoewel bij 'Humane wetenschappen' slechts 20% van de hogeschoolstudenten en 7% van de universiteitsstudenten uitgaven hadden voor een verplichte stage, zien we hier de grootste spreiding in de uitgaven, alsook een hoog mediaanbedrag (zie Figuur 11).

Tabel 29. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor stagekosten, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

	Hogeschool		Universiteit		Totaal	
	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan
Letteren			4,6	25,00	4,6	25,00
Geneeskunde en Gezondheidszorg	61,2	80,00	27,2	50,00	44,7	80,00
Wetenschap en Technologie	13,3	20,00	5,3	151,00	8,6	85,00
Humane wetenschappen	20,2	150,00	7,0	155,00	11,6	150,00
Sociaal werk	63,1	100,00			63,1	100,00
Kunsten	0,0	.	5,0	205,00	4,2	205,00
Onderwijs	77,0	65,00	0,0	.	74,7	65,00
Totaal	45,4	72,00	10,0	75,00	27,3	72,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

Figuur 11. Boxplot: Uitgaven (euro) voor stagekosten, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

3.9 Uitstappen, studiebezoeken en andere extra-curriculaire activiteiten

Sommige opleidingen organiseren uitstappen, studiebezoeken, studiereizen, of deelname aan andere extracurriculaire activiteiten voor de studenten. Het gaat hier niet om de deelname aan uitwisselingsprogramma's zoals het Erasmus programma. Aan de hogeschool nam meer dan de helft van de studenten deel aan zo een activiteit in het kader van de opleiding (56,3%). Van de universiteitsstudenten nam 37,7% van de studenten deel. Hogeschoolstudenten nemen niet alleen vaker deel aan deze studiereizen, maar rapporteren ook een hogere kost dan universiteitsstudenten (70 euro ten opzichte van 25 euro). In beide groepen is er een grote spreiding naar boven toe, met bedragen tot 1800 euro voor een student in 'Wetenschap en technologie' die op 2-weekse studiereis naar de Verenigde Staten vertrok. Andere voorbeelden van zulke hoge uitgaven zijn meerdaagse buitenlandse studiereizen naar Portugal, Tanzania, Oostenrijk of het Verenigd Koninkrijk van studenten 'Wetenschap en technologie' (bv. opleiding archeologie, interieurvormgeving, landbouwkunde). Bij de opleiding 'bachelor in de lichamelijke opvoeding en bewegingswetenschappen' werden ook grote bedragen geregistreerd voor bijvoorbeeld een skistage.

Tabel 30. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan studiereizen, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	56,3	70,00	0,00	32,00	200,00	983,00
1 ^{ste} bachelor	61,1	33,00	5,00	18,00	200,00	465,00
2 ^{de} bachelor	65,0	50,00	2,00	35,00	150,00	761,00
3 ^{de} bachelor	42,6	110,00	0,00	70,00	465,00	983,00
Universiteit	37,7	25,00	0,00	12,00	142,00	1800,00
1 ^{ste} bachelor	26,3	20,00	1,00	12,00	50,00	300,00
2 ^{de} bachelor	35,4	25,00	0,00	15,00	175,00	800,00
3 ^{de} bachelor	43,7	20,00	0,00	12,00	142,00	790,00
1 ^{ste} master	41,8	20,00	0,00	4,00	210,00	1800,00
2 ^{de} master	43,1	61,00	0,00	22,00	305,00	1400,00

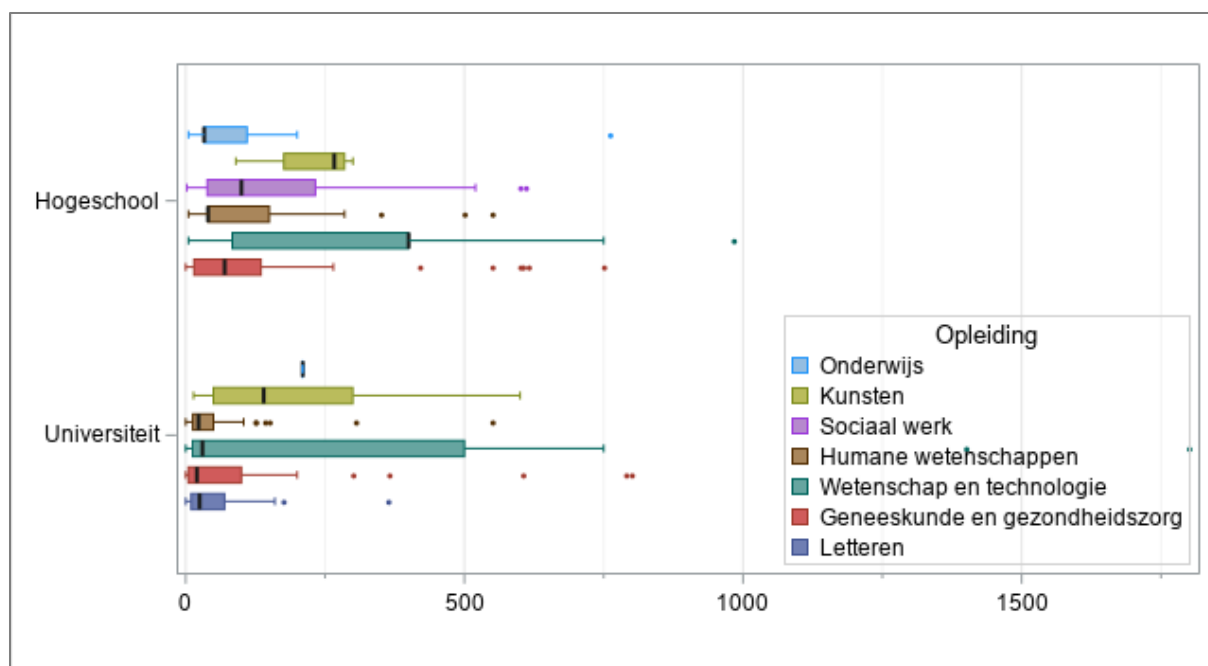
Verder zijn er ook interessante verschillen waar te nemen tussen de opleidingsdomeinen. Hoewel in 'Letteren' (57,6%) en 'Kunsten' (52,8%) min of meer evenveel studenten hebben deelgenomen aan uitstappen, gaat het bij 'Kunsten' duidelijk om een duurdere kostenrubriek dan bij 'Letteren' (200 euro t.o.v. 25 euro). Voor de studenten in het domein 'Wetenschap en technologie' is dit dan weer wel een dure kostenrubriek aan de hogeschool, maar is de mediane uitgave van de universiteitsstudenten slechts 30 euro. In beide groepen van de domeinen 'Wetenschap en technologie' en 'Kunsten' is er bovendien een grote spreiding van de kosten (zie Figuur 12).

Tabel 31. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan studiereizen, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

	Hogeschool		Universiteit		Totaal	
	Gebruik	Uitgaven	Gebruik	Uitgaven	Gebruik	Uitgaven
	%	Mediaan	%	Mediaan	%	Mediaan
Letteren			57,6	25,00	57,6	25,00
Geneeskunde en Gezondheidszorg	72,5	70,00	30,4	20,00	52,0	43,00
Wetenschap en Technologie	43,1	400,00	53,4	30,00	49,2	140,00
Humane wetenschappen	63,3	40,00	26,1	23,00	38,9	40,00
Sociaal werk	44,4	100,00			44,4	100,00
Kunsten	80,0	266,50	52,8	140,00	57,2	200,00
Onderwijs	52,8	33,00	75,6	210,00	53,5	35,00
Totaal	56,3	70,00	37,7	25,00	46,8	50,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

Figuur 12. Boxplot: Uitgaven (euro) aan studiereizen, naar onderwijstype opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

3.10 Studiebegeleidingskosten

Ongeveer evenveel hogeschool- als universiteitsstudenten volgden in het academiejaar 2018-2019 bijlessen of cursussen met betrekking tot studie-inhoud, studeermethodes, stressbestendigheid, enz. Vooral eerstejaarsstudenten namen hier aan deel, namelijk 15,1% van de hogeschoolstudenten en 20,9% van de universiteitsstudenten. Opvallend is dat een groot deel van deze studenten aangaf niet betaald te hebben voor deze studiebegeleiding: 69,8% van de hogeschoolstudenten en 36,6% van de universiteitsstudenten heeft gratis gebruik gemaakt van studiebegeleiding. Het mediaanbedrag dat door de universiteitsstudenten hieraan werd besteed is 40 euro. Toch zijn ook hier erg hoge bedragen terug te vinden gaande tot 1700 euro voor een student in de 3de bachelor aan de universiteit.

Tabel 32. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan studiebegeleidingskosten, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	9,9	0,00	0,00	0,00	6,00	350,00
1 ^{ste} bachelor	15,1	0,00	0,00	0,00	6,00	350,00
2 ^{de} bachelor	6,5	0,00	0,00	0,00	25,00	300,00
3 ^{de} bachelor	5,1	0,00	0,00	0,00	0,00	15,00
Universiteit	9,5	40,00	0,00	0,00	300,00	1700,00
1 ^{ste} bachelor	20,9	40,00	0,00	0,00	300,00	1200,00
2 ^{de} bachelor	6,5	20,00	0,00	0,00	80,00	300,00
3 ^{de} bachelor	7,3	200,00	0,00	20,00	1700,00	1700,00
1 ^{ste} master	5,9	0,00	0,00	0,00	1300,00	1300,00
2 ^{de} master	6,5	50,00	50,00	50,00	50,00	50,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

Bekijken we de cijfers naar opleidingsdomein, dan komen er toch nog opvallende verschillen in gebruikspercentages boven (Tabel 33). Zo zien we dat vooral studenten in de domeinen ‘Letteren’, ‘Humane wetenschappen’ en ‘Sociaal werk’ gebruik hebben gemaakt van studiebegeleidingsdiensten.

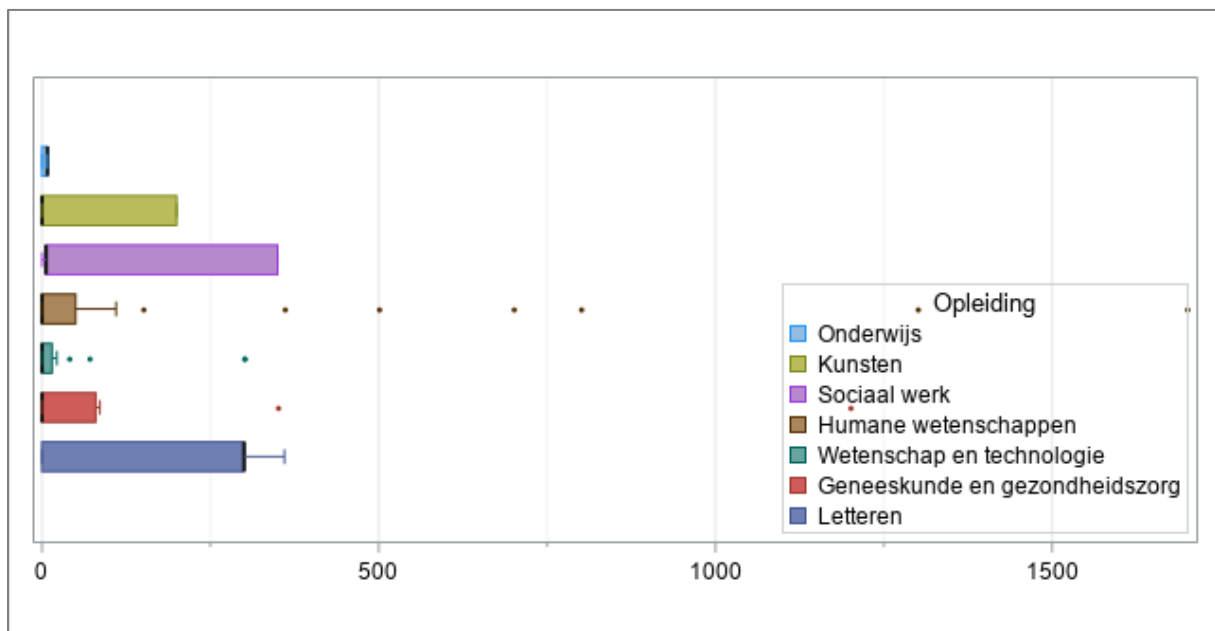
Doordat een groot deel van de studenten kosteloos gebruik kan maken van studiebegeleiding, is er een grote spreiding van de resultaten. Dit verklaart ook op het eerste zicht de vreemde verschillen tussen groepen, zoals de mediaan van 300 euro voor studenten in het domein ‘Letteren’. In Figuur 13 wordt deze spreiding naargelang opleidingsdomein visueel weergegeven. Door het lage gebruik maken we in deze boxplot geen onderscheid tussen hogeschool en universiteitsopleidingen.

Tabel 33. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan studiebegeleidingskosten, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

	Hogeschool		Universiteit		Totaal	
	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan
Letteren			17,5	300,00	17,5	300,00
Geneeskunde en Gezondheidszorg	4,7	0,00	9,7	12,00	7,1	0,00
Wetenschap en Technologie	9,5	0,00	7,3	0,00	8,2	0,00
Humane wetenschappen	19,8	0,00	9,5	50,00	13,0	0,00
Sociaal werk	13,3	6,00			13,3	6,00
Kunsten	0,0	0,00	6,4	0,00	5,3	0,00
Onderwijs	1,3	8,00	24,4	0,00	2,0	8,00
Totaal	9,9	0,00	9,5	40,00	9,7	0,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

Figuur 13. Boxplot: Uitgaven (euro) aan studiebegeleidingskosten, naar opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

3.11 Kosten verbonden aan een functiebeperking

Voor studenten met een functiebeperking willen we ook de meerkost voor het schoolgaan in kaart brengen. We zien dat de meest voorkomende functiebeperkingen de volgende zijn: leerstoornis, ontwikkelingsstoornis en chronische ziekte. Ook voor deze drie functiebeperkingen zijn de meeste attesten aangevraagd. Let op dat studenten verschillende types van beperking kunnen combineren, en dat de cijfers in deze tabel dus niet opgeteld dienen te worden. Verder zien we dat 12% van de studenten met een functiebeperking erkend is door het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap. Verder zien we dat 68,6% van de studenten met een functiebeperking zich geregistreerd hebben bij de onderwijsinstelling als een student met een functiebeperking.

Tabel 34. Aantal studenten naar type functiebeperking en attestering (situatie in wave 1 van de bevraging)

	Functiebeperking	Attest
Motorische functiebeperking	5	3
Visuele functiebeperking	3	3
Auditieve functiebeperking	5	2
Chronische ziekte	23	19
Leerstoornis	64	60
Ontwikkelingsstoornis	34	26
Psychiatrische functiebeperking	11	6
Totaal	119	101

13,2% van de respondenten had een functiebeperking op het moment van de bevraging. Hiervan heeft 27,7% extra onderwijsuitgaven gemaakt als gevolg van deze functiebeperking. Het kan hier gaan om dagdagelijkse personele ondersteuning (bijvoorbeeld persoonlijke assistentie), om gespecialiseerde vormen van personele ondersteuning (bijvoorbeeld logopedie, kinesithérapie, tolkuren Vlaamse gebarentaal, ...), of extra leermiddelen om het hoger onderwijs mogelijk te maken. Bij de gemaakte uitgaven gaat het vooral om gespecialiseerde ondersteuning of begeleiding, wat door 25,2% van de studenten met een functiebeperking gebruikt werd. De mediane uitgave bedraagt 830 euro per jaar. Het gaat hier enkel om het deel van de kosten dat niet wordt terugbetaald door het VAPH, het RIZIV of een andere instantie.

Tabel 35. Gebruik (%) en uitgaven (euro) van bijkomende kosten als gevolg van een functiebeperking.

	Gebruik		Mediaan	Min	Uitgaven		
	% van alle studenten	% van studenten met functiebeperking			Q1	Q3	Max
Dagdagelijkse personele ondersteuning	0,3	2,5	0,00	0,00	0,00	750,00	1500,00
Gespecialiseerde personele ondersteuning of begeleiding	3,0	25,2	830,00	0,00	450,00	1050,00	1940,00
Extra (leer)middelen	0,3	2,7	200,00	75,00	100,00	500,00	500,00
Totaal	3,3	27,7	800,00	0,00	450,00	1000,00	3000,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen ($n < 6$).

3.12 Totale studiekosten

3.12.1 Overzicht van de kostenrubrieken

In Tabel 36 (volgende pagina) geven we een overzicht weer van de belangrijkste kostenrubrieken en van de totale studiekosten. Kostenrubrieken met een gebruik lager dan 5% worden niet in deze tabel weergegeven; concreet gaat het hierbij om de kosten verbonden aan een functiebeperking en aan het Erasmusverblijf. De tabel geeft ook de schatting van een 95% betrouwbaarheidsinterval voor de mediaan weer. Om rekening te houden met de impact van het beursstatuut, werden de totale studiekosten die in dit hoofdstuk besproken worden bijkomend gewogen naar beursstatuut van de student (zie Bijlage 11 voor een overzicht van de populatie- en steekproefverdeling). Ook rekenen we in dit hoofdstuk met geïmputeerde inschrijvingskosten waarbij we uitgaan van een modeltraject van 60 studiepunten.

De totale studiekosten voor het academiejaar 2018-2019 bedragen 1529 euro per jaar voor een hogeschoolopleiding en 1496 euro voor een universitaire opleiding. Bij de hogeschoolstudenten ligt de helft van de uitgaven tussen 1290 euro en 1656 euro per jaar. Bij de universiteitsstudenten is de spreiding iets groter en betaalde de helft van de studenten tussen 1326 en 1846 euro.

3.12.2 Totale studiekosten naar beursstatuut

Aangezien het bedrag van het inschrijvingsgeld grotendeels afhankelijk is van het beursstatuut van de student, mag het ons niet verbazen dat ook de totale studiekost sterk varieert naargelang het beursstatuut. In Tabel 37 en in Figuur 14 zien we inderdaad dat de totale studiekosten hoger zijn voor niet-beursstudenten dan voor bijna-beurs en beursstudenten. Daarom is het interessant om ook de studiekosten zonder het inschrijvingsgeld te vergelijken. Zowel in de cijfers, als visueel (Figuur 15) valt op dat dit deel van de studiekosten gelijkaardig is voor beursstudenten en niet-beursstudenten.

Tabel 36. Overzicht van de gebruikspercentages (%) en uitgaven (€) per kostenrubriek en in totaal

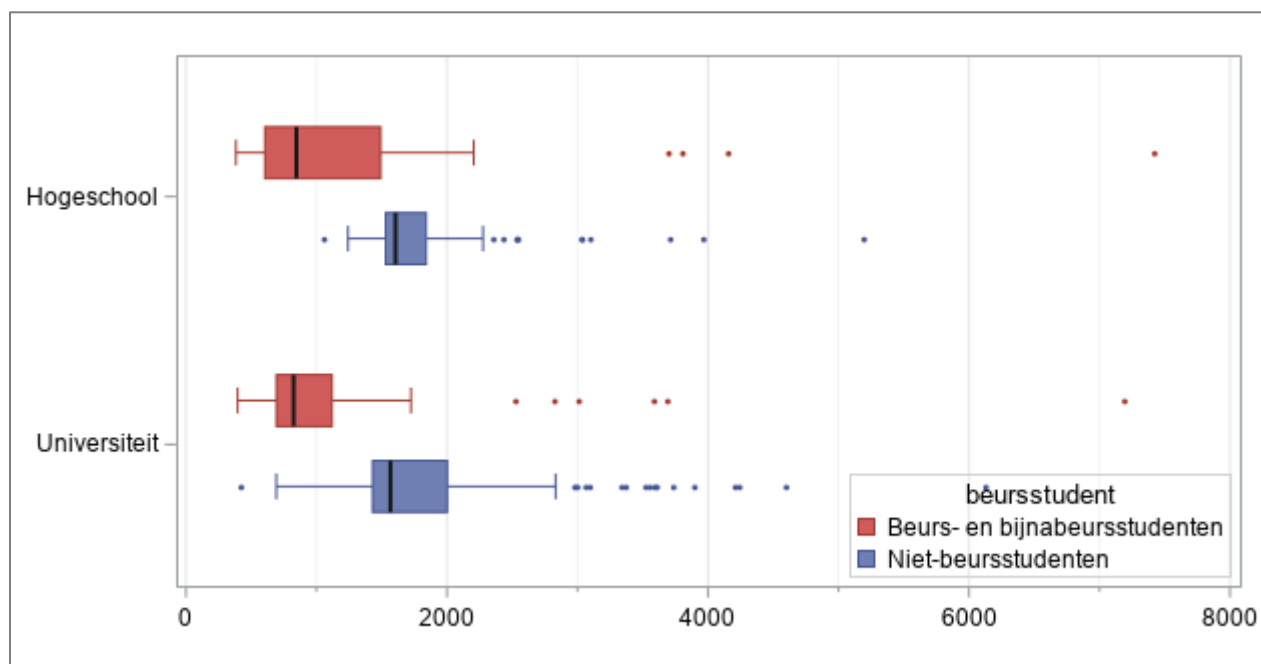
	Gebruik		Uitgaven (€)				
	%	Mediaan	95% BI van mediaan ¹⁶	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	100,0	1528,50	[1442,05; 1614,95]	382,80	1289,60	1655,80	7416,55
Inschrijvingsgeld (modeltraject)	100,0	938,80		110,80	938,80	938,80	938,80
Andere kosten bij de inschrijving	36,5	111,70	[9,87; 213,53]	30,00	65,00	340,00	1700,00
Drukwerk	nvt	207,00	[183,26; 230,74]	0,00	145,80	316,20	1284,00
ICT	100,0	159,38	[123,66; 195,09]	0,00	100,00	268,13	1135,00
Speciale kledij	24,6	50,00	[0,00; 117,39]	0,00	30,00	160,00	210,00
Duurzame uitrusting	37,2	35,00	[19,70; 50,30]	0,00	30,00	60,00	625,00
Verbruiksmaterialen	100,0	115,00	[90,66; 139,34]	0,00	60,00	165,00	1990,00
Bachelor- en masterproef	26,7	115,00	[0,00; 352,71]	10,00	50,00	620,00	7500,00
Stagekosten	45,4	72,00	[41,21; 102,79]	5,00	30,00	120,00	6710,00
Uitstappen en studiereizen	56,3	70,00	[25,37; 114,53]	0,00	32,00	200,00	983,00
Studiebegeleidingskosten	9,9	0,00	[0,00; 8,75]	0,00	0,00	6,00	350,00
Totale studiekosten excl. inschrijvingsgeld	100,0	636,20	[504,54; 767,86]	115,63	494,60	1053,50	7305,75
Universiteit	100,0	1496,30	[1423,58; 1569,02]	395,80	1326,60	1846,00	7187,50
Inschrijvingsgeld (modeltraject)	100,0	938,80		110,00	938,80	938,80	938,80
Andere kosten bij de inschrijving	18,8	200,00	[105,12; 294,88]	5,00	140,00	500,00	3100,00
Drukwerk	nvt	240,00	[220,28; 259,72]	0,00	153,60	356,40	1670,00
ICT	99,3	187,50	[172,74; 202,26]	5,00	119,63	270,00	2270,25
Speciale kledij	24,2	30,00	[22,37; 37,63]	0,00	20,00	45,00	180,00
Duurzame uitrusting	37,4	45,00	[32,76; 57,23]	0,00	30,00	72,00	1585,00
Verbruiksmaterialen	100,0	91,00	[74,58; 107,42]	0,00	41,00	175,00	1972,00
Bachelor- en masterproef	39,0	50,00	[35,51; 64,50]	2,00	20,00	123,00	2110,00
Stagekosten	10,0	75,00	[0,00; 167,57]	2,00	25,00	320,00	4250,00
Uitstappen en studiereizen	37,7	25,00	[0,36; 49,64]	0,00	12,00	142,00	1800,00
Studiebegeleidingskosten	9,5	40,00	[0,00; 144,30]	0,00	0,00	300,00	1700,00
Totale studiekosten excl. inschrijving	100,0	625,20	[556,77; 693,63]	145,08	497,50	975,70	4892,70

¹⁶ (i) Voor de rubriek inschrijvingsgeld kan geen betrouwbaarheidsinterval berekend worden; (ii) indien de onderste grens van het interval een negatief getal was, rapporteren we dit als nulwaarde. Een negatief getal is namelijk niet zinnig in deze context.

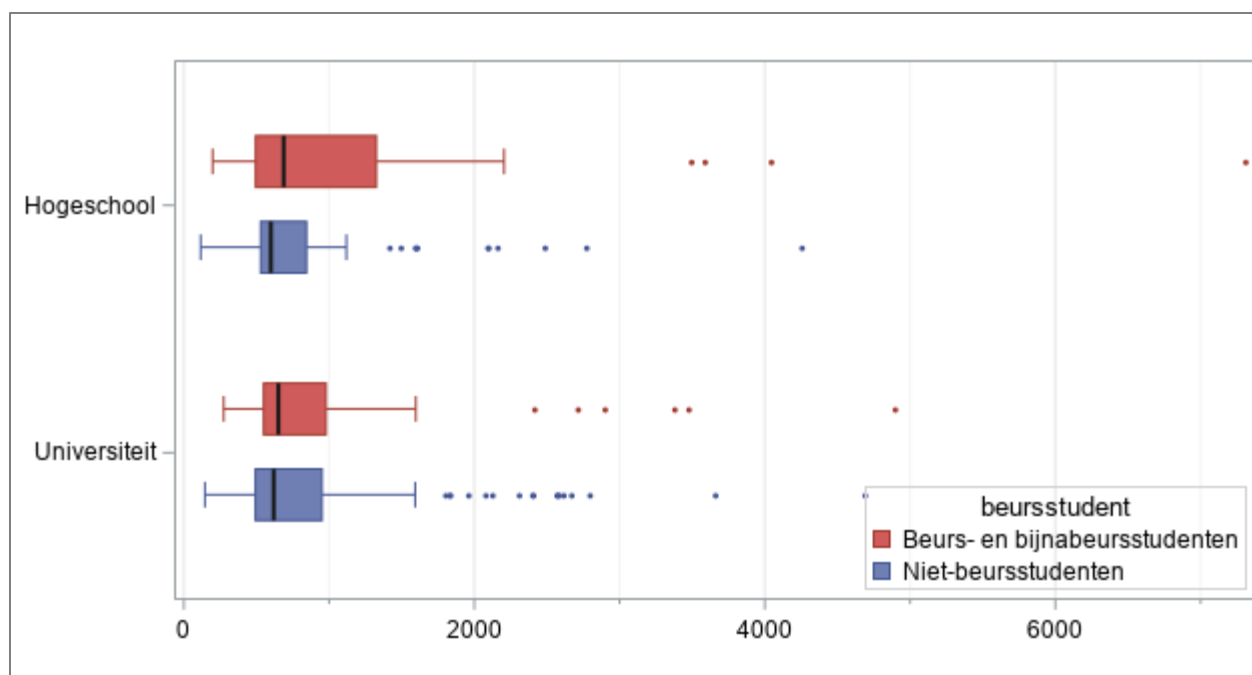
Tabel 37. Aantallen (N, ongewogen) en uitgaven (euro) voor de totale studiekosten, naar onderwijstype en beursstatuut

	Aantallen		Uitgaven			
	N	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Inclusief inschrijvingsgeld						
Hogeschool	126	1528,50	382,80	1289,60	1655,80	7416,55
Beursstudent	42	846,30	382,80	605,40	1491,30	7416,55
Bijna-beursstudent	6	1159,55	707,80	792,05	1159,55	1539,70
Niet-beursstudent	78	1605,85	1054,43	1528,50	1841,80	5190,00
Universiteit	308	1496,30	395,80	1326,30	1846,00	7187,50
Beursstudent	69	796,80	395,80	694,70	110,55	3685,80
Bijna-beursstudent	13	1092,55	769,30	986,05	1723,63	7187,50
Niet-beursstudent	226	1566,30	417,25	1429,80	2002,65	6123,80
Exclusief inschrijvingsgeld						
Hogeschool	126	636,20	115,63	494,60	1053,50	7305,75
Beursstudent	42	735,50	272,00	494,60	1326,40	7305,75
Bijna-beursstudent	6	664,75	198,00	297,25	664,75	1044,90
Niet-beursstudent	78	599,08	115,63	530,00	844,70	4251,20
Universiteit	308	625,20	145,08	497,50	975,70	4892,70
Beursstudent	69	655,70	285,00	582,65	979,75	3472,13
Bijna-beursstudent	13	597,75	274,50	491,25	1228,83	4892,70
Niet-beursstudent	226	618,68	145,08	493,60	952,38	4685,00

Figuur 14. Totale studiekosten, naar onderwijstype en beursstatuut

Figuur 15. Totale studiekosten exclusief inschrijvingsgeld, naar onderwijstype en beursstatuut

3.12.3 Totale studiekosten naar studiefase en opleidingsdomein

In onderstaande tabel bespreken we de studiekosten naar de hoofdfase van de student. De mediane uitgaven in de professionele bachelor bedragen 1522 euro in de 1ste bachelor, 1538 euro in de 2de bachelor, en 1540 euro in de 3de bachelor. De hogeschoolopleidingen in het domein ‘Wetenschap en technologie’ hebben de laagste mediaanuitgave, namelijk 1242 euro (zie Tabel 39). In de universitaire opleidingen werden de hoogste mediane uitgaven geregistreerd in de 3de bachelor (1724 euro), en de laagste in het eerste masterjaar (1321 euro). Van de universitaire opleidingen hebben de opleidingen in het domein ‘Letteren’ de laagste mediaan (1257 euro; Tabel 39).

Tabel 38. Aantallen (N, ongewogen) en uitgaven (euro) voor de totale studiekosten, naar onderwijstype en hoofdfase

	Aantallen		Uitgaven			
	N	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	126	1528,50	382,80	1289,60	1655,80	7416,55
1 ^{ste} bachelor	40	1521,80	382,80	1437,20	1783,50	2553,40
2 ^{de} bachelor	44	1537,88	490,80	1159,55	1635,11	4151,00
3 ^{de} bachelor	42	1539,60	440,40	1289,60	1765,98	7416,55
Universiteit	308	1496,30	395,80	1326,30	1846,00	7187,50
1 ^{ste} bachelor	54	1468,55	395,80	1110,55	1763,55	4203,80
2 ^{de} bachelor	63	1496,30	693,45	1219,30	2072,28	4594,55
3 ^{de} bachelor	63	1723,63	423,90	1446,80	1857,00	7187,50
1 ^{ste} master	85	1532,50	417,25	1347,88	1828,80	3730,85
2 ^{de} master	43	1436,30	540,90	1361,40	1636,40	6123,80
Totaal	434	1528,50	382,80	1316,80	1775,00	7416,55

De opleidingsdomeinen met de hoogste mediane uitgaven zijn de domeinen ‘Kunsten’ (2060 euro), ‘Sociaal Werk’ (1540 euro), ‘Onderwijs’ (1529 euro) en ‘Humane Wetenschappen’ (1521 euro). De

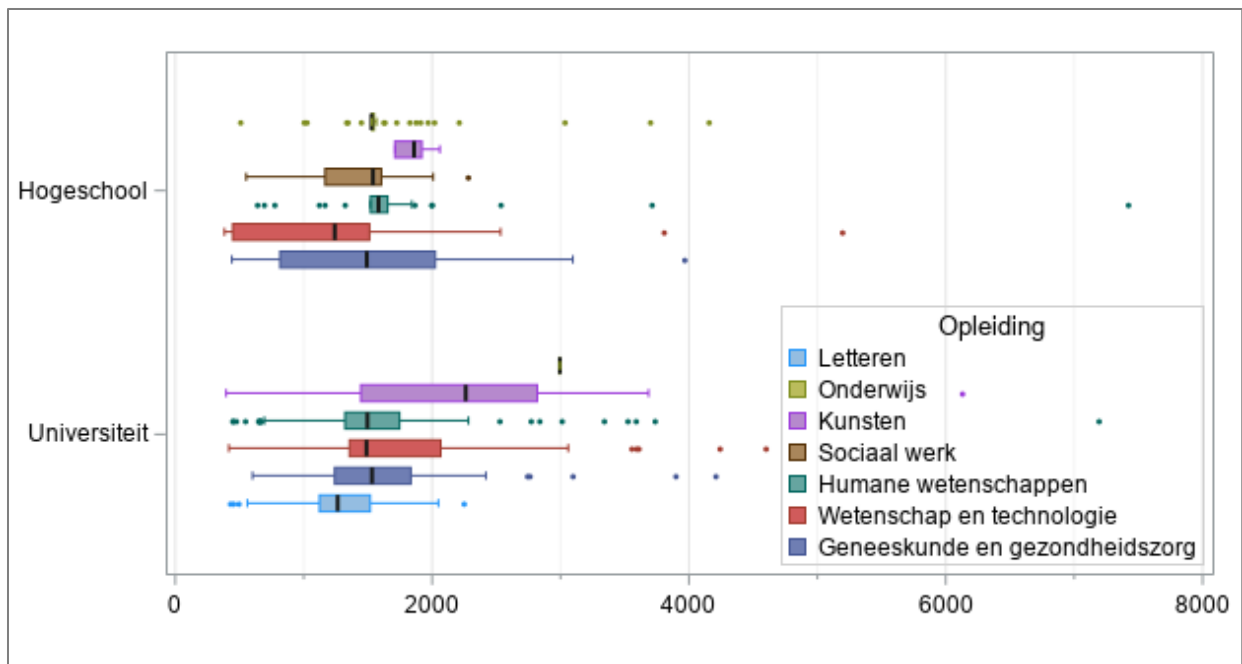
universitaire opleidingen in het domein 'Kunsten' hebben bovendien ook de grootste spreiding van uitgaven (Figuur 16).

Tabel 39. Aantallen (N, ongewogen) en uitgaven voor de totale studiekosten, naar onderwijstype en opleidingsdomein.

	Hogeschool		Universiteit		Totaal	
	Aantal	Mediaan	Aantal	Mediaan	Aantal	Mediaan
Letteren			36	1264,90	36	1264,90
Geneeskunde en Gezondheidszorg	27	1491,30	67	1531,80	94	1491,30
Wetenschap en Technologie	19	1241,80	69	1488,90	88	1444,80
Humane wetenschappen	21	1582,30	117	1496,30	138	1521,80
Sociaal werk	31	1539,60			31	1539,60
Kunsten	4	1859,55	18	2262,05	22	2060,30
Onderwijs	24	1528,50	1	2994,80	25	1528,50
Totaal	126	1528,50	308	1496,30	434	1528,50

Nota: Grijsze vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

Figuur 16. Boxplot: Uitgaven (euro) voor de totale studiekosten, naar onderwijstype en opleidingsdomein

4 Leefkosten in het hoger onderwijs

4.1 Beschrijving groep

De bevraging van de leefkosten gebeurde bij een ander deel van de steekproef, om de bevragingslast te verdelen. We stellen vast dat de meerderheid van de studenten les volgt in Gent (30,5%), Leuven (20,4%) en Antwerpen/Edegem (19,7%). In Hasselt/Diepenbeek (7,6%) en Brussel (8,1%) volgen het minst studenten uit onze steekproef les.

Tabel 40. Aandeel (%) van de studenten, naar de stad/ gemeente waar de lessen voornamelijk doorgaan

Stad/ Gemeente	Aandeel
Brussel en deelgemeentes	8,1
Leuven en deelgemeentes	20,4
Hasselt/Diepenbeek	7,6
Gent	30,5
Antwerpen, Edegem	19,7
Andere: Turnhout, Geel, Sint-Katelijne-Waver, Aalst, Brugge, Kortrijk, Diest	13,7

In Tabel 41 maken we een onderscheid tussen het aantal kot- en pendelstudenten¹⁷ dat deelnam aan de leefkostenbevraging. We stellen vast dat in Leuven beduidend meer kotstudenten (70,6%) aanwezig zijn dan pendelstudenten (29,4%). In Hasselt zien we een omgekeerde situatie, namelijk opmerkelijk meer pendelstudenten (74,5%) dan kotstudenten (25,5%). In Antwerpen, Brussel en Gent zien we bijna evenveel kot- als pendelstudenten.

Tabel 41. Aandeel (%) kot- en pendelstudenten

	Antwerpen	Brussel	Gent	Hasselt	Leuven	Andere
Kotstudenten	48,9	51,9	59,2	25,5	70,6	10,0
Pendelstudenten	51,1	48,1	40,8	74,5	29,4	90,0

In Tabel 42 wordt het aandeel van de kot- en pendelstudenten weergegeven naar locatie van de lessen en het type van huisvesting. We stellen vast dat kotstudenten het meest gebruik maken van huisvesting op de privé-markt. In Brussel, Leuven en Gent stellen we vast dat bijna één vijfde tot een kwart van de studenten gebruik maakt van het gesubsidieerde huisvestingsaanbod. Bij pendelstudenten zien we dat het overgrote deel van de studenten bij de ouders inwoont. We zien dat

¹⁷ Aan de studenten werd in de eerste plaats gevraagd of ze op kot zitten, bij de ouders wonen, of zelfstandig wonen. Dit is het begrip 'kotstudent' in de vragen rond huisvesting, voeding, en vrije tijd. Voor de rubriek vervoer werd nog eens, ter controle, aan de studenten gevraagd of ze al dan niet pendelstudent zijn. Een klein aantal (n=11) studenten zat niet op kot, maar identificeerde zichzelf ook niet als pendelstudent. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat zij in de stad van de studies wonen en hun verplaatsing dus niet als 'pendelen' beschouwen. Om deze terminologieverwarring te vermijden werden deze 11 studenten buiten beschouwing gelaten voor de totaalberekening van de leefkosten

studenten die les volgen in Leuven, Gent en Hasselt vaker zelfstandig wonen in vergelijking met studenten die les volgen in een ander stad.

Tabel 42. Aandeel (%) kot- en pendelstudenten opgedeeld naar de locatie van de lessen en naar type huisvesting

	Kotstudent (%)			Pendelstudenten (%)		
	Totaal	Privé-markt	Gesubsidieerd	Totaal	Bij ouders	Zelfstandig
Antwerpen	48,9	97,7	2,3	51,1	90,4	9,6
Brussel	51,9	79,0	21,0	48,1	97,7	2,3
Gent	59,2	81,8	18,2	40,8	76,2	23,8
Hasselt	25,5	100,0	0,0	74,5	81,7	18,3
Leuven	70,6	74,9	25,1	29,4	49,4	38,0
Andere	10,0	100,0	0,0	90,0	100,0	0,0
Totaal	49,5	83,9	16,1	50,5	83,9	14,5

4.2 Huisvestingskosten

Onder huisvestingskosten verstaan we de kosten verbonden aan huur, maandelijkse kosten (water, elektriciteit, gas, verwarming en onderhoud), extra kosten (gemeentebelasting, internet/TV abonnement, huishoudelijk verbruiksmateriaal, aansluitingskosten voor internet, gas, water of elektriciteit) en aankopen voor de kot-uitrusting.

Een deel van de pendelstudenten betaalt ook huur, met name de studenten die al zelfstandig wonen (82,0%). We gaan er hier echter van uit dat deze huisvesting een kost is die deze studenten ook zouden maken moesten ze niet studeren, en nemen dit dus niet mee in de verdere bespreking van de leefkosten. Een deel van de kotstudenten geeft ook aan geen huur te betalen (7,6%).

Kotstudenten die in een gesubsidieerd kot wonen, betalen hier jaarlijks een mediaankost van 3150 euro. Dit is beduidend lager dan de mediane kost voor studenten in een kot op de privémarkt, waar de mediane huurkost 4404 euro per jaar is. Het minimum van 270 euro is van een student die een huurcontract voor één maand heeft.

Tabel 43. Aandeel (%) studenten met huurkosten (euro) naar kot- en pendelstudenten

	Betaalt huur		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal kotstudenten	92,4	4380,00	270,00	3600,00	5100,00	8400,00
Op kot privé	93,5	4404,00	270,00	3840,00	5400,00	8400,00
Op kot gesubsidieerd	86,5	3150,00	1230,00	2148,00	3708,00	5640,00
Totaal pendelstudenten	12,6	7308,00	684,00	4680,00	10500,00	17400,00
Bij ouders/familie	0,2	5100,00	5100,00	5100,00	5100,00	5100,00
Zelfstandig, ook in weekend	82,0	7308,00	684,00	4680,00	10500,00	17400,00
Totaal	52,0	4400,00	270,00	3600,00	5400,00	17400,00

Naast de huur kunnen studenten extra huisvestingskosten hebben, zoals gemeentebelasting, een abonnement voor internet of televisie, kosten voor huishoudelijk verbruiksmateriaal zoals vuilniszakken, en aansluitingskosten voor internet, gas, water of elektriciteit. Kotstudenten die gebruik maken van huisvesting uit de privé-markt (81,1%) betalen frequenter extra kosten dan kotstudenten

die gebruik maken van een gesubsidieerd kot (57,7%). Studenten met een kot uit de privé-markt (72 euro) betalen ook een hogere mediaanuitgave in vergelijking met studenten met een gesubsidieerd kot (40 euro). De meeste kotstudenten (92%) hebben bovendien ook nog uitgaven gemaakt aan de uitrusting van het kot, zoals meubilair, kookmateriaal, en huishoudapparatuur. De mediane uitgave hiervoor was 430 euro voor de kotstudenten op de privémarkt, en 220 euro voor de studenten op de gesubsidieerde markt. De meest voorkomende uitgave is voor matras en dekbed (77,9%). In Bijlage 9 worden de kosten voor de uitrusting van kotstudenten in meer detail vermeld.

Tabel 44. Aandeel (%) studenten met extra huisvestingskosten en kosten voor kotuitrusting (euro) voor kotstudenten

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Extra huisvestingskosten	77,5	60,00	10,00	30,00	180,00	1080,00
Op kot privé	81,1	72,00	10,00	30,00	180,00	1080,00
Op kot gesubsidieerd	57,7	40,00	10,00	15,00	42,00	60,00
Kotuitrusting	92,0	430,00	0,00	160,00	609,00	3276,00
Op kot privé	91,1	430,00	0,00	170,00	750,00	3276,00
Op kot gesubsidieerd	96,9	220,00	0,00	120,00	439,00	1210,00

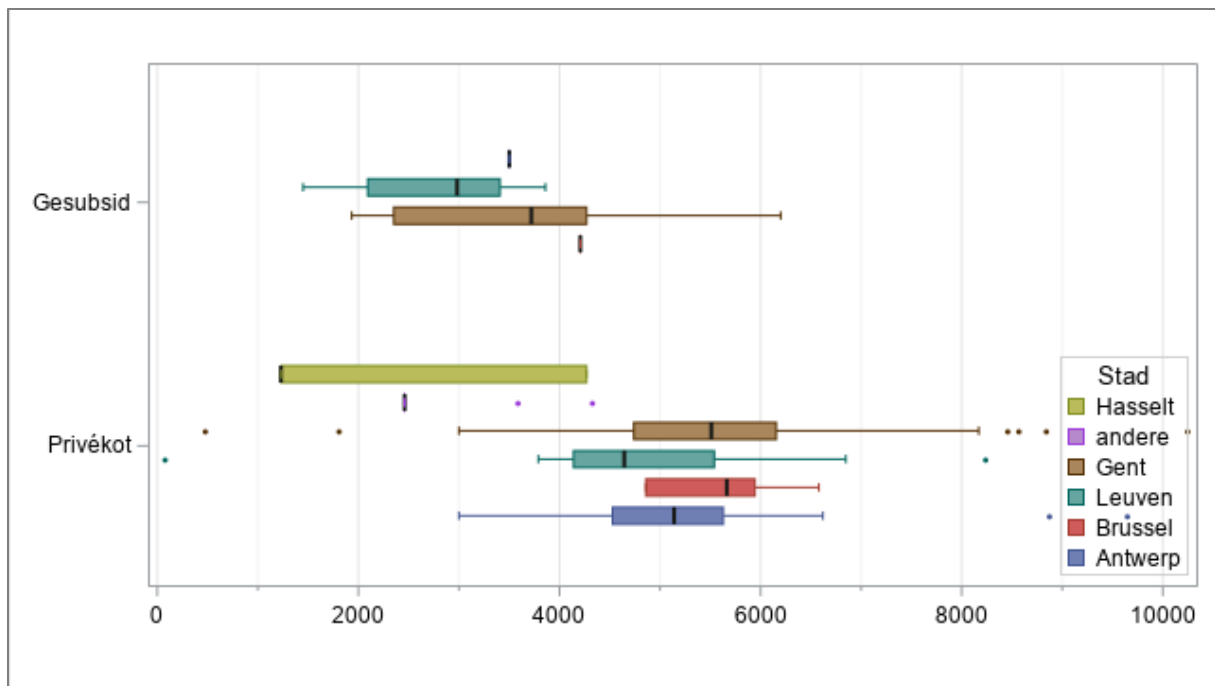
De totale woonkosten voor kotstudenten tot slot bestaan uit de huurkosten, de vaste kosten voor verbruik van elektriciteit, gas en water samen met de bijkomende huisvestings- en uitrustingskosten. Nog steeds zien we een duidelijk verschil tussen de koten op de privémarkt en op de gesubsidieerde markt. In Tabel 45 maken we ook een voorzichtige opdeling naar stad. Voor sommige steden laten de responscijfers niet toe om een betrouwbare weergave te geven, deze worden dan ook gearceerd weergegeven. Van de steden die overblijven, valt op dat zowel de studenten in privékoten als in gesubsidieerde koten in Leuven minder betaalden dan in de drie andere grote studentensteden Antwerpen, Gent en Brussel (zie Figuur 17). In Brussel werden de hoogste mediane woonkosten opgetekend voor een kot op de privémarkt (5664 euro per jaar).

Tabel 45. Uitgaven (euro) voor de totale huisvestingskosten van kotstudenten

	Uitgaven				
	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Op kot privé	5140,00	70,00	4230,00	5946,00	10239,00
Antwerpen	5140,00	3000,00	4530,00	5630,00	9640,00
Brussel	5664,00	4860,00	4860,00	5946,00	6580,00
Gent	5510,00	470,00	4740,00	6156,00	10239,00
Hasselt/Diepenbeek	1230,00	1230,00	1230,00	4269,00	4269,00
Leuven	4644,00	70,00	4140,00	5540,00	8230,00
Andere	2460,00	2460,00	2460,00	2460,00	4320,00
Op kot gesubsidieerd	3410,00	1450,00	2354,00	3860,00	6200,00
Antwerpen	3500,70	3500,70	3500,70	3500,70	3500,70
Brussel	4207,00	4207,00	4207,00	4207,00	4207,00
Gent	3720,00	1934,00	2354,00	4271,00	6200,00
Leuven	2982,00	1450,00	2095,00	3410,00	3860,00
Totaal kotstudenten	4860,00	70,00	3860,00	5744,50	10239,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen ($n < 6$).

Figuur 17. Boxplot: Uitgaven (euro) voor de huisvestingskosten van kotstudenten, naar stad en type kot

4.3 Vervoerskosten

Voor vervoerskosten maken we een onderscheid tussen kotstudenten en pendelstudenten. Kotstudenten maken twee verschillende soorten verplaatsingen: een verplaatsing tussen de hoofdverblijfplaats en het kotadres, en een verplaatsing tussen het kotadres en de lesplaats. Pendelstudenten maken enkel de verplaatsing tussen de woonplaats en de lesplaats.

In totaal is 47,6% van de steekproef pendelstudent. Van de hogeschoolstudenten is 59% pendelstudent terwijl aan de universiteit slechts 36,8% pendelt. Er zijn 11 studenten die niet op een kot wonen, maar ook geen pendelstudent zijn. Hiervan wonen er 9 reeds zelfstandig en hebben 2 een andere woonsituatie.

4.3.1 Kotstudenten

Kotstudenten maken twee types verplaatsingen: de verplaatsing van het thuisadres naar het kotadres, en de verplaatsing van het kotadres naar de lesplaats. Tabel 46 geeft een overzicht van de vervoersmiddelen en de kostprijzen voor de verplaatsing van het thuisadres naar het kotadres. De mediane kostprijs voor deze verplaatsing is 144 euro voor een academiejaar. Meer dan drie vierde van de studenten gebruikt het openbaar vervoer; 46% gaat uitsluitend met het openbaar vervoer, 28% combineert dit met de auto (als passagier of bestuurder), en 4% combineert dit met de fiets. Daarnaast is er nog een deel (6%) studenten die een andere combinatie gebruiken van vervoersmodi. Indien studenten aangeven dat ze gratis als passagier mogen meerijden, is de kost 0 euro. We kunnen in onze data hier echter geen onderscheid maken tussen het meerijden met de ouders, of het meerijden met een vriend of vriendin die hiervoor geen bijdrage vraagt. In tegenstelling tot de studiekostenmonitor in het leerplichtonderwijs kunnen we hier dus niet de vervoerskost meerekenen indien studenten door de ouders gebracht worden.

15% gebruikt uitsluitend de auto om zich naar het kotadres te begeven. 7,3% rijdt als bestuurder, de rest als passagier. Van de studenten die als passagier meerijden, betaalt het merendeel geen bijdrage om mee te rijden.

Tabel 46. Aandeel (%) kotstudenten dat zich verplaatsing van het thuisadres naar het kotadres en uitgaven (euro), naar type vervoersmiddel

	Thuis-kot			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Openbaar vervoer	46,0	120,00	18,00	100,00	686,00	9216,00
Openbaar vervoer & auto	27,9	212,72	0,00	45,00	433,17	2315,81
Auto	15,1	17,85	0,00	0,00	117,81	392,70
Openbaar vervoer & fiets	4,1	184,00	0,00	144,00	576,00	900,00
Fiets/te voet	0,9	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Andere combinatie	6,1	576,00	0,00	171,59	1458,00	1944,65
Totaal	100,0	144,00	0,00	64,26	576,00	9216,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

De tweede verplaatsing die kotstudenten maken, van het kotadres naar de lesplaats, wordt door de meerderheid gemaakt met de fiets (of te voet; Tabel 47). Doordat we hier geen pure verplaatsingskosten aan rekenen, is hierdoor de mediane uitgave voor deze verplaatsing 0 euro. Het openbaar vervoer staat op de tweede plaats als vervoersmodus, meestal in combinatie met de fiets.

Tabel 47. Aandeel (%) kotstudenten dat zich verplaatsing van het kotadres naar de les uitgaven (euro), naar type vervoersmiddel

	Kot-les			Uitgaven		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Openbaar vervoer	7,2	50,00	20,00	50,00	180,00	400,00
Openbaar vervoer & auto	0,0
Auto	1,7	3484,77	3484,77	3484,77	3679,38	6816,96
Openbaar vervoer & fiets	17,3	160,00	0,00	50,00	220,00	450,00
Fiets/te voet	73,6	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Andere combinatie	0,3	140,00	140,00	140,00	140,00	140,00
Totaal	100,0	0,00	0,00	0,00	20,00	6816,96

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

4.3.2 Pendelstudenten

Ook bij de pendelstudenten is het openbaar vervoer het populairste vervoersmiddel, maar met een gebruik bij 66,5% van de studenten is het gebruik lager dan bij de kotstudenten. Bijna de helft (46,3%) van de pendelstudenten gebruikt de auto of motor (al dan niet in combinatie met het openbaar vervoer) voor de verplaatsing van de woonplaats naar de lesplaats. 24,7% rijdt altijd zelf en 9,5% rijdt enkel als passagier mee. De studenten die als passagier meerijden, kunnen dit meestal kosteloos doen; slechts 2,5% betaalt iets aan de bestuurder om mee te rijden, en in dat geval gaat het om een klein bedrag van 30 euro op jaarbasis.

Voor de berekening van de afgelegde afstand met de auto werkten we met een proxy op basis van een berekende afstand tussen de postcode van de woonplaats en de postcode van de onderwijsinstelling,

ingevuld door de studenten. We gingen uit van 10 ritten per week gedurende 39 weken, en van een kilometerprijs van 0,357 euro per kilometer (zie o.a. De Norre, Havermans & Groenez, 2019).¹⁸

De mediane kostprijs voor studenten die enkel met het openbaar vervoer reisden, bedraagt 230 euro. De duurste vervoersmodus is de auto, met een jaarlijkse uitgave van 1831,6 euro.

Tabel 48. Aandeel (%) pendelstudenten voor de verplaatsing van het thuisadres naar de lesplaats en uitgaven (euro), naar type vervoersmiddel

	Thuis-les		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Openbaar vervoer	15,9	230,00	0,00	209,00	315,00	990,00
Openbaar vervoer & auto	17,1	368,52	175,28	368,52	978,65	978,65
Auto	13,2	1 831,64	0,00	32,13	3 757,82	8 625,37
Openbaar vervoer & fiets	23,2	209,00	0,00	142,00	300,00	450,00
Fiets/te voet	13,7	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Andere combinatie	16,9	200,00	0,00	19,92	254,00	3 007,26
Totaal	100,0	220,00	0,00	35,70	382,80	8 625,37

4.3.3 Extra uitgaven aan vervoer

Studenten konden naast de verplaatsingskosten ook andere kosten hebben gemaakt om de verplaatsing mogelijk te maken. We hebben hier gebruik gemaakt van de reële prijzen en hebben de kosten dus niet afgeschreven. Het gaat hier bijvoorbeeld om de aankoop of huur van een fiets. Aangezien het moeilijk is om deze aankopen aan een specifiek traject te koppelen, rapporteren we deze apart. 23,3% van de pendelstudenten en 61,4% van de kotstudenten maakte nog extra kosten om het vervoer mogelijk te maken. Meestal gaat het hier om een aankoop in plaats van de huur. Slechts 6% van de studenten huurde een fiets (Tabel 49). De mediane uitgave voor al deze extra uitgaven bedraagt 75 euro.

Tabel 49. Aandeel (%) kot- en pendelstudenten met extra uitgaven voor vervoer, aandeel (%) kot- en pendelstudenten dat extra vervoersmateriaal huurt en uitgaven (euro)

	Totaal		Uitgaven				
	%	Huur %	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Fiets	27,6	6,1	60,00	0,00	30,00	100,00	800,00
Fiets-accessoires	35,1	0,1	25,00	0,00	20,00	40,00	3000,00
E-bike	0,4	0,0	1400,00	1400,00	1400,00	1400,00	2000,00
Motor	0,2	0,0	3000,00	3000,00	3000,00	6000,00	6000,00
Wagen	4,3	1,0	5000,00	0,00	3000,00	9650,00	18000,00
	44,6	7,0	75,00	0,00	30,00	130,00	18010,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen ($n < 6$).

¹⁸ De vragenlijst bevraagde het aantal afgelegde kilometers per maand, maar na een extra controle via de postcodes bleek dat de vraag voor verwarring had geleid bij een meerderheid van de studenten. De antwoorden op deze vraag waren dus niet betrouwbaar. De keuze voor de proxy-variabele werd gemaakt in die instanties waar de ingevulde 'maand-afstand' minder dan 16 keer onze berekende rit-afstand bedroeg (conservatieve schatting van 2 keer per week de afstand af te leggen), én waarbij de student de auto als enige vervoersmiddel gebruikt. Aangezien de berekende proxy (via SAS 9.4) een vogelvlucht afstand bedraagt, gaat het mogelijks om een onderschatting van de werkelijke route.

4.3.4 Totale vervoerskosten

In de onderstaande tabel worden alle vervoerskosten in een overzicht geplaatst. Voor de kotstudenten bedraagt de mediane studiekost 205 euro. Pendelstudenten betalen een mediaanprijs van 286,7 euro per jaar. De mediane kost voor vervoer voor alle studenten bedraagt 250 euro per jaar. Er ligt zowel bij de kotstudenten als de pendelstudenten vrij veel spreiding in de uitgaven. In totaal betaalt de helft van de studenten tussen 96,0 en 555,6 euro.

Tabel 50. Aandeel (N, ongewogen) en uitgaven (euro) voor de totale vervoerskost, naar kot- en pendelstudenten

	Aandeel		Uitgaven			
	N	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Kotstudent	174	205,00	0,00	100,00	576,00	12 491,25
Verplaatsing naar kot	177	144,00	0,00	64,26	576,00	9216,00
Verplaatsing naar les	183	0,00	0,00	0,00	20,00	6816,96
Extra aankopen voor vervoer	105	60,00	0,00	20,00	110,00	9720,00
Pendelstudent	160	286,69	0,00	70,00	396,00	18 625,37
Verplaatsing naar les	160	220,00	0,00	35,70	382,80	8 625,37
Extra aankopen voor vervoer	43	124,00	25,00	70,00	3000,00	18 010,00
Totaal	334	250,00	0,00	96,01	555,64	18 625,37

4.4 Voeding

De kosten voor voeding werden enkel bevraagd bij kotstudenten. Van studenten in gezinsverband werd verwacht dat zij moeilijk hun persoonlijke voedingskost konden inschatten. In de vraagstelling werd aan de studenten gevraagd welk percentage maaltijden ze zelf koken, van thuis meekrijgen, in een studentenrestaurant eten, of in de private horeca nuttigen. 97,6% van de studenten kookt wel eens zelf, 76,6% krijgt eten van thuis mee, 72,1% eet in een studentenrestaurant en 82,4% eet wel eens in de private horeca. 61,6% van de studenten bereidt meer dan de helft van zijn of haar maaltijden zelf.

Tabel 51. Aandeel (%) van de maaltijden die kotstudenten zelf koken, van thuis meenemen, in een studentenrestaurant of in de private horeca consumeren

	Mediane aandeel per student in %	Aandeel studenten met >50%	Aandeel studenten met >0%
Zelf koken	65,0	61,6	97,6
Van thuis mee	15,0	6,5	76,6
Studentenrestaurant	10,0	5,4	72,1
Private horeca	10,0	1,8	82,4

De mediane jaarkost voor de voeding van een kotstudent bedraagt 1560 euro, ofwel 40 euro per week. We rekenen hierbij met een academiejaar van 39 weken. De helft van de studenten geeft wekelijks tussen 30 en 45 euro uit aan voeding.

Tabel 52. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor voeding van kotstudenten

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Zelf koken	97,6	780,00	0,00	585,00	1170,00	7410,00
Studentenrestaurant	72,1	390,00	0,00	225,00	675,00	1 355,00
Private horeca	82,4	390,00	0,00	315,00	675,00	2 250,00
Totaal	100,0	1560,00	0,00	1170,00	1755,00	7410,00

4.5 Vrije tijd

Bijna alle studenten (93,3%) hebben uitgaven aan vrije tijd en ontspanning. Per jaar (39 weken) is de mediane uitgave voor kotstudenten 450 euro, en voor pendelstudenten 526 euro. De belangrijkste kostenpost bij de kotstudenten is het uitgaan, zowel in gebruik (68,6%) als in omvang van de uitgave (270 euro). Ook bij de pendelstudenten is op café gaan de activiteit waar het meeste geld aan gegeven wordt (zowel in de mediaan als de maxima), maar bij deze groep zien we meer gebruik van culturele activiteiten zoals een bioscoopbezoek, theatervoorstelling of concert (66,6%). In beide groepen is sport ook een activiteit waar studenten veel geld aan uitgeven, maar hierbij gaat het om een kleinere groep die er gebruik van maakt (33,3% van de kotstudenten en 26,7% van de pendelstudenten).

Tabel 53. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan vrije tijd voor kot- en pendelstudenten

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Kotstudenten	91,8	450,00	18,00	270,00	780,00	3135,00
Activiteiten dankzij de sportkaart of cultuurkaart van de instelling	33,5	90,00	0,00	18,00	108,00	450,00
Activiteiten studentenvereniging	22,7	45,00	0,00	27,00	180,00	450,00
Café, uitgaan	68,6	270,00	18,00	180,00	540,00	2340,00
Bioscoop, theater, concert,...	49,0	135,00	22,50	90,00	270,00	1170,00
Sport	33,3	128,70	0,00	45,00	180,00	780,00
Aankoop cd's, muziekstreaming /video streaming, ...	40,3	70,00	9,00	45,00	180,00	900,00
Andere	5,5	76,00	7,60	38,00	152,00	760,00
Pendelstudenten	94,6	526,00	9,00	270,00	900,00	4350,00
Activiteiten dankzij de sportkaart of cultuurkaart van de instelling	14,0	45,00	0,00	18,00	90,00	225,00
Activiteiten studentenvereniging	15,4	90,00	4,50	45,00	90,00	855,00
Café, uitgaan	65,2	360,00	18,00	180,00	780,00	3900,00
Bioscoop, theater, concert,...	66,6	90,00	9,00	90,00	180,00	450,00
Sport	26,7	207,00	0,00	108,00	360,00	3240,00
Aankoop cd's, muziekstreaming /video streaming, ...	47,2	95,00	22,50	75,00	195,00	800,00
Andere	2,6	82,84	19,00	60,80	190,00	532,00
Totaal	93,3	483,40	9,00	270,00	821,50	4350,00

4.6 Totaal leefkosten

In onderstaande tabel geven we een overzicht weer van de leefkosten voor kot- en pendelstudenten. Een belangrijke nuance is hier dat we voor de pendelstudenten geen gegevens hebben over de

voeding- of huisvestingskosten. Een vergelijking maken tussen de gegeven totaalbedragen zou dus niet correct zijn. Om deze reden geven we voor de kotstudenten ook een totaal mee zonder voedingskosten.

De totale leefkosten voor een kotstudent voor een academiejaar bedragen 7271 euro met voeding en 5868 euro zonder voeding. De helft van de kotstudenten betaalt tussen 6389 en 8510 euro aan leefkosten (inclusief voeding). Voor pendelstudenten rekenen we enkel de kosten voor vervoer en vrije tijd mee. De mediaanuitgave van de vervoerskosten ligt hoger voor pendelstudenten (287 euro) dan voor kotstudenten (205 euro). Het totaal van deze leefkosten voor pendelstudenten bedraagt 900 euro per jaar. De helft van de pendelstudenten betaalt tussen 524 euro en 1654 euro.

Tabel 54. Aandeel (N, ongewogen) en uitgaven (euro) voor de totale leefkosten voor kot- en pendelstudenten

	Aandeel		Uitgaven			
	N	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Kotstudent						
Huisvesting	156	4860,00	70,00	3 860,00	5 744,50	10 239,00
Vervoer	174	205,00	0,00	100,00	576,00	12 491,25
Voeding	172	1560,00	0,00	1 170,00	1 755,00	7 410,00
Vrije tijd	159	450,00	18,00	270,00	780,00	3 135,00
Totaal excl. voeding	135	5 868,00	1 300,00	5 010,00	6 888,00	18 796,00
Totaal incl. voeding	134	7 271,07	2 968,00	6 388,65	8 509,88	20 746,00
Pendelstudent						
Vervoer	160	286,69	0,00	70,00	396,00	18 625,37
Vrije tijd	142	526,00	9,00	225,00	900,00	4 350,00
Totaal	138	900,00	13,50	524,00	1 653,52	20 547,97

4.7 Erasmus en soortgelijke buitenlandse studieverblijven

In Vlaanderen vertrokken in het academiejaar 2018-2019 6008 studenten op een Erasmus uitwisseling¹⁹, wat neerkomt op 2,1% van alle studenten. In onze steekproef ging 2,6% van de hogeschoolstudenten en 3,8% van de universiteitsstudenten op een studie-uitwisseling. Hoewel het hier dus om een oververtegenwoordiging gaat, gaat het nog steeds om een erg beperkt deel van de steekproef. De kosten van Erasmus zijn niet meegeteld in de totale studiekosten of leefkosten, omdat de kosten in deze rubriek zowel onder studie- als leefkosten kunnen vallen. Het gaat hier voornamelijk om studenten uit de 3de bachelor. 80% van deze studenten uit het hogeschoolonderwijs, en 95,5% van de studenten uit de 3de bachelor van de universiteit ontving hiervoor een beurs. Deze beurs was kostendekkend voor 99,5% van de studenten die er één ontvingen.

In Bijlage 10 worden de brutobedragen, het bedrag van de ontvangen beurs, en de gemiddelde duur van het verblijf naar fase weergegeven. De mediane bruto-uitgave van studenten die op uitwisseling vertrokken bedraagt 900 euro voor hogeschoolstudenten en 960 euro voor universiteitsstudenten (Bijlage 10). Onder uitgaven vallen reis- en vervoerskosten, de verblijfskosten in het buitenland, en andere extra aankopen die specifiek voor de buitenlandse uitwisseling nodig waren. Kosten kunnen

¹⁹<https://www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/nog-nooit-zoveel-vlaamse-studenten-%E2%80%98op-erasmus%E2%80%99>

echter sterk verschillen naargelang het land van bestemming, en de Erasmusbeurs houdt hier ook rekening mee²⁰. Mede hierdoor is het daarom ook interessanter om naar de nettobedragen te kijken, waar het bedrag van de beurs van de uitgaven is afgetrokken.

Tabel 55. Gebruik (%) en netto-uitgaven (euro) voor buitenlandse studieverblijven, naar onderwijstype en hoofdfase voor studenten met uitgaven

	Gebruik	Met beurs	Uitgaven (Netto)				
	%	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	2,6	75,4	-165,00	-900,00	-714,00	620,00	3235,00
1 ^{ste} bachelor	0,0
2 ^{de} bachelor	0,6	0,0
3 ^{de} bachelor	8,0	80,2	-165,00	-900,00	-714,00	620,00	3235,00
Universiteit	3,8	87,2	-590,00	-2290,00	-740,00	383,00	1565,00
1 ^{ste} bachelor	0,8	0,0
2 ^{de} bachelor	0,0
3 ^{de} bachelor	12,2	95,5	-740,00	-2290,00	-740,00	-10,00	383,00
1 ^{ste} master	2,7	83,2	557,00	-506,00	-100,00	745,00	1565,00
2 ^{de} master	3,6	78,6	739,00	739,00	739,00	739,00	739,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

Studenten in de opleidingsdomeinen 'Letteren' en 'Humane wetenschappen' namen het vaakste deel aan een buitenlandse uitwisseling (Tabel 56). De studenten uit het opleidingsdomein 'Kunsten' tekenen ook een hoog deelnamepercentage op, maar we beschouwen dit niet als een betrouwbaar cijfer door de lage aantallen in deze groep. De laagste deelnamecijfers vinden we bij 'Wetenschap en Technologie', 'Onderwijs', en 'Sociaal werk'.

Tabel 56. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor buitenlandse studieverblijven, naar onderwijstype en opleidingsdomein voor studenten met uitgaven

	Hogeschool		Universiteit		Totaal	
	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan	Gebruik %	Uitgaven Mediaan
Letteren			5,0	-590,00	5,0	-590,00
Geneeskunde en Gezondheidszorg	3,2	-900,00	1,6	1565,00	2,5	-900,00
Wetenschap en Technologie	0,0	.	1,9	-100,00	1,1	-100,00
Humane wetenschappen	6,5	-80,00	4,8	-740,00	5,4	-165,00
Sociaal werk	0,8	.			0,8	.
Kunsten	0,0	.	10,5	-10,00	8,8	-10,00
Onderwijs	1,2	.	0,0	.	1,1	.
Totaal	2,6	-165,00	3,8	-590,00	3,2	-165,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

²⁰<https://www.vlaanderen.be/erasmus-uitwisselingsprogramma-en-erasmusbeurs-om-in-het-buitenland-te-studeren>

5 Studiefinanciering

In dit hoofdstuk gaan we in op de manier waarop studenten in het hoger onderwijs de opleiding bekostigen. In de studiekostenbevraging was 90,9% van de studenten financieel ten laste van de ouders en was 8% financieel zelfstandig. We zien dat 35% van de studenten inkomsten had uit eigen werk of andere eigen inkomsten. Van deze studenten met eigen inkomsten werkte 88% als jobstudent, 8% als werkstudent, en ontving 5% een vervangingsinkomen.

5.1 Bronnen van financiering

We stellen in Tabel 57 vast dat de meerderheid van de studenten (82,3%) beroep doet op zijn ouders om de studie te bekostigen. 35% van de studenten maakt ook gebruik van de inkomsten uit eigen werk om de studies verder te financieren. Ook maakt 23,4% van de studenten in onze bevraging gebruik van een studietoelage van de Vlaamse overheid. Slechts een kleine fractie van de bevroegde studenten ontvangt een studielening (3,7%), of financiering van de partner of andere familieleden (3,3), en andere vormen van financiering zoals studietoelage van de Nederlandse overheid of ondersteuning van de sociale diensten van de onderwijsinstellingen (5,9%).

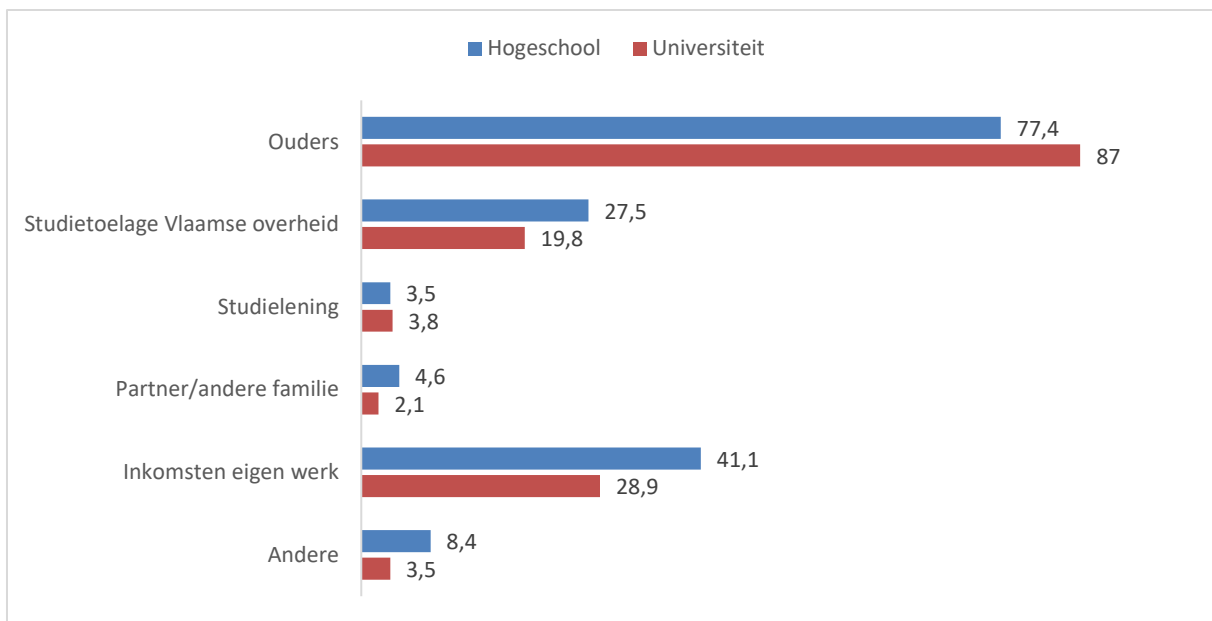
Slechts in 3,1% van de gevallen moet de studiekost terugbetaald worden aan de ouders indien zij (een deel van) de studiekost betalen. Als de partner of andere familieleden (een deel van) de studiekost betalen, dient het bedrag bij 8% van de studenten terugbetaald te worden.

Tabel 57. Hoe worden de studies bekostigd(%)?

Financieren van studies	%
Ouders	82,3
Studietoelage Vlaamse overheid	23,4
Studielening	3,7
Partner/andere familie	3,3
Inkomsten eigen werk of vervangingsinkomen	35,0
Andere	5,9

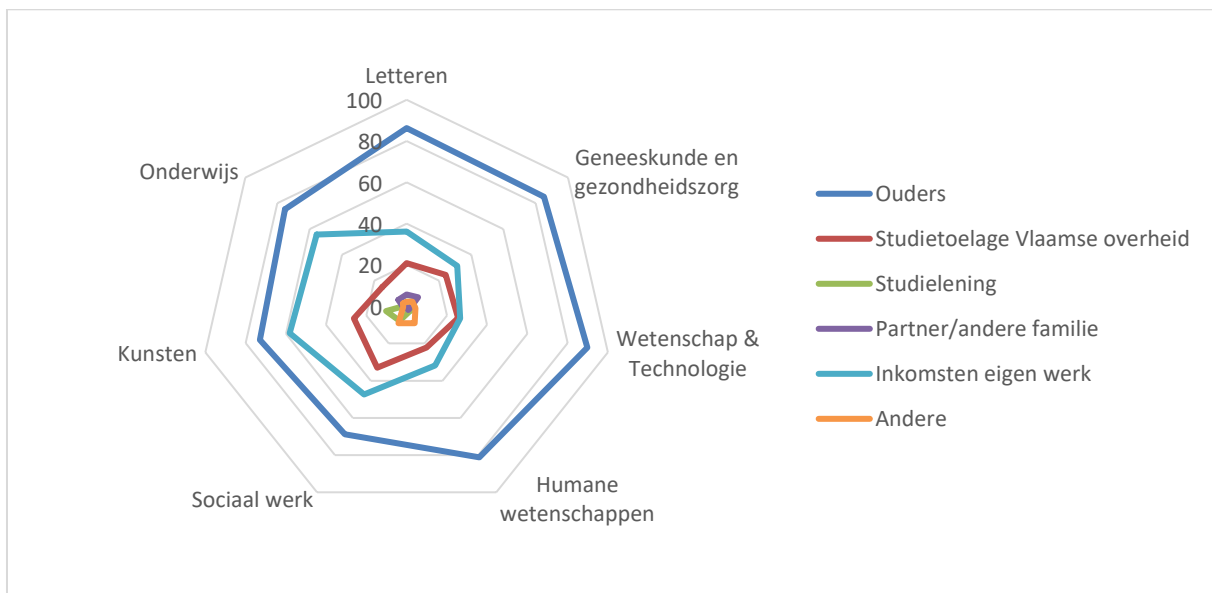
Wanneer we kijken naar de manier waarop de studies bekostigd worden naar hogeschool en universiteit (Figuur 18) dan valt op dat studenten aan de hogeschool in vergelijking met universiteitsstudenten meer gebruik maken van een studietoelage van de Vlaamse overheid en inkomsten uit eigen werk, en minder van financiering van ouders.

Figuur 18. Bekostigen van studies: Financieringsbronnen naar type onderwijsinstelling

In Figuur 19 wordt de financieringswijze weergegeven naar opleidingsdomein. We stellen vast dat studenten uit de domeinen ‘Wetenschap en technologie’, ‘Letteren’, ‘Geneeskunde en Gezondheidszorg’, en ‘Humane wetenschappen’ vaker gebruik maken van financiering van de ouders in vergelijking met studenten uit de domeinen ‘Sociaal werk’, ‘Kunsten’ en ‘Onderwijs’. De studenten uit deze laatste drie domeinen steunen frequenter op inkomsten uit eigen werk in vergelijking met studenten uit de andere clusters. Tot slot zien we dat studenten ‘Sociaal werk’ en ‘Kunsten’ frequenter gebruik maken van een studietoelage van de Vlaamse overheid.

Figuur 19. Bekostigen van studies: Financieringsbronnen naar opleidingsdomein

5.2 Studietoelages en -leningen

De mediaanstudietoelage die studenten hebben gerapporteerd bedraagt 1500 euro. Maken we de opsplitsing naar hogeschool en universiteit, dan stellen we vast dat er bij studenten aan de universiteit een lager gebruik is van de studietoelage, maar dat de mediane uitgekeerde toelage licht hoger lag dan bij de hogeschoolstudenten. Let op dat de bedragen van de studietoelagen van toepassing zijn op het academiejaar 2018-2019, en dat deze aangepast zijn sinds 2019-2020. De toelage valt nu tussen 271,49 euro (minimumtoelage) en 2521,67 euro (volledige toelage, pendelstudent) of 4201,42 euro (volledige toelage, kotstudent). Het bedrag van de toelage hangt af van de hoogte van het gezinsinkomen, het aantal punten in de leefeenheid, het aantal opgenomen studiepunten in het studietraject, en het resterende studietoelagekrediet. Voor studenten met een erg laag inkomen bestaat er een uitzonderlijke toelage, deze bedraagt 5656,65 euro voor kotstudenten en 3659,30 voor niet-kotstudenten²¹.

Tabel 58. Gebruik (%) en bedrag (euro) voor de studietoelage in het hoger onderwijs in Vlaanderen, naar type onderwijsinstelling

	Gebruik		Bedrag			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal	23,4	1500,00	108,00	813,50	2423,00	4312,20
Hogeschool	27,5	1433,00	108,00	835,00	2469,00	4115,00
Universiteit	19,5	1500,00	108,00	787,30	2400,00	4312,20

Bij studenten die gebruik maken van een studielening zien we een mediaanbedrag van 954 euro op jaarbasis (Tabel 59). Studenten aan de hogeschool rapporteren een licht hogere mediaan studielening in vergelijking met studenten aan de universiteit, namelijk 1050 euro.

Tabel 59. Gebruik (%) en bedrag (euro) voor de studielening in het hoger onderwijs in Vlaanderen, naar type onderwijsinstelling

	Gebruik		Bedrag			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal	3,7	954,00	90,00	922,30	3600,00	39000,00
Hogeschool	3,5	1050,00	300,00	922,30	9650,00	9650,00
Universiteit	3,8	954,00	90,00	922,30	3480,00	39000,00

35% van de studenten die een studielening afsloten, deed dit voor de duur van één academiejaar, en 27% sloot een lening af voor de duur van de gehele opleiding (Tabel 60). Tot slot zien we dat bij 38% van de studenten een lening wordt afgesloten voor een andere duur, namelijk maandelijks of per semester. Hierbij wordt een mediaanbedrag van 954 euro opgegeven.

²¹ <https://www.studietoelagen.be/hoger-onderwijs-0>

Tabel 60. Gebruik (%) en bedrag (euro) van de studielening naar periode

	Gebruik			Bedrag		
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Dit academiejaar	34,9	922,30	780,00	922,30	3480,00	14000,00
De gehele opleiding	27,1	9650,00	300,00	600,00	39000,00	39000,00
Andere duur	38,0	954,00	90,00	700,00	954,00	6960,00

5.3 Kortingen en/of financiële tussenkomsten van de onderwijsinstellingen

De sociale diensten van de onderwijsinstellingen voorzien in bepaalde gevallen ook een korting of financiële tussenkomst. We hebben geen informatie over het bedrag van deze korting of tussenkomst. 21% van de hogeschoolstudenten en 15% van de universiteitsstudenten maakt hier gebruik van. Bij de hogeschoolstudenten gaat het hierbij in de meeste gevallen om een tussenkomst op het vervoersabonnement (11%), gevolgd door een sociale toelage voor benodigd studiemateriaal (9,5%), en een huurtoelage (8%). Bij de universiteitsstudenten werd het meest gebruik gemaakt van de huurtoelage (7%), gevolgd door een sociale toelage (6%).

Tabel 61. Kortingen en/of financiële tussenkomsten van de onderwijsinstellingen

	Gebruik	
	% Hogeschool	% Universiteit
Sociale toelage (bv. computertoelage, tussenkomst in de aankoop van boeken, studiebehoeften, studiereizen, ...)	9,5	5,7
Huurtoelage (bv. tussenkomst in huisvestingskosten, ...)	8,1	7,1
Tussenkomst op vervoersabonnement	10,9	5,0
Tussenkomst voor studiebegeleidingskosten	0,2	1,4
Maaltijdkaart en maaltijdtickets voor privérestaurants	0,0	0,0
Tussenkomst psycho-medische kosten en studiebeperking	0,0	0,1
Voorschot op studietoelage	0,9	0,7
Andere/gebundelde tussenkomsten	0,0	1,2
Totaal	21,4	15,0

5.4 Jobstudenten en werkstudenten

In de steekproef zien we dat 28% van de studenten als jobstudent werkt. De meerderheid van de jobstudenten werkt tijdens de vakantieperiodes (87,3%). 62,9% werkt in het weekend en de minderheid (40,5%) werkt op weekdays als jobstudent. Er werd in 2018 gemiddeld 263,74 uren gewerkt en men verdiende gemiddeld 2745,07 euro netto als jobstudent in 2018.

Verder zien we dat 5% van de bevroegde studenten een werkstudent is. Bij de werkstudenten zien we dat de meerderheid in loondienst is (98%). Slechts 2% is zelfstandige. Als werkstudent wordt het meeste gewerkt op weekdays (93,9%). 46,9% werkt tijdens de weekends en 53,1% tijdens de (school) vakanties. Werkstudenten die de bevraging invulden werken gemiddeld 100 uur per maand gedurende 10 maanden per jaar. Het netto-inkomen dat werd opgegeven door de werkstudenten was 1293,02 euro per maand.

Studenten met een vervangingsinkomen rapporteren gemiddeld 731,50 euro netto per maand te verkrijgen.

Tot slot werd aan studenten met een eigen inkomen gevraagd, hoe dit besteed werd. Voor werkstudenten werd gemiddeld het grootste aandeel besteed aan huur en vervoer (meer dan een derde van het inkomen), gevolgd door voeding en kledij (28%) en sparen (15%). Gemiddeld gaat meer dan een tiende van het inkomen naar studiemateriaal. Bij de studenten die een eigen inkomen als jobstudenten verwierven, werd gemiddeld het grootste aandeel van het inkomen besteed aan ontspanning en vakantie (28%), gevolgd door voeding en kledij (22%). Deze studenten spenderen gemiddeld een zesde van hun inkomen aan studiemateriaal.

In de twee laatste kolommen van de tabel presenteren we een de resultaten van een t-test waarin we nagaan of het gemiddeld aandeel van besteding aan de verschillende rubrieken significant verschilt tussen werkstudenten en jobstudenten. We zien dat het uitgavepatroon van het eigen inkomen tussen werkstudenten en jobstudenten significant verschilt voor alle rubrieken ($p < 0,05$), behalve voor het aandeel dat gespaard wordt ($p = 0,077$)

Tabel 62. Gemiddeld aandeel van de besteding van het eigen inkomen voor werkstudenten en jobstudenten

	Werkstudenten	Jobstudenten	t-waarde (Satterthwaite)	Sign. T- toets
Huur en vervoer	36,5%	19,1%	-5,34	0,000
Studiemateriaal	11,2%	16,5%	2,98	0,004
Ontspanning en vakantie	12,0%	27,7%	9,35	0,000
Voeding en kleding	28,0%	22,4%	-2,44	0,018
Sparen	14,7%	19,9%	1,80	0,077

6 Hoe ervaren studenten de kosten verbonden aan het hoger onderwijs?

In de bevraging werden de studenten gevraagd naar hun ervaring met de studiekosten. De helft van de studenten (51%) ervaart de kosten om deel te nemen aan het hoger onderwijs als te hoog. Daarnaast vindt 30% van de studenten deze kosten moeilijk te betalen. Slechts 1,2% van de studenten ervaart de kosten als laag.

Tabel 63. Hoe worden de kosten voor deelname aan het hoger onderwijs ervaren (%)?

	%
Te hoog en moeilijk te betalen	11,1
Te hoog maar te betalen	40,0
Aanvaardbaar maar moeilijk te betalen	18,3
Aanvaardbaar en te betalen	29,3
Laag maar moeilijk te betalen	0,5
Laag en te betalen	0,7

Wanneer we naast het globale beeld kijken naar de ervaring van hogeschool- en universiteitsstudenten, dan zien we dat hogeschoolstudenten vaker de kosten verbonden aan de studie te hoog vinden in vergelijking met universiteitsstudenten (zie Tabel 64). Naar beursstatuut stellen we een aantal interessante observaties vast. De groep niet-beursstudenten, vooral aan de hogeschoolopleidingen, ervaart vaker de kosten als te hoog, maar toch hebben zijn in vergelijking tot de groep beurs- en bijna-beursstudenten aan de hogeschool minder vaak moeilijkheden om deze kosten te betalen (Tabel 65).

Tabel 64. Percentage (%) studenten dat de kosten voor deelname aan het hoger onderwijs te hoog vindt, naar beursstatuut

	Universiteitsstudenten %	Hogeschoolstudenten %	Totaal %
Beursstudenten	46,3	49,9	48,3
Bijna-beursstudenten	39,9	44,2	41,6
Niet-beursstudenten	46,4	60,6	52,7
Totaal	46,0	56,9	51,0

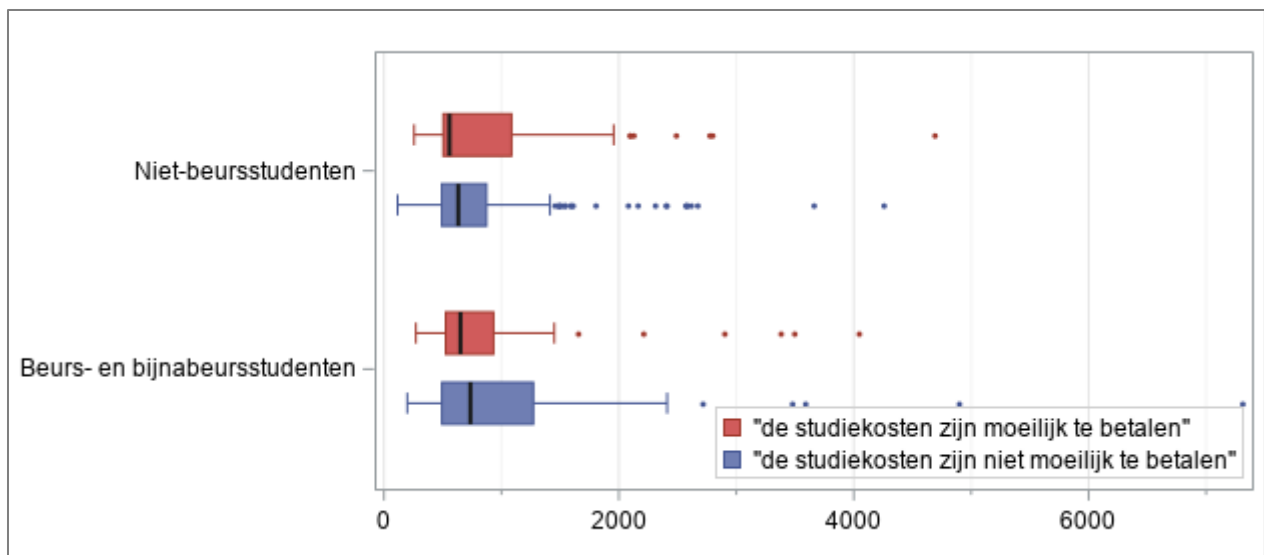
Tabel 65. Percentage (%) studenten dat de deelname aan het hoger onderwijs moeilijk te betalen vindt, naar beursstatuut

	Universiteitsstudenten %	Hogeschoolstudenten %	Totaal %
Beursstudenten	46,4	36,6	41,0
Bijna-beursstudenten	43,0	36,8	40,5
Niet-beursstudenten	25,1	26,2	25,6
Totaal	30,3	29,6	30,0

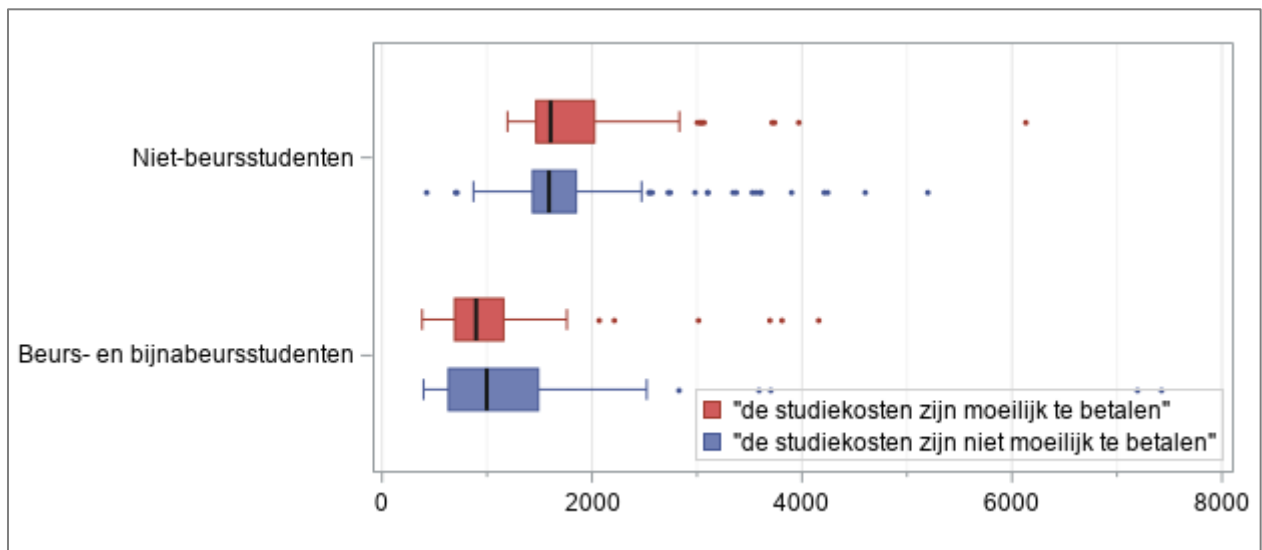
Het blijft echter een opvallende vaststelling is dat toch nog één vierde van de niet-beursstudenten en meer dan één derde van de beursstudenten de kosten voor deelname aan het hoger onderwijs als moeilijk te betalen ervaart. Door de open rekruteringsmethode van de bevraging stelt zich hier uiteraard de vraag of zelfselectie hierin een rol speelt. Het kan mogelijk zijn dat studenten die moeite hebben met betalen en/of de kosten te hoog vinden vaker hebben besloten deel te nemen aan dit onderzoek omdat ze bewuster bezig zijn met de studiekosten.

Een interessant vraagstuk hieraan verbonden is het volgende: hebben studenten die de studiekosten moeilijk te betalen vinden, mogelijk ook hogere studiekosten of hebben zij juist lagere studiekosten omdat ze 'zuiniger' zijn. In Figuur 20 en 21 zien we dat er weinig verschil is tussen de uitgegeven bedragen naargelang het al dan niet ervaren van betaalmoeilijkheden. Dit geldt zowel voor de studiekosten mét en zonder inschrijvingsgeld. Deze observatie suggereert dat de gemaakte studiekosten noodzakelijk zijn voor deelname aan het onderwijs.

Figuur 20. Studiekosten exclusief inschrijvingsgeld, naargelang de vraag of studenten de studiekosten moeilijk te betalen vinden

Figuur 21. Studiekosten inclusief inschrijvingsgeld, naargelang de vraag of studenten de studiekosten moeilijk te betalen vinden

Tot slot kijken we nog naar de rol van de studiekosten op de school- en studiekeuze (Tabel 66). Wat betreft de invloed van de hoogte van de studiekosten zien we dat voor 40% van de respondenten de studiekosten geen rol hebben gespeeld bij de keuze van de instelling. Voor bijna de helft van de studenten hebben de studiekosten een kleine of zeer kleine rol gespeeld. Één op acht studenten geeft aan dat de studiekosten een grote of zeer grote rol hebben gespeeld bij de keuze van de instelling.

Wat betreft de keuze voor de studierichting zien we dat de studiekosten een minder grote rol hebben gespeeld. Voor 59,4% van de studenten heeft de studiekost geen rol gespeeld bij de studiekeuze, en bij 7% van de studenten zien we wel dat de studiekosten een grote of zeer grote rol hebben gespeeld bij de studiekeuze.

Tabel 66. Aandeel (%) van de studenten die vindt dat er een invloed is van de studiekosten op school- en studiekeuze

	Invloed op keuze instelling %	Invloed op keuze studierichting %
Helemaal geen rol	39,8	59,4
Zeer kleine tot kleine rol	48,0	33,6
Grote tot zeer grote rol	12,2	7,0

7 Vergelijking met vorig studiekostenonderzoek

In dit hoofdstuk maken we een vergelijking tussen de uitgaven in dit rapport en de uitgaven uit het vorige onderzoek (Bollens, Groenez & Vleugels, 2000). Eerst halen we enkele belangrijke verschillen aan uit beide rapporten. Dit heeft implicaties voor de uiteindelijke vergelijking. Kosten verbonden aan een functiebeperking, voeding, en vrije tijd werden niet besproken in het vorig onderzoek en zullen dus ook geen vergelijking kennen in dit rapport. Omdat in het vorige onderzoek enkel gemiddeldes werden gerapporteerd voor alle studenten, zullen we hier ook enkel de gemiddeldes voor alle studenten bespreken, met uitzondering van de kostenrubriek Erasmus. Om de vergelijking van de kosten te maken, rekenen we eerst de cijfers uit 1998 om naar de prijzen van 2018 om rekening te houden met inflatie en de omzetting van de Belgische Frank naar Euro. In het rapport van Bollens en collega's (2000) werden slechts in enkele gevallen gebruikspercentages vermeld. Aangezien we geen toegang hebben tot de oorspronkelijke data kunnen we niet voor alle kostenrubrieken gebruikspercentages genereren. Tot slot zullen er geen totale kosten vergeleken worden, daar we geen vergelijking kunnen maken tussen de totale kosten vermeld in beide rapporten. De totale kosten in het vorige rapport bestaan uit studie- en leefkosten die bevestigd zijn bij dezelfde steekproef van studenten. In het huidige onderzoek werden de studie- en leefkosten bevestigd aan een aparte steekproef van studenten. Tabel 67 vermeldt de evolutie van de studie- en leefkosten van de hogeschoolstudenten en Tabel 68 de evolutie van de studie- en leefkosten universiteitsstudenten.

De kosten voor **inschrijvingsgeld** zijn in de laatste 20 jaar met 18% gestegen voor hogeschoolstudenten, en met 29% voor universiteitsstudenten. Gezien de recente verhoging van het inschrijvingsgeld, mag dit resultaat dan ook niet verbazen.

De kosten voor **drukwerk** zijn dan weer in relatieve waarde (rekening houdend met index) gedaald met 11% aan de hogeschool en met 27% aan de universiteit. Dezelfde trend vinden we terug bij uitgaven aan **duurzaam materiaal**, die in relatieve waarde zijn gedaald met respectievelijk 19% (hogeschool) en 4% (universiteit).

Een aantal kosten zijn waarden gedaald, namelijk de uitgaven aan specifieke **kledij** (-39% aan de hogeschool en -69% aan de universiteit), de **stagekosten** (-49% aan de hogeschool en -50% aan de universiteit), kosten voor een **eindwerk** (-47% aan de hogeschool en -65% aan de universiteit), en de **studiebegeleidingskosten** (-83% aan de hogeschool en -33% aan de universiteit). Dit laatste kan mogelijk verklaard worden door het uitgebreide aanbod aan begeleidingsdiensten die door de onderwijsinstelling kosteloos worden aangeboden, naast particuliere diensten.

Voor **verbruiksmaterialen**²² zien we daarentegen een lichte daling in de gemiddelde uitgaven bij hogeschoolstudenten (-6%) en een hoge stijging van de uitgaven bij universiteitsstudenten (+246%).

²² De definiëring van deze rubriek is hier enigszins anders dan in hoofdstuk 3.6. Omdat in het onderzoek van Bollens et al (2000) de kosten voor inktpatronen en printpapier werden onderverdeeld bij ICT-materiaal in plaats van bij verbruiksmateriaal, hebben we in deze vergelijking deze items ook uit de rubriek gehaald.

Ook bij **studiereizen** zijn de gemiddelde uitgaven gedaald bij hogeschoolstudenten (-19%) en fors gestegen bij universiteitsstudenten (+215%). Mogelijk worden duurdere studiereizen georganiseerd in het kader van de studies in vergelijking met 1998 en/of gaan universiteitsstudenten nu meer en vaker op studiereis.

Aangezien in deze berekening bij niet-gebruik een uitgave van 0 euro wordt toegewezen, is het mogelijk dat de dalende gemiddeldes voor duurzaam materiaal, kledij, stagekosten en eindwerk te maken heeft met dalend gebruik door studenten. Helaas werd hierover niet gerapporteerd in Bollens et al. (2000) waardoor we hier moeilijk uitsluitel over kunnen geven.

Inzake de leefkosten zien we bij enkele belangrijke verschuivingen optreden. We stellen vast dat voor hogeschool- en universiteitsstudenten de **huurkosten** in 20 jaar tijd met meer dan de helft gestegen zijn. Bij de **comfortkosten** (kosten voor kotuitrusting) en kosten voor abonnementen zien we dat er ook een lichte stijging is van 16% in de uitgaven bij hogeschoolstudenten, en een stijging van 64% bij universiteitsstudenten. Een belangrijke nuance hierbij is dat in het vorige rapport de kosten werden berekend voor zowel kotstudenten als pendelstudenten die zelfstandig wonen, terwijl in het huidige rapport enkel rekening gehouden wordt met de comfortkosten van kotstudenten. Dit kan mogelijk de comfortkosten uit het vorige rapport overschat hebben.

Voor **Erasmus** rapporteren we bruto- en netto-kosten. Bij de netto-kosten is de Erasmusbeurs in vermindering gebracht. We zien dat bij hogeschoolstudenten en universiteitsstudenten de netto-kosten sterk gedaald zijn (-88% en -110% respectievelijk). Ook de netto-kost per maand is in dezelfde orde gedaald. We stellen verder wel vast dat in vergelijking met 1998 het buitenlands verblijf minder lang duurt: gemiddeld 3,8 maanden in 1998 tegenover gemiddeld 2,9 maanden in 2018 voor hogeschoolstudenten, en gemiddeld 5,4 maanden in 1998 en gemiddeld 4,4 maanden in 2018 voor universiteitsstudenten. Vanuit de verzamelde gegevens in dit rapport en de gegevens in het rapport van Bollens en collega's (2000) kunnen we verder geen verklaring geven voor de sterke daling in de kostprijzen.

Tot slot stellen we vast dat de **vervoerskost** voor **pendelstudenten** is gedaald bij zowel hogeschool- als universiteitsstudenten, een opmerkelijk resultaat gegeven de stijging van vervoerskosten in het secundair onderwijs (De Norre e.a., 2019) en in het basisonderwijs (Havermans e.a., 2019). De daling in de uitgaven is groter bij hogeschoolstudenten (-56%) dan bij universiteitsstudenten (-16%). Dit kan toegeschreven worden aan een gedaald gebruik van uitsluitend de auto als vervoersmiddel (het duurste vervoersmiddel) bij zowel de hogeschool als de universiteitsstudenten. We zien dat in 1998 32% van de pendelstudenten uit het hoger onderwijs korte type en 36% van de studenten uit het hoger onderwijs lange type uitsluitend gebruik maakten van de auto om zich te verplaatsen naar de les. In 2018 gebruikt slechts 10% van de pendelstudenten aan de hogeschool enkel de auto voor lesverplaatsingen. In 1998 gebruikte 29% van de pendelstudenten uit het universitair onderwijs uitsluitend de auto; in 2018 gebruikte nog maar 18% van de universitaire pendelstudenten uitsluitend de auto.

Wat betreft de **vervoerskosten** voor **kotstudenten** stellen we een stijging vast van 9% in uitgaven bij hogeschoolstudenten en een daling van 17% voor universiteitsstudenten. Voor de verplaatsing van het thuisadres naar het kot observeren we bij de universitaire studenten een belangrijke daling in het gebruik van de auto die deze lagere uitgaven zou kunnen verklaren: het gebruik van de auto als enig

vervoersmiddel van 27% naar 9% en het gebruik van de combinatie van openbaar vervoer en auto daalde van 41% naar 30%. Hieraan gekoppeld steeg het gebruik van openbaar vervoer als enig vervoersmiddel van 30% naar 47%. Bij hogeschoolstudenten is het gebruik van de auto als enig vervoersmiddel gelijk gebleven (van 24% in 1998 naar 25% in 2018). De stijging in uitgaven zou dan kunnen liggen aan de verschillende kilometerprijs die we hanteerden, naar analogie met De Norre e.a. (2019).

Tabel 67. Evolutie van de studie- en leefkosten tussen 1998 en 2020 voor hogeschoolstudenten

	Uitgaven						% Relatieve toename
	BEF <i>Gemiddelde 1998-1999 kot en pendelstudenten</i>	EURO <i>Gemiddelde 1998-1999 kot en pendelstudenten</i>	EURO <i>Gemiddelde 1998 in 2018 prijzen</i>	EURO <i>Gemiddelde 2018</i>	EURO <i>Toe- of afname absolute cijfers</i>		
STUDIEKOSTEN							
Inschrijvingskosten	14289,00	345,22	503,71	593,36	89,65	17,8	
Drukwerk	7840,00	194,35	283,58	251,18	-32,40	-11,4	
Duurzaam materiaal	1927,00	47,77	69,70	56,33	-13,37	-19,2	
Verbruiksmaterialen en grondstoffen	2237,00	55,45	80,91	76,36	-4,55	-5,6	
Kledij	562,00	13,93	20,33	12,34	-7,99	-39,3	
Studiereizen	2917,00	72,31	105,51	85,25	-20,26	-19,2	
Stages	5343,00	132,45	193,26	99,06	-94,20	-48,7	
Eindwerk	6334,00	157,02	229,11	121,65	-107,46	-46,9	
Studiebegeleidingskosten	572,00	14,18	20,69	3,48	-17,21	-83,2	
LEEFKOSTEN							
Huur	79379,00	1967,75	2871,14	4333,10	1461,96	50,9	
Comfortkosten + abonnement op kranten en/of tijdschriften	5954,00	147,60	215,36	249,29	33,93	15,8	
Erasmus bruto	129467,00	3209,4	4682,83	1506,11	-3176,72	-67,8	
Erasmus netto ²³	118500,00	2937,54	4286,16	529,78	-3756,38	-87,6	
Erasmus netto per maand	41311,00	1024,07	1494,22	195,01	-1299,21	-86,9	
Vervoer kotstudenten	14637,00	362,84	529,42	575,96	46,54	8,8	
Vervoer pendelstudenten	26310,00	652,21	951,64	415,39	-536,25	-56,3	

²³ Erasmuskosten zijn hier verminderd met de Erasmusbeurs.

Tabel 68. Evolutie van de studie- en leefkosten tussen 1998 en 2020 voor universiteitsstudenten

Uitgaven						
	BEF <i>Gemiddelde 1998-1999 kot en pendelstudenten</i>	EURO <i>Gemiddelde 1998-1999 kot en pendelstudenten</i>	EURO <i>Gemiddelde 1998 in 2018 prijzen</i>	EURO <i>Gemiddelde 2018</i>	EURO <i>Toe- of afname absolute cijfers</i>	% Relatieve toename
STUDIEKOSTEN						
Inschrijvingskosten	15 510,00	384,48	560,99	722,98	161,99	28,9
Drukwerk	9 632,00	238,77	348,39	252,91	-95,48	-27,4
Duurzaam materiaal	2 241,00	55,55	81,05	77,68	-3,37	-4,2
Verbruiksmaterialen en grondstoffen	1 186,00	29,40	42,90	91,11	105,60	246,2
Kledij	460,00	11,40	16,63	5,1	-11,53	-69,3
Studiereizen	524,00	12,99	18,95	59,72	40,77	215,1
Stages	2 317,00	57,44	83,81	41,58	-42,23	-50,4
Eindwerk	4 142,00	102,68	149,82	52,16	-97,66	-65,2
Studiebegeleidingskosten	929,00	23,03	33,60	22,63	-10,97	-32,7
LEEFKOSTEN						
Huur	78 216,00	1 938,92	2829,07	4314,05	1484,98	52,5
Comfortkosten + abonnement op kranten en/of tijdschriften	4 512,00	111,85	163,20	267,88	104,68	64,1
Erasmus bruto	122 077,00	3 026,21	4415,54	1079,21	-3336,33	-75,6
Erasmus netto ²⁴	100 224,00	2 484,49	3625,11	-347,89	-3973,00	-109,6
Erasmus netto per maand	21 347,00	529,18	772,13	-62,79	-834,92	-108,1
Vervoer kotstudenten	12 962,00	321,32	468,84	389,28	-79,56	-17,0
Vervoer pendelstudenten	21 467,00	532,15	776,46	654,54	-121,93	-15,7

²⁴ Erasmuskosten zijn hier verminderd met de Erasmusbeurs.

8 Samenvatting van de voornaamste resultaten

8.1 De omvang van de studiekosten in het hoger onderwijs

De mediane totale studiekosten voor een academiejaar bedragen **1529 euro** voor een hogeschoolopleiding en **1496 euro** voor een universiteitsopleiding. Deze studiekosten bestaan uit kosten verbonden aan de inschrijving, het drukwerk, ICT-materiaal, specifieke kledij, duurzame uitrusting, verbruiksmaterialen, een eindwerk of een stage, uitstappen en studiebegeleidingskosten. Andere belangrijke kosten, zoals vervoerskosten of woonkosten worden besproken bij de leefkosten. De mediane totale studiekosten voor een academiejaar verschillen naargelang het opleidingsdomein van de studenten. De mediaan van de totale studiekosten is het hoogst voor studenten uit het opleidingsdomein 'Kunsten' (2060 euro). We registreerden de laagste medianen voor hogeschoolopleidingen in het domein 'Wetenschap en Technologie' (1242 euro) en universitaire opleidingen in het domein 'Letteren' (1265 euro).

De mediaan van de totale studiekost is lager voor beursstudenten dan voor niet-beursstudenten. Dit komt voornamelijk door de verschillende uitgaven aan inschrijvingsgeld. Studenten die onder het beurstarief vallen, betalen 110,8 euro aan inschrijvingsgeld. Studenten die onder het bijna-beurstarief vallen, betalen een basisbedrag van 242,8 euro met daarbovenop een kost van 4,2 euro per studiepunt. Studenten die geen beursstudent zijn, betalen een basisbedrag van 242,8 euro en een surplus van 11,6 euro per studiepunt. Bijgevolg bedraagt het inschrijvingsgeld in een standaardtraject (60 studiepunten) in een bachelor, master, specifieke lerarenopleiding (SLO) of schakel/voorbereidingsjaar respectievelijk 110,8 euro (beursstudent), 494,8 euro (bijna-beursstudent), en 938,8 euro (niet-beursstudent). Bekijken we de studiekosten zonder het inschrijvingsgeld, dan zien we dat de uitgegeven bedragen min of meer gelijk zijn voor beurs- en niet-beursstudenten.

Na deze bespreking van de totale studiekosten gaan we dieper in op de uitgaven aan de aparte kostenrubrieken. Een eerste belangrijke kostenpost in de studiekosten, is het **inschrijvingsgeld**. Het inschrijvingsgeld is, zoals hierboven reeds besproken, afhankelijk van het beursstatuut van de student en het aantal opgenomen studiepunten. Daarnaast kunnen studenten bijkomende kosten betalen bij inschrijving, zoals voorschotten voor studiereizen, materiaal en cursussen, of administratieve kosten. 37% van de hogeschoolstudenten en 19% van de universiteitsstudent betaalde dergelijke bijkomende kosten bij de inschrijving. Deze extra kosten zijn niet onbeduidend: de mediaan bedraagt 112 euro voor hogeschoolstudenten en 200 euro voor universiteitsstudenten.

Een tweede belangrijke kostenpost is het **drukwerk**. Studenten aan de universiteit hadden hier een licht hogere mediaanuitgave (240 euro) voor dan studenten aan de hogeschool (207 euro). Vooral de studenten van de bacheloropleidingen betaalden aan de universiteit hogere kosten. Daarnaast zien we dat de opleidingsdomeinen 'Geneeskunde en Gezondheidszorg' en 'Humane Wetenschappen' de hoogste mediaanuitgaven aan drukwerk hadden, namelijk respectievelijk 287 euro en 249 euro. De mediaanuitgaven aan drukwerk zijn het laagste in het opleidingsdomein 'Letteren' (140 euro).

Alle studenten maken gebruik van **ICT-materiaal** voor de studies. 60% van de hogeschoolstudenten en 68% van de universiteitsstudenten kochten ICT-materiaal aan specifiek voor de opleiding. Dit hogere aandeel verklaart mogelijk mee de hogere mediaanbedragen van universiteitsstudenten voor ICT-materiaal (187 euro ten opzichte van 159 euro)²⁵. In de opleidingsdomeinen ‘Kunsten’ en ‘Wetenschap en Technologie’ rapporteerden de studenten het vaakst dat ze specifiek voor hun opleiding ICT-materialen hebben moeten aankopen. In deze opleidingsdomeinen vinden we ook de hoogste mediaanuitgaven terug, namelijk 300 euro voor ‘Kunsten’ en 231 euro voor ‘Wetenschap en Technologie’.

Een andere rubriek waar alle studenten gebruik van maken, is **verbruiksmateriaal**, zoals papierwaren, schrijfgerei en inktpatronen. Studenten in universitaire opleidingen hebben een hogere mediane uitgave (115 euro) dan studenten van de hogeschool (91 euro). Vergeleken naar opleidingsdomein vonden we de hoogste uitgaven terug in de opleidingsdomeinen ‘Wetenschap en Technologie’ (120 euro), ‘Kunsten’ (315 euro) en ‘Onderwijs’ (145 euro).

In de rubriek **duurzame uitrusting** betekent ‘gebruik’ de aankoop van duurzaam materiaal (bv. een rugzak, een pennenzak, rekenmachine, of USB-stick) in het afgelopen academiejaar. 37% van de studenten heeft in deze zin gebruik, waarbij vooral eerstejaarsstudenten duurzame uitrusting aangekocht hebben. De mediane uitgave ligt iets hoger in de universitaire opleidingen dan aan de hogeschool (45 euro t.o.v. 35 euro). Vooral studenten uit de opleidingsdomeinen ‘Onderwijs’, ‘Kunsten’, en ‘Geneeskunde en Gezondheidszorg’ rapporteerden een hoog gebruik. Studenten uit het opleidingsdomein ‘Kunsten’ hadden de hoogste mediaanuitgave, namelijk 156 euro.

Tot slot zijn er nog een aantal rubrieken waar de mediane uitgaven lager liggen, of waar het gebruik minder wijdverspreid is. **Speciale kledij** werd in het academiejaar 2018-2019 slechts gekocht door een kwart van de studenten, met weinig verschil tussen hogeschool- en universiteitsstudenten. De mediane kost bij studenten die minstens één artikel aangekocht hebben, bedraagt 50 euro in de hogeschool en 30 euro in de universiteit. Speciale kledij wordt het vaakst aangekocht door studenten uit de domeinen ‘Geneeskunde en Gezondheidszorg’ en ‘Wetenschap en Technologie’.

Eén vierde van de hogeschoolstudenten en 39% van de universiteitsstudenten maakten kosten voor een **bachelorproef of masterthesis**. Studenten uit ‘Letteren’, ‘Sociaal Werk’ en ‘Kunsten’ rapporteerden het vaakst dergelijke kosten. De mediane uitgave van studenten met kosten was hoger in hogeschoolopleidingen (115 euro) dan in de universiteitsopleidingen (50 euro). De hoogste mediaanuitgave vonden we terug bij studenten uit het opleidingsdomein ‘Onderwijs’, namelijk 800 euro. Kosten verbonden aan een verplichte **stage** vonden we vooral terug bij hogeschoolstudenten (45%), terwijl slechts 10% van de universiteitsstudenten zulke kosten had. De mediaanuitgaven hieraan verschilden weinig tussen hogeschool en universiteit (respectievelijk 72 en 75 euro).

56% van de hogeschoolstudenten en 38% van de universiteitsstudenten had uitgaven voor **uitstappen**, studiebezoeken of andere extracurriculaire activiteiten. De mediane uitgave van studenten met

²⁵ Op basis van de opgegeven aankooprijzen werd een gedeeld gebruik (50%) verondersteld tussen gebruik voor de studies en gebruik voor privédoeleinden, tenzij werd gespecificeerd dat de aankoop specifiek voor de studies werd gemaakt. In dit laatste geval wordt er van een gebruik van 100% uitgegaan.

uitgaven bedraagt 70 euro voor hogeschoolstudenten en 25 euro voor universitaire studenten. De mediaanuitgave was het hoogste voor studenten in het opleidingsdomein 'Kunsten' (200 euro).

Eén op tien studenten maakte gebruik van **studiebegeleidingsdiensten**. Voor veel studenten was deze gratis, waardoor de mediane uitgave ook bijzonder laag is: 0 euro aan de hogeschool en 40 euro aan de universiteit. Bijna één derde van de studenten met een **functiebeperking** heeft extra onderwijsuitgaven gemaakt als gevolg van deze functiebeperking. De mediane uitgave hiervoor bedraagt 800 euro.

8.2 De omvang van de leefkosten in het hoger onderwijs

De leefkosten van de studenten omvatten kosten voor huisvesting, vervoer, voeding en vrije tijd voor de kotstudenten; en kosten voor vervoer en vrije tijd bij de pendelstudenten.

Studenten die op kot gaan hadden een mediane leefkost van **7 271 euro** voor een academiejaar, waarvan het grootste deel aan huisvesting en voeding werd besteed. Kotstudenten die een kot op de gesubsidieerde markt huren, betalen beduidend minder **huisvestingskosten** (3410 euro voor een jaar) dan kotstudenten op de privémarkt (5140 euro voor een jaar). Het aandeel kotstudenten in een gesubsidieerd kot was in onze steekproef het hoogste in Leuven (25%), gevolgd door Brussel (21%) en Gent (18%). De mediaanuitgave aan huisvesting van studenten in Leuven was zowel op de gesubsidieerde als de privémarkt lager dan in Brussel en Gent.

Voor **vervoerskosten** is het onderscheid tussen kotstudenten en pendelstudenten ook erg belangrijk. Kotstudenten maken doorgaans twee soorten verplaatsingen: van de hoofdverblijfplaats naar het adres van het kot, en van het kot naar de lesplaats. Pendelstudenten hebben doorgaans slechts één verplaatsing: de – meestal dagelijkse – verplaatsing van de woonplaats naar de lesplaats. De mediane vervoerskost is iets hoger voor pendelstudenten (287 euro) dan voor kotstudenten (205 euro). Voor pendelstudenten zien we vooral een groot verschil in uitgaven tussen vervoersmiddelen. Op jaarbasis is het openbaar vervoer (230 euro) beduidend goedkoper dan de auto (1 832 euro). De mediane vervoerskost van pendelstudenten wordt sterk beïnvloed door het hoge percentage studenten dat gebruik maakt van het openbaar vervoer voor het volledige traject (16% van de studenten) of voor een deel van het traject (51% van de studenten).

Tot slot zijn er nog de kosten voor **voeding** en **vrije tijd**. Kotstudenten hadden een mediane uitgave van 1560 euro aan voeding en 450 euro aan vrije tijd voor een academiejaar. Pendelstudenten gaven 526 euro uit aan vrije tijd. Kosten voor voeding werden bij pendelstudenten niet bevestigd, daar zij in de meeste gevallen nog thuis wonen en hun individueel aandeel in de totale voedingskost niet kennen.

Een klein aandeel van studenten in onze steekproef ging op buitenlandse uitwisseling (**Erasmus**), namelijk 2,6% van de hogeschoolstudenten en 3,8% van de universiteitsstudenten. De meerderheid van deze studenten ontving hiervoor een beurs. Op basis van de ingevulde informatie over bijkomende vervoers- en verblijfskosten, is deze beurs kostendekkend voor 99,5% van de studenten met een beurs.

8.3 De evolutie van de studiekosten sinds 1998 - 1999

In hoofdstuk 8 maakten we een vergelijking van de studiekosten met het vorige onderzoek naar de studiekosten in het hoger onderwijs, dat uitgevoerd werd in het academiejaar 1998-1999 (Bollens,

Groenez & Vleugels, 2000). Er werden hierbij geen totale kosten vergeleken, aangezien we geen vergelijking kunnen maken tussen de totale kosten vermeld in beide rapporten. De totale kosten in het vorige rapport bestaan uit studie- en leefkosten die bevestigd zijn bij dezelfde steekproef van studenten. In het huidige onderzoek werden de studie- en leefkosten bevestigd aan een aparte steekproef van studenten. We bespreken dus enkel aparte rubrieken.

We zien bij de studiekosten enkel een stijging voor inschrijvingskosten en voor de studiereizen van universiteitsstudenten. Gezien de recente verhoging van het inschrijvingsgeld, mag deze eerste observatie dan ook niet verbazen. De kosten voor drukwerk, duurzaam materiaal, specifieke kledij, stagekosten, kosten voor eindwerk, en studiebegeleidingskosten zijn dan weer afgenomen. Een mogelijke verklaring is een daling in het gebruik. Voor verbruiksmaterialen zien we een lichte daling in de gemiddelde uitgaven bij hogeschoolstudenten, maar ook een hoge stijging van de uitgaven bij universiteitsstudenten (+246%). Ook voor studiereizen zijn de gemiddelde uitgaven gedaald bij hogeschoolstudenten (-19%) en fors gestegen bij universiteitsstudenten (+215%). Mogelijk worden duurdere studiereizen georganiseerd in vergelijking met 1998 en/of gaan universiteitsstudenten nu meer en vaker op studiereis.

Bij de leefkosten zien we dat huur en comfortkosten (kosten voor huur en kot-uitrusting) in 20 jaar tijd met meer dan de helft gestegen zijn bij zowel hogeschool- als universiteitsstudenten. Kosten voor vervoer blijven een aanzienlijk deel uitmaken van de leefkosten, maar de evolutie is hier niet eenduidig. We stellen enerzijds vast dat de vervoerskosten voor pendelstudenten zijn gedaald bij zowel hogeschool- als universiteitsstudenten. De daling in de uitgaven is groter bij hogeschoolstudenten (-56%) dan bij universiteitsstudenten (-16%). Dit kan toegeschreven worden aan een gedaald gebruik van uitsluitend de auto als vervoersmiddel (het duurste vervoersmiddel) bij zowel de hogeschool als de universiteitsstudenten. Wat betreft de vervoerskosten voor kotstudenten stellen we een stijging vast van 9% in uitgaven bij hogeschoolstudenten, en een daling van 17% voor universiteitsstudenten. Voor de verplaatsing van het thuisadres naar het kot observeren we bij de universitaire studenten een belangrijke daling in het gebruik van de auto die deze lagere uitgaven zou kunnen verklaren. Bij hogeschoolstudenten is het gebruik van de auto als enig vervoersmiddel gelijk gebleven. De stijging in uitgaven zou dan kunnen liggen aan de verschillende kilometerprijs die we hanteerden voor auto vervoer (0,35 euro per kilometer in 2018; 0,18 euro per kilometer in 1998) (cfr. De Norre e.a., 2019).

8.4 Financiering van de studies en ervaringen met studiekosten

In deze sectie bespreken we kort de belangrijkste bevindingen rondom studiefinanciering van de studies en de manier waarop studenten de studiekosten ervaren. De meerderheid van de studenten (82%) doet beroep op zijn of haar ouders om de studie te bekostigen. Eén vierde (23%) ontvangt een studietoelage van de Vlaamse overheid, en 4% gaat een studielening aan. We zien ook dat hogeschoolstudenten (41%) vaker inkomsten uit eigen werk gebruiken om de studies te bekostigen dan universiteitsstudenten (29%).

De helft van de studenten (51%) ervaart de kosten om deel te nemen aan het hoger onderwijs als te hoog. 30% van de studenten vond deze kosten moeilijk te betalen. Bij deze opinievroegingen is het belangrijk attent te zijn op een mogelijke zelfselectie als gevolg van de open rekruteringswijze van de steekproef. Verder zien we dat één vierde van de niet-beursstudenten en meer dan een derde van de

beursstudenten de kosten voor deelname aan het hoger onderwijs als moeilijk te betalen ervaart. Wel zien we geen verschil in de hoogte van de mediane studiekosten tussen studenten die betaalmoeilijkheden ervaren en studenten zonder betaalmoeilijkheden. Dit geldt zowel voor de studiekosten mét en zonder inschrijvingsgeld. Deze observatie suggereert dat de gemaakte studiekosten noodzakelijk zijn voor deelname aan het onderwijs en dat er langs de kant van de studenten weinig marge op zit om minder kosten te maken.

Tot slot zien we dat voor 40% van de respondenten de studiekosten geen rol hebben gespeeld bij de keuze van de instelling. Eén op acht studenten geeft daarentegen aan dat de studiekosten wel een grote of zeer grote rol hebben gespeeld bij de keuze van de instelling. Inzake keuze van de studierichting zien we dat de studiekosten een minder grote rol hebben gespeeld. Voor 59,4% van de studenten heeft de studiekost geen rol gespeeld bij de studiekeuze, en bij 7% van de studenten zien we wel dat de studiekosten een grote of zeer grote rol hebben gespeeld bij de studiekeuze.

9 Aandachtspunten voor het beleid

In april 2016 publiceerde het College van regeringscommissarissen voor het hoger onderwijs, op vraag van de toenmalige minister van Onderwijs Hilde Crevits, een rapport over forfaitaire en extra studiekosten die instellingen aanrekenen. Zij concludeerden dat quasi alle instellingen forfaitaire en extra studiekosten aanrekenen, maar dat er vanuit de overheid hier geen regelgeving over bestaat. Ook concludeerde het verslag dat instellingen in het hoger onderwijs transparanter, in een vroeger stadium, en meer gestructureerd naar studenten toe kunnen communiceren over de verwachte kosten. Ook in dit onderzoek stellen we vast dat bij een deel van de bevraagde studenten extra kosten werden aangerekend bij de inschrijving naast het inschrijvingsgeld. 37% van de hogeschoolstudenten betaalde een bijkomend bedrag van 110 euro, en 22% van de universiteitsstudenten betaalde een bijkomend bedrag van 160 euro. Hoewel een groot deel hiervan al kosten zijn voor cursussen en materialen, werden er ook administratieve kosten (12,9% van hogeschool- en 2,2% van universiteitsstudenten) en forfaitaire kosten (5,5% van hogeschool- en 2,2% van universiteitsstudenten) aangerekend, en weet 4,1% en 3,8% van de studenten niet wat er is inbegrepen in deze extra kosten.

De Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) formuleerde als reactie op het rapport van de regeringscommissarissen (en ook op vraag van de minister) in oktober 2016 een advies over de opleidingsgebonden extra studiekosten in het hoger onderwijs. In dit advies is de Vlor geen vragende partij van een regelgevende lijst van zaken die onder het studiegeld vallen, maar roept ze de instellingen wel op om intern, op het niveau van de opleidingen, en in dialoog met de studentenvertegenwoordigers aan zelfreflectie te doen in verband met de vraag welke opleidingsgebonden kosten al dan niet onder het studiegeld vallen. We citeren:

“De Codex Hoger Onderwijs definieert het studiegeld als het bedrag te betalen door de student voor de deelname aan onderwijsactiviteiten en/of examens. Dit is een zeer ruime definitie, die eigenlijk aangeeft dat met het studiegeld wel al heel wat kosten geregeld zijn. Examenkopijen, gebruik van wifi, gebruik van naslagwerken, uitnodigen van gastsprekers, bedrijfsbezoeken, ... zitten hier voor de Vlor duidelijk in vervat. Dit zijn immers zaken die nodig zijn voor de organisatie van hedendaags onderwijs met inbegrip van examens.” (Vlaamse Onderwijsraad, 2016, p.2).

We zagen in de cijfers van deze studie dat het inschrijvingsgeld (los van de extra forfaitaire kosten) inderdaad een groot deel van studiekost inhoudt. Rekening houdend met de verhoging van het inschrijvingsgeld in 2014-2015, de observatie dat 30% van de studenten moeilijkheden ervaart met de kosten verbonden aan deelname in het hoger onderwijs, en dat er voor deze studenten weinig marge tot extra zuinigheid lijkt te bestaan, volgen we in deze het advies van de Vlor. Een dialoog over welke kosten tot het inschrijvingsgeld behoren, en welke naar de student (volledig of gedeeltelijk) mogen doorgerekend worden, is een belangrijke stap die instellingen samen met studentenvertegenwoordigers kunnen nemen om op een bewuste manier met studiekosten om te gaan.

Wat betreft het inschrijvingsgeld, zien we dat het beurstarief de belangrijkste impact lijkt te hebben op de totale studiekosten. De gradiënt die bestaat voor beursstudenten en bijna-beursstudenten lijkt ons daarom een goede zaak. We verwijzen hierbij ook naar een onderzoek uit 2015 (Declercq & Verboven, 2015) dat aan de hand van econometrische simulaties aantoonde dat de participatiekloof in het hoger onderwijs van studenten uit een gezin met een lage SES groter zou zijn indien de huidige sociale correcties aan het inschrijvingsgeld zouden worden afgeschaft.

Een opmerkelijke bevinding uit dit onderzoek is het verschil in kosten tussen gesubsidieerde huisvesting en huisvesting op de privémarkt. Zo bedraagt de mediaankost per jaar voor kotstudenten in een gesubsidieerd kot 3410 euro en 5140 euro voor studenten in een kot op de privémarkt. Sociale huisvestingsdiensten van instellingen spelen dus een erg belangrijke rol in de democratisering van het hoger onderwijs. In deze context lijkt het ons interessant om in verder onderzoek na te gaan of alle rechthebbende studenten het recht op gesubsidieerde huisvesting opnemen, en in welke mate er bij de instellingen voldoende capaciteit is aan gesubsidieerde huisvesting.

Tot slot willen we de aandacht vestigen op de kosten voor vervoer om naar de les (voor pendelstudenten) of het kotadres (voor kotstudenten) te gaan. Uit onze cijfers komt het openbaar vervoer als de goedkoopste vervoersmodus naar voren, na met de fiets of te voet gaan. We gaan ervan uit dat de voordelige studentenabonnementen hier een belangrijke rol in spelen. Een belangrijke nuance hierbij is dat deze studentenabonnementen voor het openbaar vervoer leeftijdsgebonden zijn. Met het toenemende belang van levenslang leren op de Vlaamse en Europese beleidsagenda's lijkt een herziening van deze leeftijdslimiet aangewezen. Deze formules zijn belangrijk voor studenten die om bijvoorbeeld financiële redenen niet op kot kunnen gaan, en dus een dagelijkse verplaatsing moeten maken. We zouden enerzijds studenten kunnen aanmoedigen om het openbaar vervoer te nemen, daarnaast is er echter ook het vraagstuk van de bereikbaarheid van sommige campussen. Het kan een interessante piste voor toekomstig onderzoek zijn om na te gaan in hoeverre campussen bereikbaar zijn voor studenten en in welke mate hogescholen en universiteiten hierop inzetten. De resultaten van zulk een onderzoek kunnen de basis vormen voor een verdere sensibilisering bij studenten en instellingen.

10 Bijlagen

Bijlage 1. Kostenrubrieken en tijdstip van bevraging

In onderstaande tabel geven we voor iedere kostenrubriek weer of ze de eerste bevraging, de vervolgebefraving van de studiekosten of leefkostenbevraging opgenomen zijn.

	Studiekosten		Leefkosten	
	Wave 1	Wave 2	Wave 1	Wave 2
Studiefinanciering	x		x	
Inschrijvingskosten	x	x		
Schoolboeken en drukwerk				
Kosten van cursusmateriaal (cursussen, studieboeken,..)	x	x		
Print -en kopiekosten (papier, inktpatronen...)	x	x		
Kosten voor tijdschriften, (elektronische) abonnementen, kranten...		x		
Kosten voor bibliotheekkaarten, archiefkaarten		x		
Kledij				
Kledingkosten specifiek voor school (labo-en stofjassen, overalls, uniform, schoeisel, sportkledij, werkkledij, persoonlijke beschermingsmiddelen bv. veiligheidshelm, lasbril, handschoenen,...)	x	x		
Schoolmateriaal				
Kosten van duurzame uitrusting nodig voor studies (codex, woordenboek, rekenmachine, studiegereedschap, tekentafel, medische apparatuur, proefbuizen, muziekinstrumenten, camera,...)	x	x		
Kosten voor verbruiksmateriaal nodig voor studies (notablokken, mappen, schrijfgerei, metalen, hout, chemische stoffen, hecht draad, ingrediënten,...)	x	x		
Kosten voor ICT en toebehoren (printer, USB-stick, laptop, software, internet, gebruik PC klassen,...)	x	x		
Schoolactiviteiten				
Kosten verbonden aan ééndaagse of meerdaagse studiereizen, studiebezoeken, verplichte lezingen,(incl. vervoer)		x		x
Erasmus of soortgelijke buitenlandse studieverblijven				
Kosten verbonden aan de deelname aan uitwisselingsprogramma's (huisvestingskosten, vervoerskosten, verzekeringen, voeding, ontspanning en vrije tijd, cursussen, materialen, grondstoffen, andere kosten)	x	x		x
Stage				
Stagekosten (kosten verbonden aan vervoer, verblijf, kledij, maaltijden, extra materialen) die NIET worden terugbetaald	x	x		x
Bachelor of Masterproef				
Kosten verbonden aan eindwerk, eindverhandeling (verplaatsingskosten, aankoop gespecialiseerde literatuur, kopieerwerk, werkmateriaal, materialen en grondstoffen bij	x	x		x

praktisch eindwerk, kosten verbonden aan publiceren)				
Ontspanning en vrije tijd				
Kosten voor ontspanning / vrije tijd of student gerelateerde extracurriculaire activiteiten (lidmaatschap studentenclub, onthaalweekend, sportkaart, cultuurkaart, competentiecurcussen, conferenties, debatten...)			x	
Vervoer				
Vervoerskosten van en naar de lesplaats (fiets, bromfiets, auto, abonnement openbaar vervoer, Campuskaart, helm, slot, parkingkaart,...)			x	
Eten en drinken				
Voedingskosten (zelf koken, maaltijden studentenrestaurant, broodjeswinkel, vieruurtjes, drankjes, ...)			x	
Huisvesting				
Huisvestingskosten (maandelijkse huur, vaste kosten, onderhoudskosten, inrichting kot, andere kosten)			x	
Studiebegeleiding				
Studiebegeleidingskosten/buitenschoolse hulp (bijlessen medestudenten, repetitoren,,,...)		x		x
Onderwijsuitgaven als gevolg van een functiebeperking				
Uitgaven voor extra leermiddelen en ondersteuning (methoden, werkboeken, medicijnen, duurzaam materiaal, vrijwilligers)	x	x	x	x
Andere				
Andere uitgaven (huur locker/ opbergkastje, jaarboek,...)		x		x

Bijlage 2. Studiegebieden per opleidingsdomein

1. Letteren, cultuur

Archeologie en kunstwetenschappen

Archeologie en kunstwetenschappen - Economische en toegepaste economische wetenschappen -

Geschiedenis - Politieke en sociale wetenschappen

Taal- en letterkunde

Geschiedenis

Geschiedenis – Taal- en letterkunde

Toegepaste taalkunde

Wijsbegeerte en moraalwetenschappen

2. Geneeskunde, gezondheidszorg en biomedische wetenschappen

Geneeskunde

Diergeneeskunde

Tandheelkunde

Farmaceutische wetenschappen

Sociale gezondheidswetenschappen

Gezondheidszorg

Biomedische wetenschappen

Bewegings- en revalidatiewetenschappen

Bewegings- en revalidatiewetenschappen - Geneeskunde

Gezondheidszorg – Onderwijs

Geneeskunde – Toegepaste biologische wetenschappen – Toegepaste wetenschappen - (...)

3. Wetenschap en technologie

Architectuur

Architectuur – Industriële Wetenschap en Technologie

Industriële Wetenschap en Technologie

Nautische wetenschappen

Productontwikkeling

Toegepaste wetenschappen

Wetenschappen

Toegepaste biologische wetenschappen

Biotechniek

4. Humane wetenschappen

Economische en toegepaste economische wetenschappen

Economische en toegepaste economische wetenschappen – Politieke en sociale wetenschappen

Handelswetenschappen en bedrijfskunde

Politieke en sociale wetenschappen

Politieke en sociale wetenschappen – Wetenschappen

Psychologie en pedagogische wetenschappen

Rechten, notariaat en criminologische wetenschappen

Verkeerskunde

5. Sociaal werk

Sociaal-agogisch werk

Gezondheidszorg – Onderwijs – Sociaal-agogisch werk

Gezondheidszorg – Handelswetenschappen en bedrijfskunde – Onderwijs – Sociaal-agogisch wetenschappen

6. Kunsten

Audiovisuele en beeldende kunst

Conservatie-restauratie

Muziek en podiumkunsten

7. Onderwijs

Onderwijs

Specifieke lerarenopleiding

8. Schakel- en voorbereidingsprogramma

Bijlage 3. Gewichten

Tabel 69. Overzichtstabel met de gebruikte gewichten

	Populatie		SK1		SK2		LK1		LK2	
	Aandeel	Aandeel	Gewicht	Aandeel	Gewicht	Aandeel	Gewicht	Aandeel	Gewicht	
Instelling (stap 1)										
Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen	0,046200	0,006900	6,695607	0,007200	6,416624	0,004938	9,355437	0,003165	14,599100	
Arteveldehogeschool	0,051106	0,012300	4,154992	0,010900	4,688661	0,004938	10,349047	0,006329	8,074812	
Erasmushogeschool Brussel	0,022078					0,009877	2,235411	0,006329	3,488345	
Hogere Zeevaartschool	0,002247					0,002469	0,910177	0,003165	0,710163	
Hogeschool Gent	0,058115	0,051500	1,128443	0,045900	1,266118	0,029630	1,961375	0,028481	2,040475	
Hogeschool PXL	0,029078	0,002300	12,642700	0,003600	8,077281	0,007407	3,925559	0,006329	4,594357	
Hogeschool West-Vlaanderen	0,022923					0,009877	2,320951	0,012658	1,810915	
Karel de Grote-Hogeschool, Katholieke Hogeschool Antwerpen	0,051294	0,021500	2,385753	0,014500	3,537495	0,037037	1,384929	0,028481	1,800978	
Katholieke Hogeschool Vives Noord	0,012677	0,001500	8,451146			0,004938	2,567036	0,006329	2,002922	
Katholieke Hogeschool Vives Zuid	0,035050	0,001500	23,366890	0,002400	14,604310	0,002469	14,195386	0,003165	11,075910	
Katholieke Universiteit Leuven	0,186796	0,099200	1,883028	0,112300	1,663370	0,096296	1,939809	0,079114	2,361107	
LUCA School of Arts	0,013896	0,046100	0,301434	0,039900	0,348274	0,044444	0,312663	0,034810	0,399197	
Odisee	0,039587	0,014600	2,711415	0,014500	2,730114	0,014815	2,672099	0,009494	4,169794	
Thomas More Kempen	0,029524	0,043800	0,674053	0,038600	0,764858	0,007407	3,985675	0,009494	3,109811	
Thomas More Mechelen-Antwerpen	0,034068	0,039200	0,869086	0,045900	0,742226	0,017284	1,971087	0,018987	1,794256	
transnationale Universiteit Limburg	0,006392					0,002469	2,588947	0,003165	2,020018	
UC Leuven	0,032241	0,079900	0,403519	0,076100	0,423668	0,091358	0,352910	0,088608	0,363864	
UC Limburg	0,017729	0,033800	0,524529	0,033800	0,524529	0,007407	2,393428	0,006329	2,801197	
Universiteit Antwerpen	0,071195	0,181400	0,392476	0,164300	0,433325	0,170370	0,417885	0,183544	0,387891	
Universiteit Gent	0,160785	0,319000	0,504029	0,341800	0,470408	0,387654	0,414765	0,408228	0,393862	
Universiteit Hasselt	0,019402	0,030700	0,631991	0,032600	0,595157	0,029630	0,654822	0,031646	0,613107	
Vrije Universiteit Brussel	0,057615	0,014600	3,946260	0,015700	3,669770	0,017284	3,333462	0,022152	2,600924	

Opleidingsdomein (stap 2)									
Letteren en cultuur	0,042200	0,038478	1,096729	0,042540	0,992012	0,044206	0,954631	0,037530	1,124421
Geneeskunde	0,184500	0,215465	0,856287	0,219578	0,840246	0,120056	1,536782	0,122108	1,510964
Wetenschap en Technologie	0,215600	0,184196	1,170494	0,177711	1,213203	0,222370	0,969556	0,230018	0,937319
Humane wetenschappen	0,340200	0,359746	0,945668	0,352760	0,964395	0,303780	1,119889	0,298988	1,137838
Sociaal werk	0,069000	0,084987	0,811891	0,086277	0,799752	0,077396	0,891513	0,078149	0,882930
Kunst	0,029100	0,017412	1,671234	0,020384	1,427591	0,027824	1,045853	0,013860	2,099516
Onderwijs	0,079000	0,099716	0,792249	0,100750	0,784122	0,062955	1,254861	0,058617	1,347733
Schakelprogramma	0,043500					0,141413	0,307611	0,160730	0,270640
Aard opleiding (stap 3)									
Academisch gerichte bachelor	0,3026810	0,3534060	0,8564680	0,3333370	0,9080320	0,2463380	1,2287218	0,2528780	1,1969410
Master	0,1822770	0,2118680	0,8603320	0,2400490	0,7593320	0,1688560	1,0794792	0,1638140	1,1127090
Professioneel gerichte bachelor	0,4686350	0,4337080	1,0805310	0,4248190	1,1031400	0,5216620	0,8983502	0,5248740	0,8928530
Schakelprogramma	0,0318830					0,0376660	0,8464822	0,0371980	0,8571270
Specifieke lerarenopleiding na master	0,0028920	0,0010180	2,8403510	0,0017950	1,6111820	0,0197790	0,1462398	0,0150690	0,1919470
Vorbereidingsprogramma	0,0116320					0,0057000	2,0407302	0,0061680	1,8859570

Bijlage 4. De inschrijvingskosten voor modeltrajectstudenten

Tabel 70. Aandeel (%) en uitgaven (euro) van beurs- en bijna-beursstudenten naar type onderwijsinstelling en opleidingsfase, voor de studenten in een modeltraject

	Aandeel	Aandeel bijna-	Uitgaven				
	beursstudenten	beursstudenten	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
	%	%					
Hogeschool	32,9	5,0	684,00	110,80	110,80	938,80	2000,00
1 ^{ste} bachelor	47,8	2,5	362,80	110,80	110,80	938,80	1700,00
2 ^{de} bachelor	14,2	0,0	938,80	110,80	938,80	938,80	1126,00
3 ^{de} bachelor	21,0	11,1	938,80	110,80	362,80	996,80	2000,00
Universiteit	17,7	5,7	938,80	110,80	800,00	938,80	2246,00
1 ^{ste} bachelor	21,6	2,2	938,80	110,80	878,00	938,80	2246,00
2 ^{de} bachelor	12,5	4,5	938,80	110,80	938,80	938,80	1066,40
3 ^{de} bachelor	17,2	12,0	938,80	110,80	490,60	938,80	1200,00
1 ^{ste} master	22,3	5,0	938,80	110,80	520,00	938,80	1700,00
2 ^{de} master	9,7	9,0	938,80	110,80	915,60	938,80	1043,20

Bijlage 5. Extra kosten bij de inschrijving naar onderwijsinstelling

Tabel 71. Gebruik (%) en uitgaven (euro) voor extra kosten bij de inschrijving naar type onderwijsinstelling

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	36,5	111,70	30,00	65,00	340,00	1700,00
Administratieve kosten	12,9	65,00	10,00	58,00	108,00	967,90
Kosten voor cursussen	24,6	120,00	30,00	50,00	200,00	1150,00
Kosten voor materialen	11	100,00	3,00	60,00	150,00	900,00
(Voorschotten voor) studiereizen	8,7	100,00	10,00	60,00	300,00	1500,00
Forfaitaire kost (bv wifi)	5,5	150,00	20,00	50,00	220,00	220,00
Andere	1,0
Weet niet wat is inbegrepen	4,1
Universiteit	18,8	200,00	5,00	140,00	500,00	3100,00
Administratieve kosten	2,2	108,00	5,00	50,00	250,00	300,00
Kosten voor cursussen	11,8	100,00	3,80	70,00	200,00	600,00
Kosten voor materialen	5,2	200,00	17,00	150,00	425,00	2050,00
(Voorschotten voor) studiereizen	4,9	450,00	30,00	95,00	1800,00	3000,00
Forfaitaire kost (bv wifi)	2,2	75,00	5,00	35,00	100,00	200,00
Andere	0,7
Weet niet wat is inbegrepen	3,8
Totaal	29,3	175,00	5,00	87,00	350,00	3100,00

Bijlage 6. Kostenrubrieken ICT naar type onderwijsinstelling

Tabel 72. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan verschillende ICT-materialen voor een academiejaar naar type onderwijsinstelling

	Gebruik	Waarvan specifiek voor opleiding	Uitgaven				
	%	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	100,00	59,7	159,38	0,00	100,00	268,13	1135,00
Laptop/PC	99,7	40,9	149,75	25,00	87,50	250,00	825,00
Tablet	5,4	1,7	50,00	18,75	37,50	62,50	125,00
Printer	63,8	18,2	17,50	0,00	9,38	25,00	312,50
Software	31,8	22,6	30,00	0,00	0,00	65,00	300,00
Universiteit	99,3	68,3	187,50	5,00	119,93	280,00	2270,25
Laptop/PC	97,3	50,3	150,00	5,00	100,00	237,50	2251,50
Tablet	13,3	4,6	62,50	0,00	37,50	87,50	275,00
Printer	63,8	24,7	18,75	0,00	12,25	25,00	250,00
Software	32,3	25,7	10,00	0,00	0,00	50,00	300,00

Bijlage 7. Kostenrubrieken verbruiksmaterialen en grondstoffen naar type onderwijsinstelling

Tabel 73. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan verbruiksmaterialen voor een academiejaar naar type onderwijsinstelling en kostenrubrieken

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	100,0	115,00	0,00	60,00	165,00	1990,00
Notablokken, mappen, ...	98,6	20,00	0,00	10,00	35,00	220,00
Balpenen, potloden, markeerstiften, ...	97,1	15,00	0,00	10,00	25,00	125,00
Inktvullingen	76,4	80,00	0,00	55,00	126,00	600,00
Tekenpapier, schildermateriaal...	20,6	20,00	5,00	10,00	40,00	900,00
Snaren, filmrolletjes	0,9	25,90	24,00	25,90	30,00	50,00
Hout, metalen, ...	3,6	8,00	0,00	8,00	8,00	750,00
Spijkers, elektrische kabels	5,5	19,00	0,00	5,00	80,00	80,00
Medische verbruiksmaterialen	11,3	60,00	0,00	35,00	65,00	120,00
Ingrediënten (voeding, chemische stoffen)	6,5	10,00	0,00	5,00	25,00	500,00
Andere	1,6	30,00	30,00	30,00	430,00	430,00
Universiteit	100,0	91,00	0,00	41,00	175,00	1972,00
Notablokken, mappen, ...	97,3	20,00	0,00	10,00	35,00	235,00
Balpenen, potloden, markeerstiften, ...	99,3	20,00	0,00	10,00	30,00	200,00
Inktvullingen	67,3	70,00	0,00	40,00	125,00	700,00
Tekenpapier, schildermateriaal...	11,4	100,00	0,00	20,00	300,00	900,00
Snaren, filmrolletjes	2,1	120,00	0,00	15,00	150,00	1350,00
Hout, metalen, ...	4,9	50,00	0,00	0,00	100,00	299,00
Spijkers, elektrische kabels	3,4	13,00	0,00	5,00	68,00	125,00
Medische verbruiksmaterialen	2,9	12,00	0,00	0,00	24,00	100,00
Ingrediënten (voeding, chemische stoffen)	4,3	10,00	0,00	2,00	110,00	400,00
Andere	1,1	200,00	150,00	200,00	485,00	600,00

Bijlage 8. Kostenrubrieken bachelor- en masterproef naar type onderwijsinstelling

Tabel 74. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan bachelor- en masterproef voor een academiejaar naar type onderwijsinstelling en kostenrubrieken

	Gebruik	Uitgaven				
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	26,7	115,00	10,00	50,00	620,00	7500,00
Reis- en vervoerskosten	21,9	160,00	10,00	20,00	500,00	7500,00
Aankoop gespecialiseerde literatuur	9,3	100,00	10,00	30,00	100,00	450,00
Kopieerwerk	24,4	50,00	1,00	25,00	100,00	200,00
Werkmateriaal	2,5	30,00	1,00	30,00	40,00	600,00
Materialen en grondstoffen	7,1	100,00	10,00	15,00	100,00	500,00
Andere	0,0	160,00	10,00	20,00	500,00	7500,00
Universiteit	39,0	50,00	2,00	20,00	123,00	2110,00
Reis- en vervoerskosten	20,7	50,00	3,00	20,00	106,00	2000,00
Aankoop gespecialiseerde literatuur	6,4	50,00	5,00	30,00	79,00	300,00
Kopieerwerk	31,7	25,00	2,00	10,00	50,00	256,00
Werkmateriaal	4,4	20,00	3,00	10,00	50,00	200,00
Materialen en grondstoffen	4,8	40,00	3,00	8,00	75,00	905,00
Andere	0,1	599,00	599,00	599,00	599,00	599,00
Totaal	32,9	70,00	2,00	25,00	220,00	7500,00

Nota: Grijs vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

Bijlage 9. Kostenrubrieken kotuitrusting

Tabel 75. Gebruik (%) en uitgaven (euro) aan kotuitrusting voor een academiejaar naar kostenrubrieken voor kotstudenten

	Gebruik		Uitgaven			
	%	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Totaal kotstudenten	92,0	430,0	0,0	160,0	609,0	3276,0
Meubilair kamer	36,6	350,00	70,00	200,00	600,00	1200,00
Matras, dekbed	77,9	130,00	0,00	50,00	200,00	850,00
Meubilair gemeenschappelijke ruimtes	12,3	50,00	5,00	30,00	100,00	300,00
Keukenapparaten (koelkast, diepvries, microgolfoven, fornuis, afwasmachine)	51,7	150,00	0,00	70,00	250,00	560,00
TV	51,9	150,00	0,00	80,00	250,00	800,00
Stereo	58,6	50,00	0,00	0,00	60,00	800,00
Kookmateriaal	67,2	50,00	0,00	40,00	100,00	400,00
Wasmachine	16,8	450,00	50,00	100,00	450,00	450,00
Droogkast	4,1	50,00	50,00	50,00	50,00	50,00

Bijlage 10. Erasmus: Gemiddeld aantal maanden, bruto-uitgaven, en beurs

Tabel 76. Gebruik, bruto-uitgaven en bedrag beurs voor buitenlandse studieverblijven, naar type onderwijsinstelling en hoofdfase

	Gebruik %	Gemiddeld aantal maanden	Uitgaven (Bruto)					Bedrag beurs (ontvangen)				
			Mediaan	Min	Q1	Q3	Max	Mediaan	Min	Q1	Q3	Max
Hogeschool	2,6	2,9	900,00	454,00	700,00	1650,00	4300,00	1065,00	430,00	1065,00	1500,00	1600,00
1 ^{ste} bachelor	0,0
2 ^{de} bachelor	0,6	0	454,00	454,00	454,00	454,00	454,00
3 ^{de} bachelor	8,0	3,1	900,00	490,00	700,00	1650,00	4300,00	1065,00	430,00	1065,00	1500,00	1600,00
Universiteit	3,8	4,4	960,00	0,00	960,00	1390,00	2950,00	1400,00	285,00	1217,00	1700,00	4500,00
1 ^{ste} bachelor	0,8	1	162,00	162,00	162,00	162,00	162,00
2 ^{de} bachelor	0,0
3 ^{de} bachelor	12,2	4,9	960,00	0,00	960,00	1390,00	2590,00	1700,00	1217,00	1400,00	1700,00	4500,00
1 ^{ste} master	2,7	4,1	1030,00	310,00	594,00	1300,00	1850,00	285,00	285,00	285,00	1400,00	1400,00
2 ^{de} master	3,6	3,6	1120,00	1120,00	1120,00	1120,00	1120,00	381,00	381,00	381,00	381,00	381,00

Nota: Grijze vakken wijzen op een onbetrouwbaar resultaat door lage aantallen (n<6).

Bijlage 11. Verdeling naar studentkenmerken

Tabel 77. Aandeel (%) beurs- en bijna-beursstudenten in de populatie en wave 1 van de steekproef

	Populatie %	Wave 1 %
Totaal	22,9	28,6
Universiteiten	16,5	25,4
Hogescholen	29,6	32,3

Bron: Afdeling School- en Studietoelagen - 29/01/2020

Tabel 78. Gezinssituatie van de studenten in wave 1 van de steekproef (%)

Bij wie woont de student?	Aandeel studenten %
Ouders	92,8
Gehuwd of samenwonend met partner	4,1
Alleenwonend met of zonder kinderen	2,9
Andere	0,2

Tabel 79. Gezinsamenstelling in wave 1 van de steekproef (%)

Gezinsamenstelling	Aandeel %
Klassiek gezin (2 ouders)	68,9
Nieuw samengesteld gezin (1 stiefouder)	10,7
Eénoudergezinnen	15,6
Andere (Geen ouders/pleegouders/grootouders als opvoeder)	4,6
Gezinssituatie wisselend van aard	10,7

Tabel 80. Werksituatie van de ouders in wave 1 van de steekproef (%)

Werksituatie ouders	Aandeel %
Minstens één ouder werkt voltijds	86,4
Beide ouders werken voltijds	39,3
Minstens één ouder werkt deeltijds	34,3
Beide ouders werken deeltijds	1,5
Minstens één ouder inactief	21,4
Beide ouders inactief	3,6
Minstens één ouder werkloos	4,6
Beide ouders werkloos	0,1

Bijlage 12. Vragenlijsten

De vragenlijsten kunnen opgevraagd worden bij de auteurs.

Referentielijst

- Bollens, J., Groenez, S., & Vleugels, I., (2000). *Studiekosten in het hoger onderwijs, Wat het kost om deel te nemen aan het hogeschool- en universitair onderwijs*. HIVA KULeuven.
- CEBUD (2016). *Wat kost een student?* Centrum voor budgetadvies en –onderzoek, verbonden aan Thomas More.
- Coomans S., Groenez S. & Kuppens S. (2016). *Ontwikkeling van een studiekostenmonitor: eindrapport*. KU Leuven – HIVA Leuven.
- De Norre, J., Havermans, N., Groenez, S. (2019). *Studiekosten in eerste graad van het secundair onderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek.
- Declercq, K. & Verboven, F. (2015) Socio-economic status and enrollment in higher education: do costs matter?, *Education Economics*, 23:5, 532-556, DOI: [10.1080/09645292.2015.1047822](https://doi.org/10.1080/09645292.2015.1047822)
- Francken L., Hedeboom G. & Ringoot M. (1983). *Studiekosten in het secundair onderwijs: eindrapport*. KU Leuven – HIVA, Leuven.
- Havermans, N., De Norre, J., & Groenez, S. (2019). *Studiekosten in het basisonderwijs*. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek
- Vlaamse Onderwijsraad (2016). *Advies over de opleidings-gebonden extra studiekosten in het hoger onderwijs*. Raad Hoger Onderwijs, 11 oktober 2016.
- Wartenbergh F., Brukx D., van den Broek A., Jacobs J., Pass J., Hogeling J., van Klingereren M. (2009), *Studentenmonitor Vlaanderen, Socio-economische kenmerken 2009*, ResearchNed Nijmegen.